

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Příbuzenství v transnacionálním kontextu u
rumunských Čechů**

Bc. Daniela Vopičková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Příbuzenství v transnacionálním kontextu u
rumunských Čechů**

Bc. Daniela Vopičková

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph. D.

Ústav etnologie

Fakulta filozofická Univerzity Karlovy v Praze

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2020

PODĚKOVÁNÍ:

Chtěla bych nyní poděkovat mé vedoucí diplomové práce paní Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph. D. za trpělivost a cenné rady poskytnuté v průběhu výzkumu a při kompletaci celé práce. Dále bych chtěla vyjádřit velký dík hlavnímu informátorovi a jeho rodině, kteří mě uvedli do komunity rumunských Čechů a zároveň velké díky i všem respondentům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě patří poděkování mé rodině a mému příteli za pevné nervy a podporu poskytovanou po dobu celého studia.

1	ÚVOD	1
2	HISTORIE OSÍDLENÍ RUMUNSKÉHO BANÁTU	4
3	MIGRACE V PRŮBĚHU LET	6
3.1	MIGRAČNÍ POLITIKA ČESKOSLOVENSKÉHO A ČESKÉHO STÁTU	9
3.1.1	<i>Předválečná migrace</i>	9
3.1.2	<i>Meziválečná migrace.....</i>	10
3.1.3	<i>Poválečná migrace</i>	12
3.1.4	<i>Migrace po roce 1989.....</i>	14
3.2	MIGRACE Z POZICE BANÁTSKÝCH ČECHŮ	14
3.2.1	<i>Integrace reemigrantů.....</i>	17
4	TRANSNACIONALISMUS	20
4.1	TRANSNACIONÁLNÍ MIGRACE	23
4.2	DIASPORA V TRANSNACIONÁLNÍM KONTEXTU	24
4.3	TRANSNACIONÁLNÍ RODINY	24
4.3.1	<i>Druhá generace potomků reemigrantů</i>	28
4.3.2	<i>Remittance</i>	28
4.4	KOMUNIKACE NAPŘÍČ STÁTY	29
5	METODOLOGIE	31
5.1.1	<i>Průběh výzkumu</i>	31
5.1.2	<i>Polostrukturované rozhovory.....</i>	32
5.1.3	<i>Doprovodné materiály.....</i>	33
6	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	34
6.1	VSTUP DO TERÉNU	34
6.2	VÝZKUMNÁ TÉMATA	39
6.2.1	<i>Rodina.....</i>	39
6.2.2	<i>Příbuzenské vazby</i>	42
6.2.3	<i>Emigrace.....</i>	51
6.2.4	<i>Čechy jako země zaslíbená.....</i>	56
6.2.5	<i>„Na táčky“.....</i>	61
6.2.6	<i>Korespondence a komunikace.....</i>	63
6.2.7	<i>Materiální a finanční remittance.....</i>	67
6.2.8	<i>Solidarita a pomoc.....</i>	73
6.2.9	<i>Formy diskriminace.....</i>	74
6.2.10	<i>Rumunská komunita.....</i>	77
7	ZÁVĚR.....	80

8	PŘÍLOHY	83
8.1	FOTOGRAFIE	83
8.2	OTÁZKY K ROZHOVORŮM	95
8.2.1	<i>Varianta pro Rumunsko</i>	95
8.2.2	<i>Varianta pro ČR</i>	96
9	SEZNAM LITERATURY	98
9.1	INTERNETOVÉ ZDROJE	103
10	RESUMÉ.....	105

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na specifickou komunitu krajanů, konkrétně banátských Čechů a reemigrantů z Rumunska. Banátští Češi a reemigranti z Rumunska v horských oblastech Banátu vytvářeli endogamní skupiny od jejich založení prvními příchozími v 19. století. Ke sběru dat jsem si vybrala jednu z nejstarších vesnic založených v Banátu, tedy Svatou Helenu. Vesnice není příliš rozlehlá, dochází zde proto ke každodennímu sociálnímu kontaktu mezi obyvateli. Postupným rozrůstáním vesnice se mezi sebou začaly mísit rodiny prostřednictvím afinních svazků. Vzhledem k omezenému výběru partnerů uvnitř komunity začalo docházet k sňatkům až mezi druhými bratranci a sestřenicemi. Kapacita vesnice byla značně omezená a postupem času došlo k jejímu přeplnění. Reakcí na nedostatek prostoru k bydlení a jiné faktory ovlivňující kvalitu života, byly dvě hlavní emigrační vlny směřující na české území. Vytvořila se proto mezi krajany a reemigranty příbuzenství na dlouhou vzdálenost, která mezi sebou udržovala neustálý kontakt.

Obecně si kladu výzkumnou otázku, jakým způsobem dochází k udržování, případně přeměně příbuzenských vazeb u rumunských Čechů a reemigrantů z Rumunska. V práci se budu zaměřovat na jedince a rodiny, kteří vytváří tzv. transnacionální příbuzenství. Primárně budu svou pozornost věnovat žitým vazbám příbuzných a těch, kteří se reálně vídají, oproti těm, kteří tuto možnost postrádají. Ptám se, do jaké míry je jedinec brán za člena rodiny, jakým způsobem, a jak často se členové rodiny vídají. Jaký je kladen důraz na genealogii a zda dochází k určitým genealogickým manipulacím v rámci vyřazení nebo naopak připojení členů rodiny. Jaké praktiky vyžaduje návštěva jedinců na obou územích a jaký systém obdarovávání je mezi reemigranty a krajany udržován. Neméně důležitá je též otázka komunikace, jak a jakým způsobem se komunikace na dlouhou vzdálenost změnila, jaké prostředky byly využívány dříve a dnes. K výzkumu byly využívány též doprovodné materiály

v podobě dopisů, rodných listů, genealogií, fotografií, videí nebo náhrobních kamenů.

Toto téma je mi velmi blízké z důvodu rodinné příslušnosti ke komunitě banátských Čechů. Spojovacími články mi byli mí prarodiče, kteří původem pocházeli ze Svaté Heleny a Bígru, a poznali se až zde na československém území. Ti patřili k prvním skupinám příchozích z rumunského Banátu a rozhodli se přistěhovat v rámci první reemigrační vlny v 50. letech 20. století. Jejich prvotní usazení probíhalo v Náchodě a následně se přestěhovali na západ Čech do Sokolova.

V úvodu do problematiky banátských Čechů představuji stručnou historii osídlení rumunského Banátu. Snažím se o přehled historických událostí vycházejících ze dvou velkých zaznamenaných reemigrantských vln a jejich důsledků. Dále je práce dělená na dvě části. V první teoretické části se zabývám teorií migrace, kde rozpracovávám teoretické rámce migrace a jejich rozdělení. Následně se věnuji migrační politice československého a českého státu ve třech obdobích a jeho přístupu k migrační politice. Načež následuje migrace z pozice banátských Čechů a jejich integrace. Do teoretické části řadím i druhé velké téma transnacionalismu s různými odvětvími, jako je migrace, diaspora a transnacionální rodina. Snažím se o komplexní pohled na problematiku transnacionalismu a její definici. Hanus v rámci transnacionalizace u jednotlivců mluví o adaptačním mechanismu sloužícím k vyrovnávání se s chybějícími kulturními doménami domovského prostředí v hostitelské zemi (Hanus 2011, s. 61). Já v tomto případě transnacionalizaci chápu spíše jako udržovací mechanismus sloužící nikoli k vyrovnávání se s chybějícími kulturními doménami, ale sloužící právě k uchování kulturních domén, vazeb a kontaktů s domovským prostředím. V praktické části se pak budu věnovat výsledkům terénního výzkumu ze Svaté Heleny a České republiky. V rámci komparativní analýzy jsem se rozhodla výsledky výzkumu rozdělit na jednotlivá témata s podrobným popisem.

Práce je založená na terénním výzkumu skládajícím se ze dvou částí. První část probíhala na území Rumunska, v jedné z nejstarších vesnic Svaté Heleně. Druhá část výzkumu probíhala v delším časovém úseku na českém

území na západě Čech. Převážná většina oslovených respondentů pochází z Karlovarského kraje, konkrétně Sokolova, Chebu a Plesný. Terénní výzkum se zakládal na kvalitativním výzkumu, podpořený polostrukturovanými rozhovory.

Cílem této práce je analýza a komplexní pohled na komunitu rumunských Čechů v transnacionálním kontextu, respektive příbuzenství na dlouhou vzdálenost. Snažím se o pochopení pojmu rodiny a příbuzenství u obou skupin, jeho interpretaci, kategorizování a udržování příbuzenských vztahů.

2 HISTORIE OSÍDLENÍ RUMUNSKÉHO BANÁTU

Oblast rumunského Banátu se rozkládá na jihozápadě Rumunska, protínající třemi řekami Dunají, Tisou a Maruší (Svoboda, Dokoupil 2009). Tato oblast dnešního rumunského Banátu měla dříve úzké vazby se srbským Banátem, jenž původně patřil pod správu maďarského království, kde vznikl i samotný název Banát (Kokaisl 2009, s. 241). Ten byl odvozen z politické funkce týkající se spravování území, jíž disponoval tzv. bán (Kokaisl 2009, s. 241). Osídlení Banátu obyvatelstvem z českého území se soustředilo převážně v okolí Dunajské soutěsky, která oplývá výhodnými přírodními podmínkami, např. uhelnými sloji v okolí Bígru, nalezišti měděné rudy u Nové Moldavy, azbestu a chromu v Eibenthálu nebo také územím s jeskyněmi a závrtvy v okolí Svaté Heleny (Gecse 2013, s. 11). Historicky se jedná o jižní hranici Habsburské říše, později součást Osmanské říše, jež byla za vlády Rakouska – Uherska známá jako Dolní Uhry (Hruza 2013, s. 17). Z Banátu se tak stala hraniční provincie pod vojenskou správou Rakouska zvaná Vojenská hranice tzv. „Militärgränze“ (Habrnálová 2010, s. 4). Území bylo prostřednictvím prvního rakouského guvernéra, generála hraběte Florimunda de Mercy, a se svolením císaře Karla VI. osidlováno Němci z Falce, Saska nebo Horního Porýní (Secká 1995, s. 92). Přesto byla Němci osídlena pouze severní oblast od řeky Nery a nejjižnější část Banátu zůstávala až do roku 1823 liduprázdná (Hruza 2013, s. 8). Tato oblast byla postupně osidlována obyvateli z českého území od 19. století.

Zaplnění jižní hornaté a zalesněné oblasti bylo hospodářskou i strategickou nutností (Hruza 2013, s. 8). Důležitou roli zde hraje obchodník se dřevem Magyarly žijící v Oravici, jež si pronajal od vlády obrovská území lesů, která bylo potřeba zpracovat (Schlögl 1925, s. 5). Magyarly ale nedisponoval dostatečným počtem zaměstnanců, a tak byli vysláni agenti na české území k naverbování pracovní síly (Secká 1995, s. 92). Obyvatelům českého území byla slíbená půda, dobrá práce a zlepšení životní situace, což by posunulo jejich dosavadní bídny život na vyšší úroveň, vzhledem k nastaveným podmínkám (Habrnálová 2010, s. 5). Osidlování Banátu se rozděluje do tří kolonizačních vln.

První vlna kolonizace Banátu probíhala v letech 1823–1824, přičemž Banát byl prezentován jako „země zaslíbená“ (Hruza 2013, s. 8). V této vlně se objevili převážně dřevorubci, lesníci a truhláři, kteří pocházeli z okolí Plzeňska, Prahy, Klatovska nebo Domažlicka (Schlögl 1925, s. 5). Příchozí byli rozděleni do dvou skupin, celkem 52 katolických rodin, jež založili nejstarší, později zaniklou, rumunskou vesnici Svatou Alžbětu (Gecse 2013, s. 34). Druhou nejstarší a nejznámější vesnicí rumunského Banátu, jež byla osídlena 28 rodinami, byla Svatá Helena (Kokaisl 2009).

Druhá kolonizační vlna proběhla za organizace vojenských úřadů. Díky prezentaci Banátu jako „země zaslíbené“ a slíbených výjimečně výhodných podmínek k žití, bylo z původně stanoveného počtu 500–600 rodin k přesídlení zapsáno neuvěřitelných 1500 rodin (Gecse 2013, s. 36). Tato obrovská čísla, spolu s hromadným stěhováním, mohla zapříčinit vylidnění některých oblastí českého území (Secká 1995, s. 93). Proto musela být přijata opatření limitující počet příchozích, v podobě cestovních dokumentů „Entlass-Schein“ (propouštěcí list) a „Exhibitori Praesentinium“ (cestovní pas) a přijímacího listu z velitelství Valašsko – ilyrského hraničářského pluku, zajišťující místo, tedy tzv. Zertifikat nr. 5754 (Gecse 2013, s. 36).

První vlny migrace zpět na české území započaly již po ukončení druhé kolonizační vlny. Někteří příchozí se dokonce vydali pěšky zpět do své domoviny a cestou varovali ostatní (Secká 1995, s. 94). A tím postupně klesal zájem o odchod do Banátu. Byly zakládány dokonce petice jak z řad českých, tak ale i německých kolonistů, kteří se dožadovali zasloužené náhrady a slíbené materiální jistoty (Gecse 2013, s. 38).

Třetí migrační vlna probíhala v letech 1862–1864, jejíž hlavními centry osídlení byla Klopodie a Velký Perek (Gecse 2013, s. 41). Organizaci kolonizace měla na starost uherská vláda, jejíž výsledkem bylo osídlení vesnic se spíše národnostně smíšeným obyvatelstvem (Hruza 2013, s. 10).

3 MIGRACE V PRŮBĚHU LET

Migrace jako taková je označována za velice komplexní jev, který zahrnuje různé socioekonomické faktory. Mezinárodní migrace je součástí transnacionální revoluce, která má za následek přetváření společnosti a politiky v rámci celého světa, v jejímž procesu hrály hlavní roli primárně přistěhovalecké státy USA, Austrálie, Kanada, Nový Zéland a Argentina (Castles a Miller 1998, s. 5). Na přelomu 19. a 20. století se ustavují změny v chápání migrace na vědeckém poli. Migrace již není chápána pouze jako pouhé přesouvání se z místa na místo, ale jako proces vyvazování se ze starých vazeb a navazování nových sociálních vazeb v cílové destinaci (Uherek a Drbohlav 2007, s. 128). Tam, kde jsou migrační toky veliké, mají schopnost ovlivňovat jak hostitelskou, tak domovskou společnost a migranti zde tvoří hybnou sílu, jež rozvíjí národní identitu (Castles a Miller 1998). Níže popsané teorie a praktiky slouží jako určité teoretické ukotvení pro téma diplomové práce, a zároveň budou přínosem pro pochopení migrační problematiky ve výzkumné části.

První detailnější popis migračních praktik byl sepsán v letech 1885 a 1889 v práci *The Laws of Migration* Ernesta G. Ravensteina (1889). Tato práce nebyla zpracována a ucelena jako migrační teorie, přesto obsahovala určitý charakteristický popis migračních procesů (Procházková Ilinitchi 2010, s. 5).

Ravensteinova práce (1889, s. 286–289) je založena na následujících charakteristikách:

- Z pohledu migrantů je preferována migrace na krátkou vzdálenost
- Pokud migrace probíhá na dlouhou vzdálenost, je uskutečňována v rámci přesídlení do větších měst
- Většina migrace probíhá přesídlením osob ze zemědělských oblastí do oblastí průmyslu
- Nárůst obyvatelstva ve velkých městech není způsoben přirozeným růstem původního obyvatelstva, ale jeho příčinou je imigrace cizinců
- Ženy migrují primárně na krátkou vzdálenost
- Každý migrační proud vytváří také jeho protiproud

- Migrace spojená s vysídlením z původních míst vytváří „prázdná místa“, která jsou zaplněná migranty z jiných oblastí

Přestože v této práci absentuje teoretický základ, sloužila mnohým teoretikům jako primární zdroj k ucelenému a systematictějšímu přístupu k migrační problematice. Velice početnou skupinou teoretiků zabývajících se desorganizací a reorganizací sociálních vztahů byli příslušníci chicagské školy. Počínaje Thomasem a Znanieckým v monografii „The Polish Peasant in Europe and America; Monograph of an Immigrant Group“ z let 1918–1920, která poukazovala na migraci jako na jev, jenž sloužil ke změnám v životních strategiích a cílech přesídlenců, který ve svém důsledku posloužil k výrazné individualizaci osobnosti (Drbohlav a Uherek 2007, s. 128). Zmiňují se ale o nezpřetrhaných vazbách mezi americkým kontinentem a vzdáleným Polskem s nezpřetrhanými vazbami na rodinu a známé, udržovanými prostřednictvím korespondence (Tamtéž, s. 128). Zájem o určitou formu migrace v rámci chicagské školy pokračuje skrze další teoretiky jako je Burgess a jeho koncentrický model města, k jednomu z nejvýznamnějších osobností chicagské školy s jeho teorií marginality, R.E. Park (Tamtéž, s. 128). Za marginála je označen jedinec, který se po odchodu z určité společnosti dostane do kontaktu s novou společností, pro něj „cizí“ a zároveň mu tato zkušenost propůjčuje určitý nadhled nad společností, ze které odešel. Jedinec se tak dostane na pomezí dvou kultur, ve kterých je více či méně cizincem, což Park nazývá pojmem marginalita (Park 1996, s. 166).

Ve vztahu ke studiu migrace lze mluvit hned o několika teoriích a rozdělení. Jednoznačně se snaží o určení motivů a příčin, jež jsou hlavními faktory migrace (Štica 2014, s. 23). Teoretické přístupy zkoumají migraci z různých úhlů, ať už je to modernita, pozdní kapitalismus, světový systém, globalizace nebo lidská práva (Tošner 2012, s. 296). V současnosti se vědecké pole zaobírá následujícími teoretickými koncepty: Neoklasická ekonomická teorie, Nová ekonomie migrace, Teorie segmentovaného pracovního trhu, Teorie světového systému, Teorie migračních sítí nebo Teorie transnacionálních sítí (Tošner 2012, s. 302–303). Krátce zde představím pouze

pár teorií výše zmíněných, o kterých si myslím, že zapadají do tématu této práce.

Prvním přístupem v rámci teorie migrace, zaměřující se primárně na teorie ekonomické, je Teorie neoklasické ekonomie, nazývaná též Teorie push-pull faktorů (Štica 2014, s. 23). Teorie kalkuluje s dvěma faktory, které jsou vzájemně neodlučitelné a nelze o nich přemýšlet jako o samostatných motivech migrace. Push faktory se řadí k negativním vlivům na jedince, tj. nedostatek pracovní příležitostí, nízká životní úroveň nebo rychlý demografický růst. S nimiž souvisí opačné, pozitivní vlivy pull faktorů, které by jedince lákaly a přitahovaly, tj. ekonomická prosperita, vyšší životní úroveň jedince nebo dostatek pracovních příležitostí (Henig 2007, s. 37). V teorii s názvem Nová ekonomie migrace je primární zaměření na rodinu. Migrují jen někteří členové rodiny za účelem zaslání remitancí¹ zpět do země původu z důvodu zachování určitého životního standardu celé rodiny (Tošner 2012, s. 302). Z pracovního hlediska s tímto souvisí i Teorie segmentárního pracovního trhu. Prostřednictvím náborových akcí pro imigranty dochází k rozdělení pracovního trhu, jenž získal charakteristiku pracovních míst s nízkými mzdami, nízkým sociálním statusem a poměrně vysokou flexibilitou ze stran pracovníků, kterou mohli poskytnout pouze imigranti (Štica 2014, s. 29). V neposlední řadě je diskutována také Teorie transnacionální sítě. Migranti zde udržují vazby jak se zemí původu, tak se zemí imigrace. Dochází zde k pohybu migrantů v „meziprostoru“, díky čemuž zůstávají v kontaktu, vzájemně si poskytují zázemí a nedochází k integraci v cílové lokalitě (Tošner 2012, s. 303, Štica 2014, s. 30).

Krátké definice výše zmíněných, různých teorií migrací se zaměřují na globální důvody světové migrace. Henig zároveň přichází s odlišným rozdělením, konkrétně typologií migrace, rozdělenou do tří kritérií (Henig 2007, s. 36). Jedná se o dělení migrace podle kritéria lokalizace, jež je děleno na mezinárodní, prováděnou mezi státy, a interní, uskutečňovanou migranty uvnitř státu. Druhé kritérium příčiny se dělí na dobrovolnou a nedobrovolnou migraci.

¹ Remitance jsou charakteristické cirkulací finančních, věcných nebo materiálních prostředků mezi cílovou zemí a místem původu jedince (Hanus 2011, s. 83)

Dobrovolná spadá zpravidla pod pracovní migraci, u níž se jedná o vědomou volbu a nedobrovolná migrace naznačuje negativní konotaci v rámci migrace, při níž se rozhodnutí o migraci stává nuceným z důvodů politických, náboženských, environmentálních aj. Za třetí kritérium je určovaná časovost, jež je dělená na permanentní migraci a dočasnou migraci (Tamtéž, s. 36).

3.1 Migrační politika československého a českého státu

3.1.1 Předválečná migrace

Jak již bylo zmíněno, odchod obyvatel habsburské říše na začátku 19. století zapříčinily ekonomické, strategické, politické a bídné životní podmínky. Přesto byla snaha ze strany panovníků o regulaci vystěhovalectví. Brouček (2010) v pojmu vystěhovalectví poukazuje na dva různé významy. Jedním je klasický odchod za hranice s ekonomickými motivy vystěhování a druhým méně frekventovaným významem je odchod za hranice se všemi dostupnými motivacemi a formami (Brouček 2010, s. 48). Podle vystěhovalického patentu č. 466 vydaným Josefem II. v roce 1784 je vystěhovalec definován jako jedinec, který se rozhodl opustit země monarchie a již se nikdy nevrátit (Baršová a Barša 2005, s. 206). Tato osoba si zároveň musela zařídit vystěhovalické povolení, s nímž zároveň ztrácela i rakouské občanství (Vaculík 2002, s. 11). Vedle vystěhovalického povolení se hojně využívalo i tzv. vandrovní knížky, jež umožňovala vystavení vystěhovalického pasu bez ztráty státního občanství (Dubovický 1993, s. 72). Figurovala zde ale i migrace vnitřní v rámci habsburské říše, která byla cílená a snažila se o zaplnění nedostatečně zajištěných a osídlených částí monarchie (Baršová a Barša 2005, s. 207). Mezi nejčastější cílové části monarchie patřily Uhry, ruské Polsko, Rusko a v neposlední řadě také na Balkán do oblasti Vojenské hranice (Vaculík 2002, s. 10). V předválečném období byla míra vystěhovalectví z českého území okolo 60 tisíc lidí ročně (Brouček 1985, s. 14). Předpokládalo se, že tomuto jevu může zabránit velmi významná událost, a to vznik samostatného Československého státu (Brouček 1985, s. 14). Do té doby byla míra vystěhovalectví tak vysoká, že dosahovala nepředstavitelných čísel. Jako příčinu lze uvést první vystěhovalickou dobu v 50. letech 19. století z období

tzv. Bachova absolutismu, následovaná další vlnou v 80. letech 19. století, jež tvořily celkový počet 1 milion vystěhovalých Čechů (Vaculík 2002, s. 10). Vzhledem k charakteru emigrace se jednalo o masové odchody, které se značily spíše skupinovým rázem. Nejenže zde postupně narůstala absence levné pracovní síly, ale vznikala i obava o nelegální návrat některých emigrantů a propagaci svobodného světa s možností odlákat a svést občany k odchodu (Vaculík 2002, s. 11).

U vnitřních migrací v rámci habsburské monarchie vystěhovalectví nekončilo. Na začátku 20. století, během období největšího vystěhovalického boomu, který monarchie zažila, se podnikaly také zámořské emigrace do USA. Nastává doba vysoké emigrace zaměřená na oblast Ameriky, ale oproti tomu stojí zvyšující se číslo až 30 % navrátilců (Baršová a Barša 2005, s. 209).

3.1.2 Meziválečná migrace

Po první světové válce se začaly objevovat myšlenky k založení sjednocující organizace krajanů a vystěhovalců, po vzoru jiných evropských zemí. Svou roli v procesu hrálo také přijetí zákonů o pozemkové reformě. Úplně prvním iniciátorem se stal Jan Auerhan s publikací z roku 1906, kde zdůrazňuje svou myšlenku spojení veškerého národu českého, jak v zemích českých, tak ale i jinde v zahraničí (Brouček 1985, s. 41). Jan Auerhan představoval určitou záštitu pro české krajany v zahraničí a berlu v právech o navrácení se do rodné vlasti jejich předků. Jeho úvahy nezůstaly pouze u spojování českého a slovenského národa. Pavlásek (2011) samotnou iniciativu vůči politice zahraniční emigrace Jana Auerhana nazývá opodstatněně auerhanovskou. V rámci pozemkové reformy uvažoval též o založení a vystavení nových vesnic, kam by mohli být čeští potomci reemigrantů usídleni (Vaculík 2001, s. 9). V roce 1912 byly myšlenky o založení organizace na pomoc krajanů a vystěhovalců předloženy na Národní radě české (Brouček 1985, s. 39). V roce 1928 přednesl před valnou hromadou Auerhan svůj projev obsahující důležitá témata. Ta označoval za důležitá poslání dané instituce s úkoly týkající se řešení vystěhovaleckých otázek, krajské péče a využití krajanů ve prospěch národa a státu (Brouček 1985, s. 45). V reakci na tato shromáždění poté v rámci

Československého úřadu zahraničního vznikl program krajské péče, který cílil na záchranu, péči a aktivizaci česko-slovenské emigrace (Pavlásek 2011, s. 116). Přestože se mohlo zdát, že Československá vláda vytváří vhodné podmínky pro navrácení krajanů do země jejich předků, usnesení z konaných shromáždění ale naznačovalo opak. Výsledek 68. schůze, pořádané za Kramářovy vlády z roku 1919, se jednoznačně stavěl proti návratu Čechů ze zahraničí. Stanovisko československého státu zůstávalo negativní vůči návratu Čechů ze zahraničních diaspor. Tento názor byl vybudován na obhajobě potenciálního nebezpečí, vyvstávajícího z možné ekonomické újmy, jež hrozila při ukvapených rozhodnutích v otázce vystěhování a v konečném stádiu by jedinci, podle výroků vlády, ani tak nedosáhli hospodářského, finančního či ubytovacího zlepšení (Vaculík 2001, s. 9). Udržení vystěhovalců zapříčinil také nedostatek volné půdy. Československá vláda se proto vydala cestou pomoci, která byla uskutečněna přímo v místech bydliště vystěhovalců (Valášková 1996). Výjimkou byly reemigranti, kteří disponovali značnou peněžní sumou, jelikož těch bylo více než potřeba (Vaculík 2002, s. 38). Z toho lze vyvozovat, že přístup československé vlády zůstával k otázce reemigrace potomků krajanů velmi laxní.

Řešeným tématem přistěhovalecké politiky bylo přistěhovalectví za účelem zaměstnávání cizinců. Prvním krokem k regulaci pobytu cizinců na československém území bylo zavedení zákona o cestovních pasech z roku 1928 (Baršová a Barša 2005, s. 214). Zaměstnávání cizinců s sebou přinášelo i zdoluhavý proces, jenž zahrnoval nutné povolení od československých úřadů. Povolení bylo vystavováno pouze za určitých podmínek, a to jedině pokud to bylo vyžadováno ze strany hospodářských zájmů, případně nebyla k dispozici domácí síla, a tím byla zaručena ochrana pracovního trhu (Baršová a Barša 2005, s. 214). V pozdějších letech byly podmínky pro příchozí cizince zpřísněny a následně podléhali přísné evidenci. Důkazem může být německá okupace z roku 1939 s přijetím nařízení ve vztahu k emigrantům ve znění: *„Emigrantem byl podle nařízení cizinec, který neprokázal, že je „podle přezkoumatelných znaků“ Čechem, Slovákem nebo Podkarpatorusem a zdržoval se na území Československé republiky, aby se vyhnul nepříznivým důsledkům opatření, která by ho postihla při návratu na*

území domovského státu nebo státu dřívějšího pobytu.“ (Baršová a Barša 2005, s. 215).

3.1.3 Poválečná migrace

Obratem v politice přistěhovalců byl rok 1945. Po 2. světové válce dochází ke změně podmínek pro krajany v zahraničí. Bylo potřeba znovu obsadit prázdné pozice po odsunu německého obyvatelstva, které čítalo ke 3 milionům osob (Baršová a Barša 2005, s. 215). Československá vláda se rozhodla pro otevřenou politiku státního zřízení, v rámci níž otevřela dveře pro všechny krajany a vyzvala je k návratu do rodné vlasti jejich předků (Vaculík 2002, s. 40). K tomuto kroku přispěl též tlak ze strany slovenských státních úředníků, již vyvíjeli tlak na tehdejšího předsedu vlády Z. Fierlingera a žádali o možnost navrácení slovenských minorit z Maďarska, Rumunska a Jugoslávie (Vaculík 2002, s. 40). Důvody pro přesídlení ale byly daleko komplexnější, prolínaly se zde hospodářské, politické a nacionální důvody (Baršová a Barša 2005, s. 215). Vhodnost kandidátů a jejich výběr na přesídlení spravovaly vybrané reemigrační komise, které zastupovaly československé úřady. Organizačně byla činnost v rámci reemigrace daleko složitějším procesem hlavně kvůli převezení movitého majetku. Bylo důležité zajistit transfer, zásobování, trvalé umístění reemigrantů a zároveň dostatečně informovat uchazeče o reemigraci (Vaculík 2001, s. 14). Baršová a Barša (2005) rozdělují poválečnou reemigraci do dvou reemigračních vln. První vlna imigrace se skládala ze samovolné imigrace nebo imigrace osob vysídlených z důvodů repatriace, např. koncentračních táborů. Tento návrat celkově čítal něco přes 64 tisíc osob z Rakouska, Polska, Jugoslávie, Francie, Německa a dalších zemí (Baršová a Barša 2005, s. 216). Oproti tomu druhá vlna uskutečněná v letech 1947–1950 zahrnovala reemigranty z Volyně, Rumunska, Bulharska a mimoevropských zemích USA, Kanady, Argentiny, Brazílie, Číny nebo Palestiny (Baršová a Barša 2005, s. 216).

Vaculík (2001) pak rozděluje samotnou reemigraci do tří stádií, do nichž spadala činnost i ze stran ministerstva – v první etapě bylo nutné zajistit seznam uchazečů o reemigraci a jejich majetku spolu s ověřením jejich národní a

politické spolehlivosti. Druhé stádium spočívalo v transferu přestěhovalců, nejčastěji vlakem případně automobilem, na shromažďovací místa v Československu. A ve třetí etapě už probíhalo konečné stádium určité sociální péče, finanční pomoci a zajištění ubytování (Vaculík 2001, s. 14).

Do poválečné migrační vlny se také řadí příchod 13 tisíc Řeků, kteří byli nuceni k odchodu a nalezení azylu v důsledku občanské války (Baršová a Barša 2005, s. 217). Dále se do skupin zemědělských reemigrantů řadili také Češi z Jugoslávie, konkrétně z Chorvatska, do kterých patřily dvě třetiny zemědělců a zbytek byli vinaři usídlení na Jižní Moravě (Slezák 1978, s. 142).

Migrační podmínky v poválečném období si vyžadovaly rychlou akci a jednání v rámci obsazování pohraničí. A tyto podmínky nebyly vždy striktně dodrženy. K reemigraci bylo nejprve potřeba zajistit mezinárodní smlouvy s vybranými státy o přesídlení obyvatel. Dohody měly obsahovat informace o technickém provedení reemigrace, movitém a nemovitém majetku reemigrantů a transferu peněz (Vaculík 1995, s. 208). Dohoda s Rumunskem byla ustanovena již od července roku 1946, v níž ale absentovaly majetkové náležitosti a jednání o vhodných podmínkách, což nevedlo ke zdárnému konci. Poněkud podobná situace nastala při jednání o úmluvě s Jugoslávií, u které kvůli zhoršení vzájemných vztahů nemohlo dojít k uskutečnění (Vaculík 1995, s. 208). Naopak k úspěšné realizaci reemigrace došlo v letech 1949–1950 při podepsání protokolu s Bulharskem (Vaculík 1995, s. 208)

Od roku 1948 s nástupem socialismu sovětského typu ale dochází k uzavírání hranic a většímu přílivu obyvatelstva nedochází. Nejpravděpodobněji však proto, že o migraci do států s komunistickým režimem se nejevilo tolik zájmu, a pokud by se zájemci objevili, tak by byli přijímáni na základě explicitní imigrační politiky s nastavením na reprodukci společnosti ideologického charakteru (Joppke 2005, s. 11). Statisticky v žebříčku přesídlených Čechů dominovali volyňští Češi, následováni Čechy z Rumunska, a dále Polska a Jugoslávie (Slezák 1978, s. 142).

Jedinou kategorií, v rámci níž se uskutečňovala migrace po roce 1948, byla sféra pracovního trhu na základě mezivládních dohod (Baršová a

Barša 2005, s. 218). Jednou z největších navázaných spoluprací za socialistického režimu byla smlouva s Vietnamskou socialistickou republikou. Na základě této dohody byli přijímáni studenti do učilišť, praktikanti, stážisti, a nakonec i pracovní síla, jejichž počet v roce 1983 vzrostl na 27 100 osob (Baršová a Barša 2005, s. 218). S rokem 1989 a rozpadem SSSR dochází k ukončení všech mezinárodních dohod zřízených za socialistického režimu.

3.1.4 Migrace po roce 1989

S pádem komunismu a politickou obměnou přichází i změny v oblasti zahraniční politiky. Otevření hranic Československé republiky mělo za následek vzrůstající zájem o přesídlení primárně z důvodu pracovní migrace, jejíž hlavním centrem se stala Praha (Baršová a Barša 2005, s. 219). Tento trend vznikl převážně na základě finanční tísně podnikatelů, kteří se snažili pro své podniky nalézt výhradně levnou pracovní sílu (Uherek 2005, s. 1). Migrace po roce 1989 se rozlišuje do tří etap. První etapu lze myslet do roku 1992, zejména v rámci návratové migrace. Druhá etapa započala v roce 1993 a skončila až v roce 1997, jejíž charakteristikou je primárně posílení migračních vztahů na jiné země. Třetí etapa (1998–2000) byla naopak ve znamení snižování možnosti zahraničního stěhování (Pavlík a Kučera, s. 69–70). Od 90. let 20. století se začíná uvažovat o cestě integrace cizinců v rámci koncepčních a systémových přístupů k migrace v České republice (Uherek 2005, s. 3). Baršová a Barša (2005) dokládají, že celková zahraniční migrace byla v průběhu let ovlivněna řadou faktorů, jako např. pracovní migrace za socialismu, rodinné vazby, kulturní a jazyková blízkost nebo nepotřebnost víz s některými zeměmi socialistického bloku (Baršová a Barša 2005, s. 221).

3.2 Migrace z pozice banátských Čechů

Banátským Čechům se v různých publikacích přezdívá odlišným oslovením. Nejčastějším označením zůstává termín krajané, které je někdy nahrazováno výrazy české etnikum v zahraničí, vystěhovalci, emigranti, exulanti, zahraniční Češi a ve vztahu k jiným zemím např. Francouzi českého původu (Brouček 2010, s. 44). Brouček (2010) do označení krajan zahrnuje ty, kteří mají tzv.: *„upravený vztah k lidově demokratickému a později*

socialistickému zřízení v Československu“, do nichž často řadí první generaci přistěhovalců, jež disponovali dvojím občanstvím (Brouček 2010, s. 44). Úplné rozvolnění a upuštění od striktní definice termínu krajan došlo až po roce 1989.

Migrace provází banátské krajany už od počátků jejich života v Banátu. Ať už se jednalo o samotnou emigraci osídlenců hornatých oblastí Dunajské soutěsky nebo reemigraci krajanů zpět na české území, případně i do jiných států. Jen v evropských zemích žilo podle odhadů z 50. let 20. století kolem 900 tisíc Čechů a Slováků, z toho převážná většina právě na území, která spadala pod habsburskou monarchii (Vaculík 2001, s. 9). Před první světovou válkou Banát disponoval odlišným rozmístěním hranic v rámci několika států. Po první světové válce došlo k rozdělení banátských Čechů do dvou států, a to Rumunska a tehdejšího Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (Vaculík 2002, s. 23). Podle výpovědí některých banátských krajanů nebyl výjimkou ani úprk přes Dunaj do srbského Banátu, který byl ne vždy úspěšný.

Jak již bylo nastíněno, Československá vláda se po ukončení 2. světové války vydala směrem otevření hranic krajanům v zahraničí. Hlavní příčinou byla potřeba osídlení pohraničí po odsunu německého obyvatelstva (Vaculík 2002, s. 40). Téma osídlení vysídleného pohraničí byla pro československou vládu velice důležitá. Doloženým důkazem je ustanovený zákon č. 31/1947 Sb. se zněním, že reemigrantům je uděleno přednostní právo před ostatními uchazeči, pokud se nejedná o osoby s ještě silnějším přednostním právem (Vaculík 1995, s. 209).

Přesídlení reemigrantů předcházela jednání mezi československými a rumunskými úřady. V říjnu 1945 byla na vyslanectví rumunského ministerstva zahraničních věcí předložena žádost o umožnění reemigrace osob české a slovenské národnosti do Československa (Vaculík 1995, s. 210). Samotná imigrace rumunských Čechů v roce 1946 v nižším počtu byla směřována spíše do menších krajů s okresy Jindřichův Hradec, Kaplice, Prachatice, Sušice, Litomyšl, Rýmařov nebo Sokolov (Slezák 1978, s. 141). V průběhu roku 1947, se již jednalo o 19 transportů směřujícími na sběrná místa v Chebu, Berouně, Šumperku a Suchém Vrbně (Slezák 1978, s. 142). Celkově bylo v obou reemigračních vlnách přesídleno na 21 001 osob z Rumunska

(Vaculík 2002, s. 48). I zde na československém území probíhalo „dělení“ v rámci náboženského vyznání mezi příchozími. Římskokatoličtí věřící utvořili komunitu ve Skalné u Chebu, zatím například jedinci hlásící se k víře Bratrské jednoty baptistů se soustřeďovali v Chebu (Hrůza 2013, s. 57).

Do oblasti Kaplicka byli rumunští Češi usídlení záměrně, jelikož se kalkulovalo s tím, že do těchto podmínek podobající se „Arizoně“ by, podle slov tajemníka Československého ústavu zahraničního, nikdo dobrovolně nešel (Vaculík 2001, s. 21). Vzhledem k tomu, že bylo nutné vše na tomto území budovat od začátku, jednalo se o určitou formu „diskriminace“ vůči rumunským Čechům, kdy jim byl nálepkován status jejich předků, opakující se z dob verbování jedinců do Rumunska v roli chudých rolníků a zemědělců. Odborná literatura rozděluje reemigraci Čechů ze zahraničí do dvou etap. První se týkala těch, kteří využili tzv. přesídlovací akce zorganizované ministerstvem sociální péče. Tyto osoby měly právo nárokovat si státní československé občanství (Vaculík 2002, s. 45). Do druhé etapy spadali jedinci, kteří se rozhodli pro přesídlení bez využití možnosti státní přesídlovací akce. Těm bylo státní občanství udělováno podle úvahy (Vaculík 2002, s. 46). Spolu se získáním občanství došlo u přesídlenců též k úpravě jmen, jež byla v cizích zemích zkomolena (Vaculík 2001, s. 16).

Stejně tak jako u volyňských Čechů, i zde narážela československá vláda na stížnosti vlivem nesplněných podmínek pro přesídlence a přiřazení jim vhodného obydlí (Slezák 1978, s. 142). Někteří reemigranti se po roce života v Československu vraceli zpět do Rumunska. Svým příchodem zpět na rumunské území dokázali ovlivnit a přesvědčit některé rodiny, aby odstoupily od reemigrace a zůstaly v Banátu (Gesce 2013, s. 116). Memorandum o reemigraci mimo jiné obsahovalo také vyjádření Svazu československých kulturních spolků v Rumunsku o důstojném zacházení s krajany, na které nebude pohlíženo jako na cizince a budou okolím respektováni a tolerováni (Vaculík 1995, s. 211). Vyhovět všem podmínkám přesídlených Čechů bylo někdy nad samotné síly československých úřadů. Některé rodiny si vytvářely nadstandardní požadavky, jež zahrnovaly i přidělení obydlí blízko svých známých. Robek (1982) nazývá tento způsob života jako kontinuální osídlení,

během něhož se vytváří emancipovaná skupina obyvatel, jež je spojená příbuzenskými a sousedskými vazbami. Ze strany vlády bylo usazování jedinců spjatých těmito svazky podporováno a přihlíželo se i k půdní podobě v jejich původním a novém domově (Heroldová 1978, s. 15).

Nespokojenost a negativní připomínky od reemigrantů přicházely převážně z pracovní sféry. Nejčastějším odvětvím, kam byly reemigranti umisťováni, byla oblast lesnictví a zemědělství. Prameny stížností se odvíjely převážně ze situace v oblasti ekonomické sféry. Výdělky nedosahovaly takového uspokojení a obživy jako tomu bylo v Rumunsku a v reakci na to bylo navrhováno umístit reemigranty do odvětví průmyslu (Vaculík 2001, s. 23).

Heroldová (1975) popisuje adaptaci jugoslávských Čechů jako tu, která probíhala daleko rychleji než například adaptace bulharských a rumunských Čechů. Hlavní příčinou byla skladba přesídlených jedinců, kterou tvořili převážně demobilizovaní vojáci s nízkým věkovým průměrem, bez závazků, jež utvářeli až na československém území (Heroldová 1975, s. 121). Tím si snadněji utvářeli sociální sítě na přesídlené půdě. U rumunských Čechů oproti tomu docházelo k přesídlení ve většině případů až po uzavřeném sňatku na území Banátu. Proto také u některých reemigrantů docházelo v prvních letech po přesídlení ke každoročnímu návratu do Banátu na kratší návštěvu. Dostávali se tak do střetu zájmů s banátskými krajany. Ti, podle vyobrazení Čech jako „země zaslíbené“, obdivovali vše, co bylo pro reemigranty samozřejmostí, a ne vždy chápali nostalgické návraty starší generace na území Rumunska (Skalníková 1986, s. 29).

3.2.1 Integrace reemigrantů

Zásadní otázkou celé reemigrace je tedy začleňování jedinců do společnosti. Na reemigranty byla cílená sociální a zvláštní péče, jenž měla sloužit k odstranění rozdílů v hospodářské, sociální, kulturní a politické oblasti (Vaculík 2001, s. 26). Noví osídlenci se většinou vyjadřovali rozdílnou kulturní úrovní, jazykem, silnějším rysem individualismu, uzavřenosti a životních návyků (Slezák 1978, s. 140). Z pohledu starousedlíků byli někdy reemigranti právě kvůli rozdílnosti přezdívaní jako „přivandrovalci“, nebo se ujal apelativ země,

odkud přesídlili, konkrétně „Rumuni“ (Heroldová 1978, s. 17–18). Tyto nepříjemné situace poté kolidovaly s idealizovaným obrazem Čech a očekáváním vřelého přijetí.

První reemigranti v roce 1947 se paradoxně ocitli v podobné situaci jako jejich předkové na začátku 19. století, když přicházeli do horské oblasti na jihu Rumunska. Při příjezdu na ně nečekalo žádné příbuzenstvo. Kopcovitá krajina lemovaná lány malých, pečlivě obdělávaných polí, byla vystřídána rovinou zastavěnou moderními budovami v šedém centru města. Někteří neunesli změnu prostředí a došlo i k návratu několika rodin zpět do Banátu (Gecse 2013, s. 116).

Neméně důležitá oblast zájmu v rámci asimilace bylo zaměření se na výchovu dětí a mládeže. V Banátu, minimálně ve Svaté Heleně, fungovala základní škola s komplexní výukou v českém jazyce do 4. třídy (Lazu 2011, s. 95). Přesto kvůli vyrovnání rozdílů v oblasti jazykových schopností byl kladen důraz na provádění besed, komunikace s reemigranty, organizaci kurzů českého jazyka a odstranění případů analfabetismu (Vaculík 2001, s. 26). Přesto ale v rámci reemigrantů k výrazným jazykovým potížím nedocházelo (Robek 1982, s. 7). S asimilací je též úzce spjaté majetkoprávní vyrovnání, tedy náhrada za ponechání nemovitého majetku na území Banátu (Vaculík 2002, s. 62).

Během prvních hypotéz vztahujících se k asimilaci se předpokládalo, že další generace potomků imigrantů se postupně odpoutává od vztahu k zemi původu svých předků (Uherek 2008, s. 79). Později ale začaly vyvstávat opačné názory, které se spíše přikláněly k verzi potomků reemigrantů, jakožto generaci hledající své původní kořeny a snaží se zachovat si kulturu svých předků. Nejednou nám byla také od krajanů z Banátu nastíněná „příslaví“, která praví, že pokud člověk nezná svou minulost, tak nemůže vidět ani svou budoucnost. Důkazem může být i vytváření endogamních sociálních skupin na českém území. Tyto sociální skupiny mohou být vytvářeny prostřednictvím starší konzervativní generace, které využívají své moci a vlivu na generaci potomků (Robek 1982, s. 3). To zajišťuje také kontinuální uzavírání sňatků a reprodukci v mezích endogamní skupiny. Určitou roli v tom hraje i zakládání spolků,

vydávání časopisů nebo různé kulturní akce, které měly zajistit určitou kulturní a společenskou výjimečnost (Heroldová 1978, s. 20).

4 TRANSNACIONALISMUS

Transnacionalismus jako takový, se stal velice užitečným fenoménem, který dosáhl patřičné intenzity v globálním měřítku na konci 20. století (Smith a Guarnizo 1998, s. 4). Dnes již globálně rozšířený pojem transnacionalismu je často diskutován odborníky napříč disciplínami jako je antropologie, sociologie, geografie a v neposlední řadě i v oblasti politických věd. Henig (2007) transnacionalismus zobecňuje jako pojem označující sociální formaci, jež přesahuje teritoriální, kulturní a náboženské hranice. Zájem o transnacionalismus spolu se zkoumáním přeshraničních vztahů, vzorců směny a členství v sociálních uskupeních šel paralelně ruku v ruce se vzrůstajícím zájmem o fenomén globalizace (Vertovec 2009, s. 2). V nejobecnějším slova smyslu je globalizace definována jako vzrůstající schopnost propojenosti na dlouhé vzdálenosti, přinejmenším prostřednictvím národních hranic (Hannerz 1996, s. 17). Vertovec (2009) dodává, že na globalizaci lze pohlížet a zkoumat ji i z mnoha jiných aspektů. Ty zahrnují používání nové technologie, jako jsou mobilní telefony nebo internet, měnící se charakter pracovních sil, tedy de-industrializace, feminizace, migrace, růst a rozšiřování nevládních organizací a sociálních hnutí nebo mnohostranné dohody a mezinárodní politické rámce (Vertovec 2002, s. 2). Z realistického hlediska stejně jako globalizace nevytvořila určitý jednotný globální řád bez vymezených hranic, ani transnacionalismus s sebou nenesl konzistentní formy sociálních úvarů nebo praktik (Vertovec 2009, s. 2), z nichž některé útvary či praktiky budou představeny v další části této práce.

Na transnacionalismus lze nahlížet několika způsoby. Navzdory rozsáhlým debatám v mezinárodním měřítku ve vědecké oblasti, nedochází ke stoprocentní shodě ohledně použitelných konceptů, které se pohybují od „transnacionálních prostorů“, „transnacionálních komunit“, „transmigrace“ po „transnacionální způsob života“ nebo „diasporické prostory“ (Bryceson a Vuorela 2002, s. 9). Stejně tak nedochází k jednotné definici samotného pojmu transnacionalismus. Jeden z nich poukazuje na transnacionalismus jako na součást globálního proudění jedinců, tj. turistů, imigrantů, uprchlíků nebo exulantů, za utváření etnických polí, které Appadurai nazývá neologismem

ethnoscape (Appadurai 1991, s. 192). Termín *ethnoscape* je odvozen od anglického *ethnic* odkazující k migrantským skupinám rozdílného etnického původu a *landscap*, jakožto krajině, v níž dochází ke střetům těchto skupin. Tento pojem je samozřejmě konfrontován s mnohem širším významem. Appadurai do něj vkládá nejasnosti založené na dilematu perspektiv, reprezentací a měnících se sociálních, teritoriálních a kulturních reprodukcích skupinové identity (Appadurai 1991, s. 191). Basch naproti tomu hovoří o samotném sociálním poli, jež je utvářeno pomocí sociálních sítí napříč státními hranicemi (Basch et al. 1994, s. 6). Ulf Hannerz (1996) využívá transnacionalismus jako formu kreolizované kultury a přichází s konceptem kreolizace. Podle něj koncept „kreolizace“ odkazuje na kulturní různorodost. Kulturní různorodost může být někdy velmi zavádějící a zároveň problematický pojem, jenž odkazuje na kulturní jinakost, která se pojí s negativními konotacemi. Jedinec je shledáván „jiným“ ve vztahu k prostředí a společnosti a současně s tím může být poté ze společnosti vyloučen. Hannerz ale s myšlenkou „kreolizace“ přichází s odlišným pohledem, jenž nemusí nutně odkazovat k deviantství, druhořadosti nebo přehlížení (Hannerz 1996, s. 66). Transnacionální vazby mohou být ze své podstaty též hybridní už jen tím, že jsou to vazby, které přesahují hranice státu (Werbner 2004, s. 897). Bryceson a Vuorela (2002) přichází ještě s termínem „frontiering“, což v doslovném překladu značí sloveso „hraničit“, jež konotuje s pojmem afinita nebo také afinní, což znamená příbuzensky spjatý manželstvím. Zajímavým poznatkem je, že mají tyto dva pojmy podobné latinské kořeny „finis“ a „frontis“, které odkazují k překračování hranic (Bryceson a Vuorela 2002, s. 9). Hranice je v tomto kontextu definována jako rozhraní mezi dvěma (nebo více) kontrastními způsoby života (Bryceson a Vuorela 2002, s. 10).

Vertovec (2009) přichází s určitými shrnujícími body, jež tvoří celkový pohled na problematiku transnacionalismu a jeho charakteristiku. Zde se věnuje dvojímu rozdělení transnacionalismu migrantů v jeho „staré“ formě a jeho „nové“ formě (Vertovec 2009, s. 14–15). Do první kategorie patří charakteristika „starých“ sociálních vzorců a praktik transnacionálních migrantů v Americe koncem 19. a začátkem 20. století:

- V separovaných rodinách jsou zachovány silné emocionální vazby
- Značný počet migrantů se vrátil zpět do své vlasti nebo se do své vlasti alespoň vraceli v určitém časovém horizontu (tam a zpět)
- Byly vytvořeny a udržovány silné sociální sítě
- Komunikace mezi migranty a jejich rodinami byla udržována prostřednictvím dopisů
- Migranti zasílali remittance svým rodinám
- Byly vytvářeny různé organizace asociací migrantů
- Migranti zakládali svá podnikání v domácím i hostitelském prostředí

Na tuto charakteristiku nasedala sada „nových“ vzorců a praktik transnacionálních migrantů:

- Se zachováním silných vazeb, loajality, tradic, příslušnosti, dochází k ovlivnění a pokroku v technologii „kontaktu“, je ovlivněna intenzita, rozsah a rychlost jakou zajišťují telefonní hovory, fax, email nebo samotný internet
- Formy transnacionalismu přispívají k dalším procesům kulturní, ekonomické, politické a technologické globalizace
- V důsledku technologických pokroků a informovanosti dochází k silnému vlivu na jedince z domácího prostředí, kteří jsou ovlivněni událostmi, hodnotami a praktikami ze zahraničí
- Remittance představují kvantitativní i kvalitativní posun a dominantu v rámci transnacionální migrace
- Telekomunikační pokroky zajišťují intenzivnější a institucionalizovanější formy politické angažovanosti s vlastí

Tyto formy „nových“ a „starých“ vzorců migrantů transnacionalismu odpovídají situaci, kdy hostitelská země je pro migranty cizím prostředím s úplně jinou kulturou, jazykem a náboženstvím. S ohledem na samotný výzkum Fesenmyer (2014) upozorňuje, že při zkoumání transnacionálních sítí a transnacionálních rodin žijících odděleně je důležité nezabývat se jako první

národním státem nebo národy, přestože systém národního státu může mít silný vliv na život a formu těchto rodin, jejich kontaktů a komunikace mezi nimi.

V otázce zohledňující komunitu rumunských Čechů se situace v některých bodech od Vertovce liší. Určitou formu porovnání a příkladů komunikace, sociálních vazeb, život nebo případný návrat do rodné vlasti svých předků budu rozpracovávat v praktické části samotného výzkumu.

4.1 Transnacionální migrace

Jak již bylo nastíněno, s transnacionalismem souvisí i několik pojmů, které zapadají do konceptu transnacionalismu a dotváří jej. Prvním, zároveň velmi důležitým, pojmem je transnacionální migrace. Transnacionální migrace je centrálním pojmem, teorií a novým fenoménem v procesech migrace, které zastřešovaly vznik transnacionálních sociálních polí, jejichž primárním úkolem bylo propojovat původní a nová obydlí přistěhovalců (Szaló 2007, s. 7). Transnacionální migrace s sebou nese charakteristické prvky neukončenosti, dynamičnosti, cirkulace lidí a remitancí, čímž se zásadně liší od dřívějšího pohledu na migraci, jakožto statického a dlouhodobého procesu (Hanus 2011, s. 67). V tomto kontextu Pnina Werbner (2004) trefně poukazuje na jedince v procesu migrace spojené s myšlenkou transnacionalismu, za účelem udržení vazeb, jako na transmigranta, který se pohybuje tam a zpět, mezi Západem a „zbytkem“ (světa) (Werbner 2004, s. 896). V případě rumunských Čechů by bylo mylným předpokladem, že banátští Češi pendlují mezi ČR a Banátem. V tomto případě se jedná převážně o krátkodobou, dočasnou migraci. Zkoumání přistěhovalců v novém prostředí se stalo velmi žádoucím, už jenom z důvodu vyvstávajících problémů přistěhovalců spojených s příjezdem a životem v nových podmínkách (Szaló 2007, s. 23). Je velmi zajímavým poznatkem, že na světě existuje mnoho rodin, jejichž členové vedou transnacionální život, jenž vyplývá z neustálého cestování mezi, a to díky jejich zaměstnání ve vyšších třídách u společností, které mají své pobočky rozmístěné celosvětově. Tito jedinci jsou též migranti, přestože o nich takto není smýšleno. Pojem migrant má totiž sklon nést třídní konotace a je snadněji aplikovatelný na jedince, jež jsou považováni společnostmi za politicky a

ekonomicky slabé a snaží se o zlepšení svých poměrů (Bryceson a Vuorela 2002, s. 5). V teorii transnacionální migrace se objevují určité fenomény jako je „nacionalismus na dálku“ nebo participace ve více národních imaginárních komunitách, v nichž je kladen důraz na významnost lokálních společností a přesahování národních hranic prostřednictvím sociálních sítí v životě transmigrantů (Szaló 2007, s. 9). Tyto interpretace získaly inspiraci v konceptu diaspory.

4.2 Diaspora v transnacionálním kontextu

Koncept diaspory hraje v kontextu rumunských Čechů velice významnou roli. Diasporou jsou označováni lidé nebo etnická populace, kteří ať už dobrovolně nebo z donucení, emigrují ze své domoviny, přičemž si zachovávají vazby na původní kulturu (Szaló 2007, s. 131–132). Pravděpodobně nejznámější a celosvětově nejuznávanější definice diaspory pochází od Williama Safrana (1991). Safran (1991, s. 83–84) diasporu definuje v následujících několika bodech jako „vystěhované minoritní komunity“, které: 1) jsou rozptýleny z původního „centra“ do minimálně dvou „periferních“ míst, 2) udržují „paměť“, obraz a mýty o jejich původní domovině, 3) věří, že nejsou – a snad ani nemohou být – plně akceptováni hostitelskou společností, 4) vidí zemi předků jako místo případného návratu, až bude správný čas, 5) zavázali se k udržení nebo obnově této domoviny a 6) jejich skupinové vědomí a solidarita jsou „výrazně definované“ tímto pokračujícím vztahem s domovinou“. Transnacionální vazby jsou ze své podstaty považovány za „hybridní“ už jen proto, že přesahují hranice státu. Toto tvrzení ale neplatí pro diasporickou komunitu, jež může být tak vysoce asimilovaná, že si zachovává pouze pár prvků „odlišnosti“ (Werbner 2004, s. 897).

4.3 Transnacionální rodiny

Je velice důležité si nejprve vymezit různé pojmy související s tématikou přeshraničních vztahů a chápání termínu transnacionální rodiny. Transnacionální rodina jako taková není novým fenoménem, ale její atraktivita nabývala na síle od 90. let 20. století (Shih 2015, s. 1). Rodina jako taková byla vždy základní stavební jednotkou společnosti. Avšak Holý (1996) poukazuje na

mylné pojetí společnosti jako něčeho statického a trvalého. Zatímco společnost, jakožto síť vztahů, je definována konstantním tokem a změnami souvisejícími s rozením, dospíváním, reprodukcí a stárnutím populace, může být rodina definována nikoli jako sociální struktura, ale jako jednotka vytvářená v procesu sociálního života jedince (Holý 1996, s. 60). O konceptualizaci samotného termínu transnacionální rodiny se snažila celá řada badatelů. Primárně jsou transnacionální rodiny definovány jako skupiny rodinných příslušníků, žijících určitý čas, případně většinu času, od sebe separovány, přičemž si i přesto udržují kolektivní vědomí, jednotu a rodinné zázemí přes hranice států (Bryceson a Vuorela 2002, s. 3). Luděk Jirka (2017) ve svém článku definuje a specifikuje transnacionální rodiny jako nukleární rodiny, jejichž jeden člen, případně více členů rodiny žije v jiné zemi než ostatní členové rodiny a udržují spolu přeshraniční vazby (Jirka 2017, s. 86). Bryceson a Vuorela (2002) ale přichází druhou, odlišnou charakteristikou transnacionální rodiny, jež usiluje o pocit kolektivní prosperity a jednoty, jež setrvává jako dynamický systém sestávající ze skupiny lidí, kteří sdílejí společné cíle a mají vůči sobě závazky (Bryceson a Vuorela 2002). Fesenmyer (2014) dodává a upozorňuje, že při zkoumání transnacionálních rodin žijících odděleně je důležité nezabývat se jako první národním státem nebo národy, přestože může mít systém národního státu silný vliv na život a formu těchto rodin. V rámci zkoumání transnacionální rodiny je používán pojem nukleární rodina. Nukleární rodinou je v tomto kontextu myšlena skupina dvou osob, tvořící pár a jejich potomek, případně potomci. Širší rodinou zde myslím ostatní příbuzensky spjaté jedince, tedy prarodiče, bratrance, sestřenice, vzdálené příbuzné atd.

Elizabeth Bott (1955) se zabývala rozdělením rolí a činností v manželství, což následně souvisí s vazbami vytvářených v okolí manželů. V manželských svazcích převládaly dva extrémní modely. Jedná se o model společných aktivit a rolí manželů, a model oddělených aktivit a rolí manželů. Jak již názvy napovídají, jedná se o určitou míru aktivit a úrovní v rámci rolí, které partneri prováděli spolu nebo je měli naopak striktně rozdělené. S tím souvisí i nastínění situace rodinné provázanosti, do níž jsou zahrnuty sousedé, přátelé, rodina a známí. Bott se zde zamýšlí nad kategorizací vytvářených sociálních vztahů, v nichž se zabývá formou sítí a formou organizovaných skupin (Bott 1955,

s. 347). V této kategorizaci se přiklání spíše k formě sociálních sítí, které nevytváří větší sociální celky (Tamtéž, s. 347). Zároveň vytváří dichotomii zasazenou do konceptu sociálních sítí, kde dělí provázanost rodiny na rodiny s vysoce propojenými sítěmi a rodiny, jejichž sítě byly spíše rozptýlené (Tamtéž, s. 348). Hypotézou její studie byl předpoklad, že stupeň segregace v manželském svazku ženy a muže se liší v závislosti na propojenosti rodinných sociálních vztahů. Tedy čím víc jsou rodinné sítě propojené, tím víc jsou role a aktivity manželů oddělené (Tamtéž, s. 349). Přestože v jejím výzkumu figuroval jeden manželský svazek, který měl striktně oddělené role a aktivity související s mírou propojenosti sociálních sítí, nemohla být tato hypotéza vzhledem ke složitosti situace potvrzena. Avšak nemění to nic na faktu, že sociální sítě stojí mezi rodinou a vnějším sociálním prostředím (Bott 1955).

Naproti tomu Eunae Cho a Tammy D. Allen (2019) přichází s novou, inovátorskou typologií transnacionálních rodin. Snaží se o zboření myšlenky o jednotné transnacionální rodině a navrhuje čtyř dimenzionální rozdělení nadefinované škály podle úrovně požadavků. Zároveň tyto čtyři dimenze nepovažují za komplexní charakteristiku, ale pouze počáteční rámeček, jež je následně vhodný k organizaci nadnárodních rodinných charakteristik. V rámci těchto čtyř dimenzí se jedná o: lidský kapitál transnacionálních zaměstnanců, umístění transnacionálního zaměstnance, stupeň rozptýlení mezi členy rodiny a délka separace (Cho a Allen 2019, s. 78). První dimenze referuje k osobním charakteristikám jedince, jako jsou znalosti, schopnosti, zkušenosti a vzdělání, což poukazovalo na schopnost jedince vytvářet určitou ekonomickou hodnotu. Jedinec s nižším kapitálem měl zároveň i omezenější možnosti. Druhá dimenze odlišovala zaměstnance žijícího v hostitelské zemi a zaměstnance s bydlištěm v zemi původu. Toto rozdělení počítalo s výhodami, které nabízí země původu, oproti hostitelské zemi, u níž je možné narazit na bariéry jazykové, kulturní nebo náboženské. Třetí dimenze byla ovlivněná vzdáleností, kterou mezi sebou disponovali členové transnacionální rodiny. A čtvrtá dimenze se zaměřovala na délku separace transnacionální rodiny, jež se někdy stávala až životním stylem dané transnacionální rodiny (Cho a Allen 2019, s. 78–79).

Z poněkud opačné strany Zontini a Reynolds (2018) zaměřují svůj výzkum mezigeneračně, tedy na děti a mladé jedince v pozadí transnacionální rodiny za použití Bourdieovského pojmu habitus. Svůj záměr odůvodňují tvrzením, že se vytvářely doposud studie o transnacionálním habitu a kapitálu pouze u prvních generací migrantů. V jejich výzkumu definují habitus transnacionální rodiny jako strukturu hodnot, způsob myšlení a bytí v rodinné struktuře vybudované prostřednictvím socializace, praktik a kulturních tradic, jež překračují národní hranice (Zontini a Reynolds 2018, s. 418–419). Jako respondenty měli k dispozici děti a mladé lidi různého etnického původu. Proto se v jejich výzkumu mohly lišit závěry u „bílých“ a „černých“ respondentů. Zaměřovali se na zkoumání vlivu třídy, pohlaví a jazyka. Závěrem jim bylo, že disponování transnacionální habitem může mít jak pozitivní, tak ale i negativní zkušenosti. A zároveň se snažili osvětlit situaci v transnacionálních rodinách, jak v těch rodinách migrantů, tak i v rodinách, kde jsou rodiče a děti separováni, vytváření těchto rodin za hranicemi národního státu a rozšířeného chápání (Zontini a Reynolds 2018).

Prostřednictvím příkladů výše jsem nastínila, že transnacionální rodina není pouze statický celek, který by se v každé situaci zobrazoval stejně, či podobně, ale že se jedná o hybnou strukturu, jež může nabývat různých podob. Stejně tak jako každá rodina nemá stejné příležitosti. Přesto, že někteří členové migrují z důvodu zlepšení života u zbytku členů rodiny v jejich domovině, může trvat několik let, než se jejich situace zlepší. Proto platí, že ne všechny tzv. „family-making“ technologie, tj. technologie sdružující rodinu, jsou dostupné všem transnacionálním rodinám (Fesenmyer 2014). Mezi příčiny (ne)dostupnosti jsou řazeny jak mikro, tak ale i makro strukturální rozměry. Chudší rodiny mohou být v mobilitě omezeny např. finančními zdroji nebo nedostatkem sociálního kapitálu, do něhož spadala i problematika byrokratizace víz (Fesenmyer 2014). V některých případech, konkrétně z oblasti Filipín a Latinské Ameriky, dochází k odchodu samotné matky od dětí, jejíž hlavním cílem je zabezpečit své děti, jež ponechala v domovské zemi. V rámci této formy transnacionální rodiny dochází k odchylce od tradičních genderových norem a očekávání, kde je mateřství budováno kolem pečovatelských povinností a otcovství kolem ekonomického zabezpečení (Shih 2015, Dreby 2010). Tyto

matky se vymezují vůči široce zakořeněnému a uznávanému ideálu biologické matky vychovávající své vlastní děti a snaží se tento model nahradit novou definicí mateřství. Transnacionální matky se snaží o finanční a emocionální záplatu za svou nepřítomnost, hlavně pro osoby, které mají děti v opatrovnictví a zároveň se obávají o psychický stav dětí způsobený jejich nepřítomností (Shih 2015, s. 2). K utišení svého svědomí se některé matky snaží začlenit výdělek („breadwinning“) do definice a konstrukce „transnacionálního mateřství“ s tvrzením, že se tyto dvě, zdánlivě neslučitelné aktivity, nemusí dělit do dvou sfér, ale lze je propojit. Některé matky též věří, že tímto aktem ochrání své děti před diskriminací v hostitelské zemi (Shih 2015, s. 2). V případě rumunských Čechů k tzv. „transnacionálním mateřstvím“ zpravidla nedochází. Přesto se samotná transnacionální migrace stala součástí každodenní zkušenosti rumunských Čechů, se kterou se musela rodina vypořádat, případně provést některá důležitá opatření.

4.3.1 Druhá generace potomků reemigrantů

Je jasné, že transnacionalismus se dotýká prvních generací migrantů. Vystává zde ale otázka, jak se staví transnacionalismus vůči druhým, případně třetím generacím migrantů, které již nedisponují tak silnými vazbami na prostředí, odkud pocházeli jejich rodiče. Jak je známé, rodiče chtějí pro své děti v životě daleko lepší podmínky k životu a k seberealizaci, než bylo dopřáno jim samým. Obecně lze říci, že pro první generaci migrantů je původní místo nejlepším možným místem na dovolenou, ve většině případů se ani žádné jiné destinace nenavštěvují. Rodiče se snaží v domácím prostředí mluvit svým rodným jazykem, avšak potomci už nebudou mít tolik snahy a zájmu o kulturu svých rodičů (Bradatan et. al 2010, s. 173). Z toho lze odvodit, že u druhé generace potomků migrantů se vyskytují prvky transnacionalismu pouze sporadicky, a spíše převažuje jejich začlenění a asimilace v kultuře příchozí země.

4.3.2 Remittance

V tématu transnacionalismu sehrály důležitou roli i jiné zkoumané jevy. Spolu s transnacionální migrací dochází i k cirkulování prostředků mezi

přistěhovalci a jejich domovinou. V rozvojovém světě představují remittance klíčový rys mnoha národních ekonomik (Werbner 2004, s. 896).

Emigrace do vyspělých států zvýšila ekonomickou závislost zaostalých států na zahraničních investicích. Což přispívalo národní ekonomice a zároveň díky zasilání remitancí docházelo k podpoře a udržení sociální stability. Vyspělé státy se toho snažily využít ve svůj prospěch a snažily se emigranty začlenit do svého národního trhu a politického života, výměnou za prosazování jejich národních zájmů v jejich domovských zemích (Smith a Guarnizo 1998, s. 8). Oproti tomu rodiny doufají, že příjem remitancí od migrujících členů poskytne stabilní ekonomický základ nebo přinejmenším dostatečný kapitál pro zvýšení životní úrovně rodiny (Bryceson 2019, s. 3045). Jedná se o převod sociálních, finančních, věcných a jiných darů z hostitelské země do své domoviny (Hannerz 1996).

4.4 Komunikace napříč státy

Primárním úlohou transnacionalismu je vytvářet interakci mezi jedinci nebo institucemi, které vedou napříč hranicemi různých států. Dnes již vzdálenosti a hranice nejsou to, co bývaly v minulosti. V dnešním světě existuje pro lidstvo nespočet možností, které umožňují snadný pohyb lidí a komunikaci mezi nimi, což značí obrovský pokrok. S tím souvisí právě technologický pokrok, který umožnil a otevřel nové možnosti a příležitosti k častější komunikaci mezi migranty. Původní papírové korespondence, které představovaly nestabilní a nespolehlivou komunikaci, nahradily telekomunikační prostředky. Pro krajany, ale i pro migranty, je daleko snazší získat informace o sociální či politické situaci v původním nebo hostitelském prostředí (Bradatan et. al 2010, s. 174). Telefonní hovory, textové zprávy nebo emaily jsou možnostmi, které jsou migranty globálně využívány. Nově s příchodem internetového připojení se přidává možnost hovory přes „Skype“ video, jež simuluje příbuzným v transnacionálním kontextu určitý druh přítomnosti (Fesenmyer 2014). Tyto technologie zakomponované v praktikách každodenního života rodiny mohou navozovat pocit spřízněnosti na dlouhou vzdálenost. Avšak i přes všechny dorozumívací praktiky dostupné během let, jež zabezpečovaly alespoň

minimální kontakt mezi členy transnacionální rodiny, se jednalo o velmi emocionální a bolestivou zkušenost, která mohla vyústit v pocit odcizení případně vyvolat genderovou morální kritiku, směřující k otázce, co to znamená být dobrým rodičem, dítětem nebo příbuzným (Fesenmyer 2014). Při porovnání dnešních možností s příchodem moderní doby a přílivem moderních technologií je pouze otázkou, zda inovace ve zprostředkování informací byla přínosem, a zda nedochází k informativní přehlcenosti, což může mít dopad na život a kulturu původního prostředí, v němž následně bude docházet ke značným změnám. Do diskuze technologických pokroků a jejich vlivu se hodí velmi zajímavý argument Arjuna Appaduraie (1991, s. 198) poukazující na to, že vlivem globalizujícího využívání různých mediálních a komunikačních technologií může dojít k nerovnováze mezi žitými zážitky a fantasií. Ve skutečnosti to může být právě ta hybná síla, která dodá jedinci prvotní impuls k migraci, přestože se tato představa zakládá pouze vytvořeném fantastickém výjevu mediálních technologií nezakládající se na skutečnosti.

5 METODOLOGIE

S ohledem na téma a cíle této diplomové práce jsem si jako základní výzkumnou metodu zvolila zúčastněné pozorování podpořené polostrukturovanými rozhovory za použití nabalovací metody Snow-ball. Hlavním zdrojem zisku dat mi byly polostrukturované rozhovory s narativním vyprávěním jak s respondenty z rumunského, tak českého prostředí. Poté jsem se zaměřila na zisk fotografií, rodných listů, genealogie a dopisů. Metody jsem také doplnila studiem relevantních sekundárních zdrojů a v příloze bude diplomová práce doplněná obrazovými materiály, převážně z terénu rumunského Banátu.

Informátoři byli získáváni prostřednictvím metody nepravděpodobnostního účelového výběru, konkrétně již zmíněnou metodou snow ball. Tato metoda byla zvolena kvůli lepšímu vstupu do terénu, který se odvíjel od hlavního informátora, od něž jsem získávala kontakt na další respondenty, kteří byli též sdílní s dalšími kontakty. Vzhledem k tématu mé bakalářské práce, která se též zaměřovala na komunitu rumunských Čechů v jiném kontextu, jsem navázala opětovný kontakt s některými respondenty. Na území Banátu byly rozhovory prováděny jak prostřednictvím předem domluvené schůzky, tak ale i s náhodně zvolenými respondenty bez předešlé domluvy. Na českém území byla převážná většina rozhovorů provedena po předešlé dohodě, konaná v místě bydliště respondentů.

Ve snaze o ochranu informátorů budu po etické stránce následovat etický kodex Asociací amerických antropologů (AAA 2012)². Z tohoto důvodu budou informátoři a jejich výpovědi označovány pod pseudonymy.

5.1.1 Průběh výzkumu

Jak jsem již uváděla, toto téma jsem si vybrala primárně z důvodu příbuzenských vazeb sahajících na Svatou Helenu. V první reemigrantské vlně

² *American Anthropological Association* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>

se ze Svaté Heleny přistěhovala moje prababička a pradědeček z Bígru. Jsem tedy třetí generací narozenou na českém území. První část výzkumu proběhla na území rumunského Banátu, konkrétně ve Svaté Heleně. Strávili jsme zde na konci letní prázdnin v roce 2019 necelé dva týdny. Tento výzkum jsem absolvovala v doprovodu hlavního informátora s manželkou a jednou z jeho dcer. Z mé strany mě doprovázela moje maminka a babička, která navštívila Svatou Helenu naposledy před 47 lety. Přestože hlavní informátor pochází z ČR, v Banátu jej zná poměrná většina obyvatel. Příbuzenské vazby lze identifikovat již na samotném počátku výzkumu s odkazem na hlavního informátora, který je zároveň první bratranec mojí babičky, jejichž maminky byly sestry. Jeho rodiče emigrovali ze Svaté Heleny v 60. letech minulého století. Přestože se informátor narodil již zde, na českém území, Svatou Helenu navštěvoval velmi často, dokonce více než jeho sourozenci narození na Svaté Heleně. Jsem velmi vděčná za ochotu a pomoc při výzkumu a uvedení mě samé do komunity banátských Čechů, tedy mých širších příbuzných. První dva dny byly spíše seznamovací. Vstup do terénu byl proto o něco snazší. Banátští Češi jsou označováni za uzavřenou skupinu, což bylo během výzkumu velmi znát a věřím, že bez informátora by vstup do terénu byl daleko složitější. Druhá část výzkumu, jehož charakter byl dlouhodobějšího rázu, se uskutečnila na území ČR, přibližně v půlročním časovém úseku. Konkrétně se jednalo o oblast Karlovarského kraje, v obcích Cheb a Sokolov. Respondenty jsem získávala prostřednictvím doporučení a poskytnutých kontaktů od ostatních respondentů, které jsem po domluvě navštěvovala v jejich bydlišti. Většina dotazovaných respondentů a jejich rodiny pochází ze Svaté Heleny.

5.1.2 Polostrukturované rozhovory

Byly vypracovány dvě sady otázek polostrukturovaných rozhovorů pro obě zkoumané populace. Každá sada otázek byla stylizována na konkrétní populaci a obsahovala několik témat, jež odrážela danou komunitu. Rozhovory se týkaly tématu rodiny, emigrace, příbuzenství, diskriminace, identity, náboženství a sociálních sítí. Tyto dvě sady otázek byly již na první pohled v nepoměru, jelikož otázky týkající se emigrantů z Banátu byly rozsáhlejší než otázky zaměřené na krajany v Banátu. Odlišný charakter rozhovorů byl znát i

na jejich délce. Rozhovory prováděné s krajaný v Banátu se pohybovaly v rozmezí 30–60 minut. V opačném případě byla situace daleko příznivější. Rozhovory s českými reemigranty nebo jejich potomky trvaly od 45 minut do 150 minut. Dohromady bylo uskutečněno 31 rozhovorů, z toho 14 rozhovorů z rumunského Banátu a 17 rozhovorů z Čech. Rozdíl v charakteru rozhovorů byl zřetelný i v přístupu k nim samým, kdy v Banátu převažoval spíše skepticismus doprovázený větou o jejich nevědomosti a špatné paměti, zatímco reemigranti z Čech měli sami zájem na uskutečnění rozhovoru a snažili se o komplexní pohled jak na život v Rumunsku, tak v ČR.

5.1.3 Doprovodné materiály

Jako pomocné materiály mi byly v rámci výzkumu k dispozici fotografie, úřední dokumenty, genealogie, dopisy a sociální sítě. V příloze budou k vidění fotografie pořízené v průběhu výzkumu v Rumunsku ve Svaté Heleně. Genealogie mi byly poskytnuty z řad některých respondentů, respektive jejich ručně vypracované amatérské verze. Velice mě překvapilo, že pouze pár respondentů mělo schováno pouze několik dopisů, které mi bylo dovoleno zdokumentovat. Využila jsem též návštěvu místního hřbitova, kde jsem mohla pořídit snímky náhrobních kamenů, zároveň jsem měla tu možnost zdokumentovat i některé rodné listy krajanů. Okrajově jsem měla možnost nahlédnout i na sociální sítě některých respondentů.

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

V této části diplomové práce bych se ráda věnovala výzkumu, jenž se uskutečnil jak na území České republiky, tak na rumunském území Banátu. Vzhledem k tomu, že byl výzkum proveden ve dvou výzkumných lokalitách, mám možnost porovnávat odpovědi respondentů a zjistit, jak se liší odpovědi na předem určená témata v závislosti na jejich statusu (reemigrant vs krajan). V další části bych nejprve popsala zajímavé postřehy ze vstupu do terénu a výzkum vedený v Rumunsku. Dále bych chtěla přikročit k samotnému výzkumu, kdy budu porovnávat odpovědi na témata, která mi z výzkumu vzešla.

6.1 Vstup do terénu

Výzkum v Rumunsku byl sjednán a odjezd naplánován na 23. srpna 2019. Vzhledem k tomu, že na Svaté Heleně jsou obyvatelé takřka jedna „rodina“, všichni o příjezdu věděli. Ubytování bylo dohodnuté u příbuzných, ale protože zde ubytování nabízí mnoho dalších obyvatel, není těžké se domluvit a ubytovat se u kohokoliv jiného. Někteří z nich v nynější době vystavují úplně nová ubytování, ke zvýšení kapacity pro turisty.

Jak jsem již uvedla, na výjezdu na Svatou Helenu jsem se nepodílela sama. Dalším pasažérem a zároveň řidičem nám byl hlavní informátor s rodinou, moje maminka a babička. Moje babička navštívila Svatou Helenu naposledy před 47 lety se svými rodiči. Ze Svaté Heleny pochází moje prababička Rachel Marešová, rozená Sauerová, která se přistěhovala do Československa v první emigrační vlně v roce 1947. Moje babička se tudíž narodila až na československém území. Přestože já sama jsem ještě nikdy na Svaté Heleně nebyla, a tuto část své rodiny jsem neviděla a neznala, přivítání a celý pobyt byl velmi příjemný a člověk se cítil téměř jako „doma“. Všichni byli velice milí, vstřícní, pohostinní a snažili se nám ve všem vyhovět a zároveň jsme byli postupně zváni ke každému na obědy či večeře.

První dva dny byly spíše v duchu seznamovacím, neméně pak „slavicím“. V den příjezdu jsme obešli všechny známé a příbuzné od pra/tet, pra/strýců, sestřenic, bratranců, i těch z druhého a třetího kolena nebo jen vzdálených

příbuzných a sousedech. Můj informátor, pan V., na Svatou Helenu jezdil s rodiči již od útlého dětství, proto znal převážně celou vesnici a zároveň i jeho samotného kolemjdoucí poznávali pouze podle jeho vzhledu. Tento fakt souvisí s četnými sňatky mezi rodinami, podporované vysokou porodností a uzavřeností komunity. Každá rodina na Heleně čítala minimálně 3 děti, které se poté dále reprodukovaly, zároveň se zachovávala určitá podobnost s jejich předky a nebylo tedy složité odhadnout jejich původ. Více bych tuto myšlenku rozvedla v samostatném tématu výzkumu.

Krajanům z Rumunska a jejich životu se věnovala řada autorů (Secká 1986, 1995; Jech 1996; Scheufler a Skalníková 1963; Vaculík 1995; Heroldová 1975, 1978). Není tedy novinkou, že se jedná o uzavřenou komunitu, která uzavírala sňatky převážně mezi svými členy. Příbuzenské vazby jsou zde proto velmi provázané a rozvětvené. Pro nezasvěceného jedince je tedy celkem složité vyznat se v rodinné provázanosti. V seznamovacím „rituálu“ tedy nemohlo chybět vysvětlení a zasazení jedince do rodinné genealogie. Nebylo tedy asi překvapením, když se tato situace neopakovala pouze jednou, ale byla součástí každé návštěvy. Členové širší rodiny v rozpravě s mojí babičkou probírali různé příbuzné a zasazovali je do kontextu genealogie, zároveň si při tom sdělovali i informace o jejich aktuální situaci a novinkách. S některými jedinci se babička znala již z jejich návštěv České republiky a některé znala pouze z vyprávění.

Ihned první den jsme měli možnost první návštěvy kostela. Na Svaté Heleně jsou dva kostely, katolický kostel a kostel Bratrské jednoty baptistů. Ve světě banátských krajanů je víra vetkaná do jejich každodenního života a je všudypřítomná. Naše část rodiny vyznává baptistickou víru, tudíž jsme se účastnili hlavně shromáždění v kostele BJB. V průběhu dní na Heleně jsme se setkávali s určitou tenzí mezi katolickými a baptistickými obyvateli Heleny. V dřívějších letech panovala mezi obyvateli určitá rivalita. Respondent č. 2 popisoval situaci takto:

„Turisti to obdivují, jak jsou tu ty lidi víc pospolu, pak ale třebas byli katolíci a evangelíci, ty se nenáviděli, akorát tamtěm říkali římani a těm

berani. ... Když si ten vzal katoličku, tak říkal ten její děda, že ten jí nedá beranovi a obráceně.“

Pro nás jako ateisty byla návštěva kostela a všech úkonů spojených s tím velmi silný zážitek. Nesetkali jsme se tu s žádným odporem vůči ateismu, ani fanatickým verbováním k víře, náš postoj byl vzájemně tolerantní. Stejně tak jako my jsme se snažili dodržovat zásady, které krajané dodržovali, tak i oni se snažili být tolerantní k nám. Kostel jsme navštívili za dobu pobytu na Heleně víckrát. Jednou z příležitostí bylo právě Posvícení.

Hned druhý den po našem příjezdu následovala akce, do níž byla zapojená celá vesnice, s názvem Posvícení. Posvícení je zde pořádáno každý rok. Je to jakýsi svátek města. Název Posvícení je odvozeno z vysvěcení katolického kostela a jeho otevření veřejnosti. Zároveň je tato akce příležitostí ke znovushledání se emigrantů s jejich rodinou a přáteli. Tato akce byla ozvláštněná i tím, že byla přizvána delegace starostů z Čech. Den započal návštěvou kostela, ve kterém se konalo shromáždění ve svátečním oblečení. Na Svaté Heleně bylo zvykem nosit kroje se specificky uvázaným šátkem na hlavě, na slavnostní akce se pak oblékaly přímo sváteční kroje (Obr. 1 a Obr. 2). Dnes již tuto tradici se svátečními kroji udržují pouze příznivci katolické víry. Poté následoval slavnostní oběd pro celou vesnici. Většina obyvatel byla umístěna do místního kulturního domu (Obr. 3 a Obr. 4), porumunštěle do tzv. Kamínu. Část významných hostů s místostarostou a jeho rodinou byla pak usazena v jedné ze tříd místní školy. Na zbytek dne byl vytvořen program různých vystoupení (Obr. 5 a Obr. 6), v průběhu dne bylo zajištěno občerstvení a pro děti byla zajištěna i točená zmrzlina. K občerstvení jsme mohli zakusit místní pochutinu, tzv. miče, jež bych chuťově přirovnala ke karbanátkům. Na závěr večera bylo opět naplánováno shromáždění v kostele (Obr. 7 a Obr. 8). Velmi se mi líbilo, že děti jsou zde vedeny již od útlého věku k hraní na hudební nástroje, nejčastěji na mandolínu, flétnu, basu, harmoniku nebo se věnují čistě jen zpěvu. Tyto zkušenosti se poté využívají právě při participaci v místním sboru BJB (Obr. 9).

Při návštěvě místní školy mě mile překvapila připomínka na první příchozí do Rumunska a počátek života jejich předků v nehostinných horských podmínkách rumunského prostředí (Obr. 10 a Obr. 11). Je to názorná ukázka, že dětem byl již od útlého věku připomínán a vštěpován jejich původ a tím bylo umocněno vlastenectví a láska k zemi jejich předků. V průběhu výzkumu jsme měli též možnost účastnit se zkoušky divadelního představení jedné z tříd, jež mělo mít premiéru v následujících týdnech v rámci gernického festivalu.

Dnešní situace na Svaté Heleně se výrazně liší od předešlých let. Starší, ale i ta mladší generace banátských Čechů, ve většině rozhovorů vzpomínala na staré kamenné cesty, bláto, domy s absentující toaletou nebo také panoramata bez věrných elektráren. Myslím, že právě větrné elektrárny (Obr. 12) jsou trnem v oku banátských Čechů v tom negativním smyslu. Podle výpovědí tyto větrné elektrárny ani neslouží k potřebám Svaté Heleny. Tudíž výstavba elektráren se nesečkala s pozitivním ohlasem a krajané tuto skutečnost hodnotí jako ztrátu autentického pohledu na Svatou Helenu. Všechna ostatní inovátorská zařízení byla osídlenci kvitována a přispěla ke zlepšení jejich dosavadního života. Přesto ale určitá autentičnost zůstává zachována. I v dnešní době lze na ulicích potkat stádo krav vedené na pastvu, samostatně zatoulané krávy (Obr. 13), povozy s koňmi (Obr. 14) nebo stáda koz. Ke zorání polí bývá již dnes využíváno traktorů, které usnadnily krajanům celodenní práce na polích (Obr. 15).

Součástí celého výzkumu byly také nabídky ke společným obědům či večeřím, což nám umožnilo ochutnat rozmanitou česko–rumunskou kuchyni. Sami krajané se dotazovali, jaká jídla jsme již ochutnali a jaká by nám mohli připravit, abychom měli širší výběr. Potraviny využívané k přípravě jídel pocházely většinou z domácích surovin. Česká kuchyně je v některých ohledech velmi specifická, a proto na některá jídla nebyly k dispozici potřebné suroviny, jako je třeba polohrubá mouka, nebo se zmiňovali i o absenci krup, tudíž musely být buď nahrazeny, nebo dovezeny z ČR. Obecně, dle mého názoru, lze říci, že základem jídelníčku banátských Čechů jsou zeleninové polévky, chléb, domácí výrobky jako klobásy, domácí mléčné výrobky, domácí maso, kukuřičná kaše zvaná koleš nebo kuli (Obr. 16). Měli jsme možnost

ochutnat již zmíněnou masovou pochoutku zvanou miče, zeleninovou polévku čorbu, masový závitok zvané kotě nebo hojně známou masovou směs v závitcích ze zelných listů zvaných sármy (Obr. 17). Základní potravinu, která je v česko–rumunském jídelníčku nenahraditelná, je právě zmíněný chléb. Přestože se nedá srovnávat s českým pečivem, na čemž se shodují i banátští Češi, je chléb podávaný ke každému hlavnímu jídlu jako druhá příloha. Bylo velmi časté, že k hlavnímu chodu skládajícího se z bramborové kaše a pečenému masu byl přikusován i chléb. V dřívějších letech, pokud byla možnost, si banátští Češi raději mleli svou vlastní mouku a pekli svůj vlastní chléb. Naopak ze sladkého sortimentu je pro Svatou Helenu typický Helénský rohlíček (Obr. 18). Jedná se o kynuté těsto, které je před pečením plněno různými náplněmi jako je čokoláda, skořice, kokos, ořech nebo speciální pochutinou podobnou želé, zvanou rahat.

Věřím, že náš vstup do terénu bez našeho informátora pana V. by byl velmi obtížný, přestože jsme určitým způsobem s krajany příbuzensky spjatí. Uzavřenost této komunity tedy byla na první pohled patrná. Tato skutečnost se zrcadlila v přístupu k žádosti o poskytnutí rozhovoru. Pár jedinců důrazně odmítlo poskytnutí rozhovoru ať už z časových, osobních nebo jiných důvodů. Někteří se obávali o své vědomosti, načež po ubezpečení, že se nejedná o vědomostní rozhovor svolili. Pak tu byli ale i tací, kteří vyloženě čekali a o rozhovor se připomínali. Celkově to pro mě byla velmi silná zkušenost, musím konstatovat, že Svatá Helena, její obyvatelé, styl života a kultura mi přirostla k srdci a věřím, že jsem zde nebyla naposledy.

Výzkum na území České republiky se odvíjel od doporučení na respondenty, které jsem pak následně oslovila s prosbou o poskytnutí rozhovoru. Velmi zajímavý mi připadal poznatek, že díky široké propojenosti reemigrantů, se na mě respondenti informovali mezi sebou.

*„Já jsem vlastně, když mi to Jana říkala, tak Vy jste byla u tety Č***** v H****. A já jsem někomu říkala, že Jana mi říkala, že jo. Nevíte někdo, kdo to je? Protože příjmení mi nic neříkalo. A právě myslím, že švagrová mi říkala, že bába Č***** říkala, že u ní byla nějaká mladá, a to*

je vlastně od strejdy Sauera. A jestli jsem to dobře pochopila, tak v podstatě to byla prababička Vaše.“ (Respondent č. 26)

K rozhovorům byly vypracovány otázky (viz Otázky k rozhovorům), které mi byly velmi nápomocné. Přesto byl každý rozhovor veden individuálně a bylo přihlédnuto k aktuální situaci v rozhovoru a okolnostem. Proto jsem tyto otázky brala pouze jako orientační, výhradně pro mé osobní potřeby. V návaznosti na určitá témata obsažená v otázkách rozhovoru bych ráda rozdělila následující kapitoly podle témat, jež považuji za důležitá.

6.2 Výzkumná témata

6.2.1 Rodina

Rodina a příbuzenství byla jedna z prvních otázek, na které jsem se dotazovala. Směřovala jsem k určité definici rodiny, její pojetí banátskými Čechy a pohledu na příbuzenské vztahy. Termín rodina je pro krajany poněkud problematický. Rodina a příbuzenstvo bylo pro krajany bezesporu jednou z nejdůležitějších oblastí jejich života a s příchodem masové emigrace do Čech přišla i nová kategorie příbuzenství na dlouhou vzdálenost. Přesto bylo definování rodiny a její zasazení širokým pojmem a pro krajany bylo velmi obtížné obsáhnout jeho formu. Málokdo uměl vyjádřit a vysvětlit pojem rodina svými slovy. Respondent č. 3 shrnul tuto otázku tak, že rodina jsou:

„Všechny, který se ke mně hlásí.“

Banátské Čechy nerozlišují mezi nukleární a širší rodinou. Pro ně termín rodina představuje určitý abstraktní pojem, kterým zastřešují vazby mezi sebou. Nezáleží tedy až tak na styku, ale na tom, zda se člověk hlásí ke svému původu a příbuzným. V dobách před revolucí došlo na Svaté Heleně k přeplnění celé vesnice, jedinci uzavírali sňatky dokonce už mezi 2. bratřenci a sestřenicemi, a tím propojovali rodiny mezi sebou tak, že bylo obtížné oddělit jednu rodinu od druhé.

„Tam se brali, mně teda navedli do toho manželství tak, že tam se brali už sestřenice a bratranec. Tak už je lepší, když odejde z tý Heleny.“

Takže i kvůli tomu jsem říkala tak jo, tak se vemem no a vydrželi jsme to 33 let.“ (Respondent č. 25)

„Bratránek si vzal jakoby 2 sestřenku. Někdo to moc neřešil. Dřív na Heleně to moc nikdo neřešil no.“ (Respondent č. 30)

„Že předtím se to hodně promíchávalo, ty páry byly smíšený. Ale potom už to bylo hodně v rámci jedné vesnice a začal být problém. Já, kdybych se chtěla na Heleně brát, tak bych si musela vzít bratrance. Třeba ty druhý bratrance, což už no... Ono, když už to je i křížem, jedna rodina a druhá rodina. Ale když už je to z jedné a druhé strany a ty rodiny jsou propojené z třech větví, tak už bych řekla, že to je opravdu problém.“ (Respondent č. 26)

Velmi originální je přirovnání, které použil skoro každý, pokud se snažil o vysvětlení příbuznosti:

„Naše kráva se napila s Vaší krávou z jednoho potoka.“ (Respondent č. 15)

To bylo jedno z nejčastějších přirovnání, které by mohlo odkazovat na pravděpodobnou neznalost příbuzenských vztahů. Pro některé totiž nebylo typické, aby člen rodiny, respektive potomek, byl obeznámen s příbuzenskými vztahy, a tudíž netušil, kdo všechno je součástí rodiny, přestože třeba dotyčného oslovoval termíny odkazující k určité příbuznosti:

...tak oni jsou všichni „vzdálenější nebo bližší“ příbuzní, ale ty lidi jsou s náma příbuzní v tom smyslu třeba ne pokrevním, ale že všichni jsou strejdové a tety. [...] Protože teoreticky tam byli příbuzní všichni. [...] S kým se vídáte často, a taky jde o to, jak se doma mluví. Jo to je ten a to je ten. A když ty rodiče ty děti neupozorňují na to, no to je třeba větev od babičky a tak. Tak i v tom Rumunsku, když jsme bydleli na té vesnici, tak oni třeba nevěděli, že jsou spolu druhý bratrance. Tam hodně, já bych řekla, že ty starší lidi byly ty určitý vypravěči. No to bylo tenkrát když... Ale pak byli lidi, který řešili to aktuální, že se musí na pole, pracovat a neřešili to předávání dál. Možná je to nezajímalo nebo nevěděli, ale

setkala jsem se s plno lidma, který řekli hele já jsem vůbec nevěděla, že jsme příbuzný nebo tak. Ale já, třeba moje babička, ona hrozně na to dbala. Takže ona říkala, to byla moje první sestřenice a druhý bratranec a tím pádem já vím tu její historii. Víím, že její babička byla odněkud a tak. Ale třeba vod mamky babička zemřela, když mi bylo 9 let, takže z té strany jsem neměla moc povídání. A jako děti do 9 let, to nás nezajímalo. A právěže třeba mamka neví. A já jí říkám mami a Vy jste je nenavštěvovali? Ty jsi nevěděla, že to byl tvůj přímej strejda? A mamka říkala – Já jsem si dycky říkala, proč se mě ten strejda ptá na tátu a co dělaj Vaší a tak? A potom už byla dospělá a někdo jí řekl, to je ale tvojí babičky bratr a mamka koukala a aha. Jo byly rodiny, co znaly, kdo je kdo a byly rodiny, který to neřešily. Všichni byli strejdové a tety, ale nikdo nerozlišoval, kdo je ten přímej nebo pokrevní.“ (Respondent č.26)

„Sousedí tady, ty jsou nám blízko. Pomáháme si no, ono se tak i říká, že souseď je bližší než bratr. Protože ten může být v Americe, ale ti souseďi přijdou, když spadneš a zakřičíš, že jo.“ (Respondent č. 10)

Velmi často jsme se setkávali s oslovením „teta“ nebo „strýc“, přestože nebyl jasný přesný původ tohoto označení. Jedná se spíše o jednotné pojmenování známých, příbuzných a přátel, bez potřeby konkrétnější kategorizace. Endogamní charakter vesnice zřejmě vytvořil jednu rozvětvenou komplexní jednotku rodiny, bez důrazu na kategorizaci a odkazu na konkrétní příbuzenské vazby. Jak naznačuje respondent č. 9 a 10, i přesto, že jedinec se souseďem netvořil pokrevní příbuzenství, a byl to abstraktní typ příbuzenství založený pouze na přátelském vztahu, někdy mohli souseďé být více „příbuzní“, než ten přímý pokrevní příbuzný. Tato kategorizace ale pomalu ustává s vylidněním vesnice, kdy většina jedinců, hlavně starší generace, zůstala v Banátu sama nebo pouze s pár potomky, kteří na ně dohlíželi. Došlo tedy k pevnějšímu semknutí vesnice, kdy jen minimálně záleželo na příbuznosti.

Musím zdůraznit jeden důležitý jev, který lze sledovat napříč všemi rozhovory, a tím je délka rozhovorů. U rumunských krajanů byl vidět jakýsi ostych, což se odráželo i u strohých odpovědí, zatímco u reemigrantů z Rumunska nastala situace odlišná. Bylo znát, že se chtějí o své informace

podělit, dokázali s přehledem popsat a vyjádřit situaci a jevy, které krajané z Rumunska vyjádřit nedokázali, a rozhovory byly převážně v rukách reemigrantů. Na příkladu rodiny u reemigrantů můžu poukázat na její odlišné vnímání a interpretaci, která se postupem času začíná čím dál více podobat českým vzorcům:

„Já, když jsme se sem přistěhovali, tak jsem začala dělat na poště a všichni věděli, že jsem začala dělat na přepážce. A najednou tam začali chodit lidi a ahoj, ahoj. A oni jako počkej, ty jsi se přistěhovala a znáš tady půlku lidí? A já to je strejda, to je teta, to je sestřenice. A oni dycky, Vás je hrozně moc. A já jsem říkala nás není hrozně moc, my se jen všichni známe. A to je právě to, že tady lidi to nechápou. Oni v podstatě, málokdo dokáže říct, vlastně co je třeba švagrová. Je to smutný nebo směšný někdy, ale praneteř, neteř, hrozně moc lidí si to musí dát dohromady.“
(Respondent č. 26)

...možná jsme si neuvědomovala, kdo všechno patří do té rodiny. Ale tady jsem si začala uvědomovat pojem té rodiny, kdo je mi blízko. Ty vztahy se možná zúžily, měla jsem tady rodiče, strejdu a víc jsem vnímala ty vazby, kdo do té rodiny patří. Mě připadá, že i v dnešní době vnímám rodinu v širším smyslu slova než většina obyvatel v ČR. Prostě mam bratrance, který je z toho druhého pokolení, tak stejně je to můj bratranec, mám k němu blízko a není pro mě cizí člověk. A znám ty vazby, ten rodokmen, znám to v širším pohledu. Zním i ty rodinné vazby jiných rodin, kdo kam patří a tak. (Respondent č. 29)

6.2.2 Příbuzenské vazby

Je velmi časté, že s definicí rodiny bylo také zmiňované téma sňatků mezi příbuznými. V některých kulturách bylo velmi časté, ne-li žádoucí, vybírat si partnery mezi blízkými příbuznými. Například u Kurdů byl za nejideálnějšího partnera považován 2. bratranec či sestřenice, což mělo významnou roli v upevňování rodových linií (Barth 1986, s. 396).

...tak za těch posledních 30 let bych to řekl ta, že to je zúžený pojem, ale na tý Heleně fungovalo něco jako 1., 2., 3. bratřenci, protože v případě sňatku se to jako zohledňovalo. I když bylo takovou nepsanou tradicí, že to je košér jako, že už se mohou vzít. Ale pak přišla babička a řekla no jo, ale Vy jste třetí bratřenci s manželkou jo. Takže vlastně jste příbuzní. A já měl co dělat, abych se nezamiloval do někoho příbuzného. [...] Z nějakých důvodů, to jsem se nikdy nedopídlil, ten pojem rodina byl širší než tady. [...] Mam už 2 děcka, 2 kluky ženatý, dceru, která v Praze studuje, tak už se to zredukuje na příbuzný 1. a 2. stupně. Ale ten pojem jsme na tý vesnici vnímali jako širší. (Respondent č. 28)

Ale když už je to z jedné a druhé strany a ty rodiny jsou propojené z třech větví, tak už bych řekla, že to je opravdu problém.“ (Respondent č. 26)

U rumunských Čechů se ale s takovými názory nesetkáme, naopak se další generace snažily najít partnera, který by nedisponoval příbuzenskými vazbami navazujícími na jeho rodovou linii. V některých případech probíhalo namlouvání partnerů individuálním způsobem mimo uzavřenou komunitu:

„Já jsem, maminka je původně z Volyně, ale já už jsem rodilá Češka. A teta se zeptala“ „Nechceš se tady oženit a zůstat tady“? a teta mi dala takhle fotky a vyndala, ukázala a strčila ho mě. Prej chceš se seznámit? Tak jsem si říkala, mě to je jedno, mě bylo tenkrát 25 let, pak jsme si asi 2 roky dopisovali a v 86 přišel manžel do Čech a tenkrát jsme měli svatbu na Heleně. Protože za totality to bylo tak, že kdo chtěl do Čech odejít, tak tam musela být svatba. Ne že bude svatba tam, kde chce bydlet. Musela být u ženicha. [...] Tam se brali, mně teda navedli do toho manželství tak, že tam se brali už sestřenice a bratranec. Tak už je lepší, když odejde z tý Heleny. Takže i kvůli tomu jsem říkala tak jo, tak se vemem no a vydrželi jsme to 33 let.“ (Respondent č. 25)

Jak je již na první pohled zřejmé, definice rodiny a příbuzných v pohledu reemigrantů je daleko jasnější, než byla u banátských Čechů. Rodina najednou získala nový rozměr. Z poměrů banátských Čechů, kteří do rodiny zahrnovali

široké množství členů, se dostáváme do prostředí, kde je zohledňována převážně užší rodina, na úrovni té nukleární rodiny. Primárním důvodem je prostředí, do kterého se reemigranti stěhovali. Většina rodin byla umístěna do měst, ve kterých tvořily malé nukleární jednotky, jež nebyly izolované, ale tvořily dalece individuálnější uskupení, než rodiny v uzavřených komunitách (Bott 1955, s. 383). V uzavřených komunitách žily na malém prostoru vedle sebe rodiny, které se vzájemně znaly, a je zřejmé, že rodiny v takto malých komunitách postrádají určitý typ soukromí (Bott 1955, s. 374). Každý zná každého, a tudíž dochází k rychlému šíření informací. V novém prostředí se rodiny usadily, ze začátku převážně do bytových prostor, kde participovaly jako samostatná jednotka, tudíž došlo k určité individualizaci a oproštění se od širší komunity. Někteří banátští Češi toto považují za nepřijatelnou realitu, která neodpovídá jejich standardům.

„V dnešní době převládá individualismus, a to není dobrý, to zabíjí člověka. Na nějakou dobu to může vyhovovat, ale na delší dobu to člověka nedělá člověkem. [...] My tu máme sousedi, kdekoliv. Babička tady vedle řekne hele je mi zle, přijďte nebo něco. Přesto, že nejsme vůbec příbuzný. A co jsem slyšel v Čechách, tak soused postaví zed', aby vůbec nebylo vidět k sousedovi“ (Respondent č. 13)

Přesto byly začátky u některých krušné. Prostor, kde jedinci spolu navzájem každý den kooperovali, navštěvovali se, pohybovali se bez omezení a pracovali podle denních potřeb bez závislosti na čase, se proměnilo na prostředí s omezeným prostorem, pracovními povinnostmi závislými na směnách, dlouhé vzdálenosti mezi rodinami a individuálnějšími jednotkami v rámci sousedských vztahů. V důsledku toho také dochází k méně častému styku v průběhu času. Situace bezprostředně po přistěhování byla pro reemigranty krizová, a tak se v následujících měsících snažili žít život podobný tomu v Banátu. Postupem času začalo návštěv a setkávání se na českém území pomalu ubývat. Návštěvy sice neprobíhaly v tak častých frekvencích jako bezprostředně po přestěhování, ale k úplnému úpadku nedošlo. Rodiny si nacházely své individuální zájmy a koníčky, někteří si obstarali své zahrádky, kde mohli trávit svůj volný čas a pěstovat určité plodiny.

*„Pak jak říkám to shromáždění, to taky bylo hodně důležitý. Doted' to máme, že se scházíme každou neděli. Jinde se prostě neuvidíš. Rodina pro mě hodně znamenala. Tam ti sousedi a tak, to jsou přátelé. My, jak jsme sem přišli a abychom se třeba viděli, tak my jsme přišli z práce a chodili jsme po návštěvách, ať to bylo k tetě, nebo hodně jsme jezdili tam na Kříži v Ch*** a k R****. Tam jsme mohli přijet kdykoliv, člověk se tam nemusel ohlašovat a jak jsme mohli, tak jsme přijeli za tetou.“
(Respondent č. 31)*

„Říkám ten, kdo nechce se stýkat s rodinou, tak se stýkat nebude. A kdo chce tak bude.“ (Respondent č. 15)

*„Po přestěhování jsme se viděli dost často. V neděli takhle jsme se sešli se všema a viděli jsme se. Dnes už každý má svoje vlastní zájmy, maj děti. Jsou v Praze, některej je jinde a už se to neschází. Tak možná tak o prázdninách. Dnes jsou rozházený po celých Čechách.“
(Respondent č. 7)*

Zároveň vyvstával problém s početností rodiny. Členové rodiny v žádném případě vazby nezpřetrhávali, přesto jejich počet zabraňoval častému setkávání. Někteří vyjadřovali nad touto situací lítost. Přestože by velice rádi navštěvovali své příbuzné v kratším časovém horizontu, jejich početnost byla jakousi překážkou.

*„Poslední dobou sem spíš jezdí oni k nám, co jsem v invalidním důchodu. Co jsme začli stavět. A ted' třeba oni přijedou a přijdou třeba 2x 3x, jo ale v kontaktu jsme pořád. Ale zase je jich 5 těch mojich bratranců. A ted', když tam přijedeš, tak teta žije, ta je zvlášť a tech 5 bráchů, když jdeš k jednomu, tak ten druhý zase „No jooo k nám nejdete“. A ten jeden má jeho sestřenici a ta tam má taky bratra a víc jich je, ale dycky říkáme tady uděláme jednu návštěvu a splníme 2 a oni to taky takhle říkaj. Ale jo stýkáme se a k nám chodej různě. Víš co, příbuzní i nepříbuzní.“
(Respondent č. 22)*

„... a přijedu do toho Žatce, kde mam mamku a ty sourozence, tedka 2 děcka, manželka tam má bráchu a mám tam třeba 30 sestřenic, a to se už prostě nedá. Abych za prodlouženéj víkend navštívil 5 nebo kolik rodin.“ (Respondent č. 28)

Někteří členové rodiny se odstěhovali již v první reemigrační vlně v 50. letech 20. století. Ti tu vytvořili pro krajaný v Banátu základnu a prvotní příbuzenskou síť, se kterou udržovali banátští Češi kontakt a byli jimi obdivováni. Přesto se mezi některými mohla vytvořit mezigenerační propast. Přeci jen sourozenci, již spolu vyrůstali, si zůstanou blízcí, problém vyvstává až s druhou generací, která již vyrůstá bez svých příbuzných. Dochází tedy k určitému odcizení ve vztahu k příbuzným z řad reemigrantů, a naopak dochází k spříznění s ostatními „pozůstalými“, ať už z řad příbuzných, přátel nebo jen známých. Krajané spolu tvoří komunitu, jež sdílí zážitky, životní situace, celkový životní styl a víru.

„Ted' už je to tak, že se tolik nestýkáme, protože každý bydlí někde jinde. [...] . Pokud se s těma lidma ted' potkám, tak si vždycky máme co říct. Jsou to ty lidi, se kterýma máme furt něco společnýho, třeba to dětství. Já třeba když přijdu na návštěvu, teda mamky sestry už jsou jinde tedka, ale já vim, že když přijdu k někomu domů, kdo bydlel v tom Rumunsku na Heleně a nemusel bejt příbuznej anebo k tý svý tetě, tak já mám pocit, že mám blíž k těm lidem, který znám. Jo, že tím, že ty tety bydlely tady a jsou to mamky sestry, tak jo bavim se s nima, byly to skvělý tety, ale stejně byly to jenom ty mamky sestry, ale neměla jsem k nim vztah. Sice se říká krev není voda. Určitě to tam je.“ (Respondent č. 26)

6.2.2.1 Genealogie

Bylo by ale mylné myslet si, že banátští Češi nedbali na příbuzenské vazby. Asi právě proto, že se jedná o samostatně vyvíjející se jednotku mimo české území, kdy ztratili kontakt na předky a potomky prvních příchozích do Rumunska, si někteří až puntičkářsky zakládají na genealogiích. Jsou mezi nimi jedinci, ať už z řad reemigrantů či krajanů, kteří vynaložili velké úsilí k vytvoření genealogií, které sahaly daleko do minulosti. Tyto vytvářené genealogie měly

různé podoby (Obr. 19 a Obr. 20). Jednalo se spíše o ručně psané rodokmeny domácí výroby, přesto velmi nápaditého zpracování. Vzhledem k dnešní situaci v Rumunsku, kdy většinu obyvatel tvoří starší generace, jsem se setkala pouze s jedním respondentem, který si zakládal na rodové linii a pokusil se ji přenést na papír. Na Obr. 20 je vyobrazena genealogie jednoho konkrétního páru, jež znázorňuje předky obou partnerů až do 3. ascendentní generace³, kde také končí. Na Obr. 19 je znázorněna genealogie autorovy vnučky, jejíž linie je zde vyobrazená bilaterálně jak z otcovy, tak matčiny strany, opět do 3. ascendentní generace. Naopak v Čechách jsem měla možnost přístupu k elektronicky vypracované rodové linii (Obr. 21) čítající dohromady 143 zapsaných osob, a sahající v jedné linii až k 6. generaci předků daného jedince. Na obrázku si lze všimnout, že některé linie předků sahají dál než jiné. Předci z rodových linií na daném obrázku jsou vyznačeni v páru podle následujícího schématu – mužský předek vlevo a ženský předek vpravo. Rodové linie označené modrou, žlutou a oranžovou barvou jsou patrilineární, tedy po mužské linii. Pro jedince vytvářející genealogie bylo totiž daleko snazší dohledat předky po otcově linii, jelikož se dědila stejná příjmení. Jak jsem se ale přesvědčila, pro banátské Čechy rodná příjmení žen nejsou překážkou a snaží dohledat i tyto linie. Upřednostňuje se zde spíše bilaterální forma příbuzenství.

Jak jsem již také naznačila, neustálým propojováním členů rodin a sňatků mezi nimi, se postupně stala z každé z banátských vesnic jedna velká rodina, v níž se opakovala stále stejná příjmení. Mezi nejčastější příjmení se řadili Hrůzovi, Sauerovi, Eliášovi, Boháčkovi, Pekovi nebo Klepáčkovi (Gecse 2013). Bylo tedy velmi obtížné rozlišovat mezi jednotlivými rodinami, pokud měly stejná příjmení. Praktikovalo se proto udělování přezdivek rodin, které se odvozovaly například od křestních jmen nebo řemesla. Některým ženám dokonce i po sňatku zůstalo stejné příjmení, jelikož se žena za svobodna například jmenovala Hrůzová a vzala si za manžela Hrůzu. Proto krajané tvrdí, že přestože si vzali někoho se stejným jménem, každá větev pochází z jiné rodové linie. Do podobné situace se dostala respondentka č. 26, jejíž matrilinie byla, podle výpovědí, odvozována od jedné ze dvou rodin Boháčků na Heleně, které spolu

³ Pozn. 3. ascendentní generací je myšlena generace praprarodičů

údajně neměly žádné společné předky. Dle její vlastní iniciativy a průzkumu ale tyto dvě větve měly v minulosti společného předka, jehož potomek odešel ze Svaté Heleny do přilehlého města, a následně se po delším časovém úseku vrátil na Helenu jeho potomek.

„Mamka byla za svobodna Boháčková a na Heleně byly dvě větve Boháčků. A všichni tvrdili, že ty dvě větve nemaj spolu nic společného. A já jsem to pak zjišťovala a ve finále jsem našla, že ten její děda, ano přišel na Helenu, protože jeho otec bydlel někde na Coronini, ale původně odešli z Heleny. No, ale oni už nějakým způsobem se nezajímali a mysleli si, že přišli z Čech a nepřišli až na Helenu, ale že bydleli na tom Coronini a potom se přesunuli. Ale ve finále jsem našla, že ten praděda se narodil na Heleně no. I v těch záznamech jsem našla, že u některých nenajdeš ani záznam o narození, jak se to zapisovalo na různých matrikách.“
(Respondent č. 26)

Pro banátské Čechy je původ velmi důležitý. Zdá se mi, že nezáleží vyloženě na jeho tištěné formě a přesném vytyčení předků, ale stačí i obecně sdílené představy o původu a předcích. Proto se zde v Rumunsku razí heslo, které jsem slyšela od nejednoho krajana:

„Kdo si zapomene historii, tak vlastně zapomene, kdo vlastně je.“
(Respondent č. 13)

...protože když neznali svůj původ, tak jako co po nich můžeš chtít.
(Respondent č. 22)

Myslím, že tímto odkazují nejen k historii a svým předkům, ale snaží se potomkům nastínit, že je důležité pamatovat si, odkud jsem, což bude do budoucna tvořit jeho osobnost. Pro ně samé to bylo velice důležité, a tím si pravděpodobně uchovali i přináležitost k české zemi. Ostatní, kteří nevytvářeli přesné rodové genealogie, si zapisovali důležitá data do svých Biblí. Do nich si zapisovali své osobní záznamy a důležitá data o úmrtí, narození, sňatcích či emigraci jednotlivých členů. Svým způsobem tak každá Bible v sobě nesla vytvořenou genealogii dané rodiny.

Obecně bylo ale v reálném životě příbuzenství žité. Rodiny žijí blízko sebe, jsou spolu v denním kontaktu nebo se oslovují neutrálními kategoriemi teta a strýc. Zároveň rumunští Češi neměli problém s vyjmenováním svých příbuzných a zařazení je do své rodové linie, řádově třeba až do 3. bratranců. Ale samozřejmě se našli tací, jejichž členové rodiny nedbali na příbuzenské vazby nebo rodové linie, a proto jejich potomci měli problém s kategorizací příbuzných. Záleželo to také na tzv. vypravěčích, kteří předávali svá vědění dál. Tento problém může nastat právě u reemigrantů z Rumunska, kteří již na Heleně nežijí a nemají přehled o rozšiřujících se příbuzenských vazbách. Po reemigraci se stalo příbuzenství více formalizované a k tomu, aby se člověk dopátral svých předků, musel věnovat svůj čas seskupení dostupných informací o všech členech linie.

„Vy třeba řeknete, že se ztrácíte v těch bratrancích a tak. Když jsme bydleli ještě v Rumunsku, tak jsem to nemohla pochopit. [...] A oni si nemohli zařadit kdo je kdo, kdo kam patří. A já si říkala blbý nebo co? Jak si to nemůžou pamatovat? A je pravda, že já jsem si tyhle větve v Čechách dycky propojila. Ale dneska když vezmu, že dneska na Helenu tolik nejezdím. A ty rodiny v podstatě už ty děti odrůstaj, tak si říkám, čím by mohly ty děti být? A už taky nevím. A je to tím, že s těma lidma už nedocházíme do styku.“ (Respondent č. 26)

Stejně tak jako to funguje u dětí, které již své prarodiče nepoznaly, tudíž málokdy se zajímaly o další příbuzné z řad sourozenců těchto prarodičů a nemají rozhled nad příbuzenskými vztahy, tak funguje i směr opačný. Ti, kteří se odstěhovali z Heleny a měli tehdy přehled o všech příbuzných a známých v dané vesnici, po reemigraci z velké části ztratili přehled o potomcích těchto jedinců a jejich příbuzenských vztazích, pokud se nejednalo o vyloženě blízkou linii.

6.2.2.2 Podobenství

Jedním z charakteristických znaků, který je rozšířen napříč všemi krajany, přesto z etického hlediska na první pohled nepovšimnutý, je určitá podoba členů jednotlivých linií. Jedná se o fyzické znaky, jež členové dědí po

svých předcích. Někteří respondenti vypověděli, že pokud si sami nejsou jistí zařazením jedince do určité rodiny, stačí se zamyslet nad jeho podobností. Pokud se jedinec pohybuje mezi banátskými Čechy a zná některé z nich osobně, je velice pravděpodobné, že dokáže rozeznat rysy jednotlivých rodin či linií. Jednou z možných variant, jak ověřit tento fenomén, jsou například fotografie na náhrobních kamenech jednotlivých rodin, samozřejmě pokud náhrobní kameny fotografiemi disponují.

„Ale to si myslím, že to už je v tom člověku, že ho zajímá, má v sobě vlohy, že jí to zajímá, i to vidí. Vidíš tu tvář. My jsme byli na dovolený na Šumavě a byli jsme se podívat na hřbitově v Kaplici. A tam jsou ty lidi, co odešli z Heleny do Bulharska, a pak se vrátili. A ty jdeš po tom hřbitově a řekneš, to je Kovářů, to je Hrůza, to je Sauerů. A pak se podíváš a ono to tak je. A vem si, že to je generace, která odešla v 1880 nebo 90 a to jsou ještě ty původní, co se na Heleně narodili.“ (Respondent č. 22)

Mezi charakteristické znaky nemusí patřit pouze viditelné rysy. Jiní respondenti se zmiňovali i o chování, povaze jedince, či způsobu komunikace. Během neformální komunikace s banátskými Čechy například vyšlo najevo, že charakteristickým rysem rodové linie Sauerů je jejich upovídánost.

Podobná situace se odehrává i v rámci příjmení. Reemigranti si jsou vědomi, že potomci banátských Čechů jsou různě rozmístěni po celé České republice, případně v jiných zemích. Není tedy divu, že pokud se jim někdo představí jménem, jež je jim známo z banátského prostředí, snaží se o jeho identifikaci. Není to pravidlem, přesto v některých situacích jedinci postupně dojdou ke známému jich samých, případně je jim známý původ jejich předků či příbuzných z Banátu. Sama jsem se dostala do situace s respondentem č. 15, který se takto náhodou dostal do kontaktu s majitelkou penzionu se stejným příjmením, jako měl on sám. Po delší rozpravě a dotazování se dobrali ke společným příbuzným.

6.2.3 Emigrace

V souvislosti s transnacionální rodinou je velké téma i samotná emigrace banátských Čechů. Ta zasáhla jak do vesnického života banátských Čechů, tak do života samotných reemigrantů. Z hlediska banátských Čechů došlo k vylidnění, původně přeplněné, vesnice, zároveň ale i ke ztrátě části rodiny a důležité pracovní síly. U reemigrantů se opakuje ztráta části rodiny, ale dochází k adaptaci na nové prostředí a život v jiné lokalitě, ve spojitosti s administrativními úkony k zajištění obydlí, občanství a jiných dokumentů. V rozhovorech s reemigranty bylo velmi znát, že tato oblast je velmi tíží, někteří na ni nevzpomínají v dobrém a způsobilo jim to nemalé problémy v oblasti psychické, finanční i materiální. Obecně vzato se jednalo o razantní zásah do života reemigrantů a krajanů, jež ovlivnil zbytek jejich života a rozhodování se.

Důvody emigrace byly jednoduché. Obyvatelé chtěli zlepšit svou životní situaci, chtěli znovu spojit své rodiny a žít po boku svých příbuzných. Potřebovali nabídku práce s pravidelným výdělkem, která se jim v Rumunsku nenaskytla, zároveň práce spíše ubývalo, hlavně kvůli uzavření místních dolů. Práce na poli neposkytovala adekvátní výdělek k zajištění rodiny, zároveň bylo na Heleně tolik obyvatel, že každý měl pouze malé políčko, které stěží zajistilo suroviny pro jednu rodinu. V neposlední řadě zde vyvstávala krize s dostatkem místa pro nové rodiny. Svatá Helena byla hustě obydlená a nové rodiny neměly místo k vystavění nových obydlí.

„Víš, co dycky říkával můj tatka? Že ho vyhnala chudoba. Že v 62, když odcházeli, tak on měl barák, kerej neměl elektriku. A on říká, póle by ho neuživil, tak on by musel do dol, nebo to. A děti byly malý, tak si podal žádost o vystěhování a mu to vyšlo, tak. Šel za lepším no. Museli si prostě podat žádost, museli podmazávat, strkat a tak. Aby se to dalo, protože to bylo hrozně vypisování papírů, tak tam, protože děda měl všude samý známý, tak nějakej – on pak byl major – tak on mu ty papíry vypsál a seřadil přesně jak jdou za sebou, aby mu to nevyhodili.“ (Respondent č. 15)

„...asi kvůli tomu, že většina příbuzenstva už odešla, že se přestěhovali dřív jak my a o naše rodina tam zbyla jako jediná z našeho příbuzenstva a myslím, že to vyprávění našich příbuzných a asi, že rodičům taky scházeli, tak se odstěhovali taky. (Respondent č. 24)

Jak lze vidět, emigrace před revolucí nebyla jednoduchým procesem. Mnoho krajanů si podalo žádost, které nebylo vyhověno. Někteří se rozhodli pro přesun na jiné území bez patřičného povolení, tudíž docházelo i k útěkům přes řeku Dunaj, kdy se mnohdy utečenci utopili. Někteří byli chyceni a ti, kterým se útěk podařil, mnohdy nemohli ani podat informace svým rodinám, jelikož doba to neumožňovala.

„Táta sem nechce. Rodiče tam ještě jsou no. Tak on žil asi 12 let v Americe, on dělal v New Yorku taxikáře. Dostal se tam ještě před revolucí. On za komunistů přeplaval Dunaj do Srbska. Tam, když tě chytli, tak si šel do vězení. Ale tam těm uprchlíkům dalo možnost, to jediný pouštělo dál. Takže on se z něho dostal do Říma, tam pracoval asi 2 roky, a pak se dalo dostat nějak, on chtěl do Austrálie, to mu nevyšlo. A potřeboval sponzora a v tu dobu, protože tam byli věřící, tak jeho sponzorovala katolická církev. On nějakých 6–7 let nebyl doma, takže babička s dědou si mysleli, že zemřel, nedal vůbec vědět. I kdyby dal vědět, tak to komunisti stopili, protože nechtěli, aby se vědělo, že někdo se někde má dobře. On třeba napsal jednou faráři a měl z toho strašný problémy prej. No a on asi po 7 letech se rozhodl, že se tam podívá. Tak se dostal do Bělehradu letecky a z Bělehradu se dostal na Helenu taxíkem. A teď on tam přijel taxíkem a děda ho prej nepoznal, protože oni zrovna čekali návštěvu z Čech.“ (Respondent č. 30)

V opačném případě, pokud bylo krajanům stěhování povoleno, vyžadovalo to velkou míru papírování, krajané ve většině případů potřebovali patřičný důvod a doklad, že se o ně má na československém území kdo postarat. Důležitým aspektem k udělení povolení byla také zajištění pracovního poměru. Bez zajištěné práce by pak jedinec dostal status příživníka, který by neumožnil získání povolení k pobytu.

*„Když jeli sem, tak oni už to měli zařízený. Zařízenou práci, ubytování, všechno, to už museli mít. Jinak by se sem nedostali. Taťka tady měl sestru v Obilný a v Plesný tu měli další sestru. Mamka už tady měla bratra od jara. Pak teta E***** v Plesný. Jo a vlastně mamky sestra sem taky přišla v 60. Teta E. H*****, takže to přišlo najednou ty 3 rodiny.“*
(Respondent č. 15)

„Samozřejmě jsem se modlila, protože to bylo dycky založený na Boží vůli. [...] Takže jsem poslala dopis příbuzným a čekala jsem odpověď. A ona nepřišla odpověď, ale přišly rovnou doklady. Tam už byl papír, který už měl razítko z nemocnice, že tam můžu pracovat. Od nich. A napsáno, že oni poskytnou bydlení. Musel být papír, čestný prohlášení.“
(Respondent č. 22)

Našli se ale i tací, kteří se po emigraci vrátili zpět na Helenu. Jednalo se pouze o pár rodin z masivního odlivu. K návratu je přiměl odlišný způsob života, který nebyli schopni akceptovat.

„My jsme tam taky bydleli, ale pak jsme tam odtad' odešli, nám se tam nelíbilo. [...] Že jsem tam musel pracovat. To se mi nelíbilo, že jsem musel pracovat na směny.“ (Respondent č. 12)

Jedno z prvních rozhodnutí, které bylo potřeba učinit, se týkalo původního obydlí a jeho osudu. Před emigranty stálo těžké rozhodnutí, zda jej prodat, či ne. Většina reemigrantů tuto situaci řešila prodejem a za utržené peníze si zajistili cestu do Čech. Jiní zase obydlí prodávali až po nějakém čase. Zároveň typickým vzorcem byl prodej domu některému z příbuzných, aby majetek zůstal v rodině. K tomu uváděli odkaz na předky jako primární důvod.

„My, když jsme se odstěhovali, tak věci jsme teda asi docela prodali. Ten barák jsme neprodali jako hned, ale celkem brzy potom, co jsme se odstěhovali. Jo koupil si ho bratranec jo, zase aby to bylo v rodině, protože se tam děda nadřel a tak.“ (Respondent č. 26)

Někteří využili strategie ponechání si alespoň jednoho stavení, které potom využívali na prázdninové rekreace a znovushledání s rodinou, která

v Banátu zůstala. Většina reemigrantů využívala právě prázdniny k návratu do své domoviny a stavení, jež si ponechali, sloužilo jako přechodné ubytovací zařízení pro celou rodinu. Tento krok umožnil navštěvovat domovinu bez nutnosti domluvy s příbuznými a zařizování ubytování u některého z nich. Zároveň to pro reemigranty vytvářelo určitý závazek, díky němuž se mohli na Helenu vracet.

„Ale ten barák se neprodal. Tam se ještě furt jezdí. Ted' tam jezdí s vnoučatama, protože ty to tam milujou. Tam je nikdo moc nehlídal, ráno vstali a byli hnedka na ulici a měli tam koně a tak. V létě je to místo bych řekla, kde se všichni setkaj. Většina tam prostě přijede a myslim si, že víc ta část katolická než naše. Oni mají furt to posvícení, a i ty jejich děti tam jezdí, protože se pobaví a tak. A v Žatci, je ještě mladší generace než já a oni pořád podnikají společně i tady akce. [...] A co se týče tý naší části babtistický, tak jako jo, každý tam jede individuálně ale nepořádá se nic, kvůli čemu by se tam jelo.“ (Respondent č. 27)

6.2.3.1 Občanství

Závažnější problém se formoval při vstupu na československé, respektive na české území. Mnozí z nich měli problémy nejen se získáním bydlení, ale i se získáním občanství. Získání českého občanství bylo velmi náročným administrativním, časovým a finančním procesem. Ne všem respondentům se podařilo získat občanství ihned po emigraci. Z výpovědí vyplývá, že české občanství získali pouze někteří. Hlavně ti, kteří dorazili do Československé republiky v prvních reemigračních vlnách a následně ti, kteří dorazili na československé území neprodleně po roce 1989. Poté se udělování českého občanství pozastavilo a rumunští občané na něj měli nárok až po pětiletém pobytu na českém území. Do té doby vynakládali občané obrovské úsilí k prodlužování pobytu na českém území. Reemigranti využívali dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání, který vyžadoval neustálá potvrzení od zaměstnance a jeho prodlužování za nemalé poplatky. Pokud by reemigranti nezískali některé z potvrzení, hrozilo jejich vyhoštění zpět do Rumunska.

„Tim, že ze začátku byl jen dlouhodobý pobyt, dva roky, každé půl rok prodlužovat, což stálo 500,-, což bylo hodně a vydělávalo se minimálně 3000,- a každé 500,-, to je 1000,-. Pak když už jsme měli trvalý pobyt, tak až za 5 let jsme si mohli zažádat o občanství. No, a to nás tenkrát stálo 50 000,-, v roce 2000. Protože rumunský občanství jsme si museli zrušit, abysme dostali to český a to nás stálo 50 000,-. Sice teďka už to rodiče nemuseli zrušit, už si mohli nechat oboje, ale tenkrát to nešlo. V tu dobu, já vim, že jsem měla asi nějak 5500,- mzdu jo a teď si vem tohle.“ (Respondent č. 31)

Měla jsem i možnost komunikace s reemigrantem ze Svaté Heleny, který se angažoval ve Sdružení Čechů z banátských Karpat. Tento spolek vznikl v roce 1998 a jeho hlavním cílem a činností bylo sdružování se v celostátním měřítku, organizace veřejných akcí, shromažďování historického materiálu ohledně života banátských Čechů, neméně pak spolupráce s organizacemi a orgány v ČR i v zahraničí (Sdružení Čechů z banátských Karpat). Respondent č. 28 měl tu možnost vyjednávat a snažit se pomoci banátským Čechům ve výkonech, ve kterých neměli zkušenosti. Jeho prvotním impulsem bylo získání občanství pro sebe a svou rodinu, z čehož poté měli užitek i jeho rodiče, kteří se poté rozhodli následovat své potomky a přestěhovali se za nimi na české území.

*Rodiče tam zůstali a my jsme teda nedostali trvalý pobyt, ale jen dlouhodobý pobyt. Tak já jsem se angažoval v tom založení krajanského spolu s panem K***** z Chebu, A*** starším. Protože jsem v Rumunsku pracoval na úřadě, tak jsem měl osobní kontakty na velvyslanectví a tak dále. A pořád jsme nemohli dostat trvalý pobyt, tak jsem se obrátil přes poslaneckou sněmovnu i na prezidentskou kancelář. A právě v 96 roce vyšel zákon o poskytnutí pobytu krajanů s českým původem. O to jsme usilovali v tom spolku sdružení Čechů z moravských Karpat. [...] Já jsem hledal možnosti, jak získat trvalý pobyt a zjistil jsem, přes různé klíčky zákona, a zjistil jsem, že když tady mám jakoby někoho s trvalým pobytem, tak ho mohu dostat taky. A v tu dobu měl tatínek bráchu v Lovosicích, tehdy přišel do Lovosic a dostal trvalý pobyt, tak jsem lanařil*

taťku, ať si udělá trvalý pobyt jen za tím účelem, to byl leden / únor 96, aby my jsme dostali trvalý pobyt. (Respondent č. 28)

V opačném případě u starší generace se situace liší. Rodiny na Svaté Heleně čítaly u mnohých minimálně dva potomky. Ve fázi rozhodování zůstali někteří na Heleně, jiní emigrovali. Pro starší generaci je obecně adaptace na novou situaci složitá. Pokud si to vyloženě jeden z manželů nepřál, rodiče, jakožto starší generace, zůstávali na Heleně dál a starali se o svá stavení. Toto rozhodnutí bylo potomky akceptováno v případě, že na vše okolo domácnosti stačili. Ke změně došlo v případě, že jeden z rodičů zemřel. Jedinec pak stál před rozhodnutím zůstat na Heleně sám, s příbuznými, kteří na Heleně zůstali nebo se přestěhovat za svými potomky do Čech. Někteří tuto situaci vyřešili tzv. pendlováním. To znamená, že pobývali v určité oblasti, která závisela na ročním období. Letní období strávili v Rumunsku a v zimě pobývali u svých příbuzných v Čechách.

„Udělal jsem si tam trvalej pobyt, byla jsem u doktora, měla jsem operaci a od té doby jsem tam a na léto přijdu sem, ale kdyby žil manžel, tak bych tam nebyla, nelíbilo se mu to tam.“ (Respondent č. 9)

6.2.4 Čechy jako země zaslíbená

Jak jsem již nastínila, banátští Češi byli vychováni v endogamním prostředí, které bylo protkané silným patriotismem. V českých vesnicích se rumunské obyvatelstvo nevyskytovalo, až na pár výjimek, tudíž se zde hovořilo pouze česky. Rumunsky se děti začaly učit až v páté třídě skokovým systémem, kdy z učiva v českém výkladu se po 4 letech školní docházky přecházelo na výklad pouze v rumunském jazyce. Rumunština je pro ně v dnešních letech velmi důležitá při komunikaci ve městech a v obchodních záležitostech. Přesto se zcela neztotožnili s rumunštinou jako takovou, Rumunsko pro ně je pouze místem, kde sídlí, zatímco si žijí svůj život v malé, uzavřené, české komunitě. Důležitá byla výchova, která se soustředila na předávání české tradice a zvyků. Ani po necelých dvou stoletích nevymizela tužba banátských Čechů na návrat do vlasti svých předků.

Myšlenka na národ Čechů, domova a své vlasti přetrvávala a byla též posilována pozdějšími návštěvami rodin, jež emigrovaly v prvních vlnách. Návštěvy Čech, které byly vždy plánované minimálně měsíc dopředu, kvůli vyřízení potřebných cestovních dokumentů, byly pro krajanů neuvěřitelným zážitkem. Pro některé ale emigrace byla zdánlivě nereálná představa.

„Chtěl jsem ještě za doby totality, to byl můj sen se vrátit domů jako. Říkalo se, že pojedem do Čech, až pojedou matička Praha kolem nás. To znamenalo, že to je jakoby utopie, že to je nemožný. Něco jako, že když nejde Mohamed k hoře, tak jde hora k Mohamedovi.“ (Respondent č. 28)

Nadšení reemigrantů z příchodu do rodné vlasti svých předků záhy opadlo v momentě, kdy přišli do kontaktu s místními úřady, obyvatelstvem nebo například s kolegy z práce. Reemigranti uváděli, že se dostali z prostředí, do kterého nezapadali, do prostředí, které zdánlivě působilo jako familiární a postupem času se přiblížilo původnímu obrazu. Tím bych ráda vyjádřila, že krajané obývající oblast Banátu, se od místního obyvatelstva odlišovali svou kulturou, jazykem, národností, vírou, zároveň se od Rumunů výrazně odlišovali svou pracovitostí a vynalézavostí. Podle výpovědí i sami Rumuni považovali Čechy za velmi zdatné, praceschopné a vynalézavé jedince, přestože je vnímali též jako cizince.

Situaci u rumunských Čechů nijak nepřispívala ani porumunštělá jména a příjmení, respektive počeštělá jména psaná rumunsky. V rumunském Banátu může člověk natrefit na různé tvary a zkomoleniny českých jmen v rumunštině.

*„Občan rumunský, ale neuměla rumunsky. My jsme sem přišli vlastně a měli jsme počeštěný jméno ne. A oni, že se musíme napsat tak, jak to máme v papírech. A na tom rumunským rodným listě bylo Bohacec. Oni to k a c. Kdežto Boháček. A ne Václav, ale Vasiliev. A ten rodný list byl i kus cancu, papíru. [...] Dyť ve S**** byl taky nějaký potomek český a jmenoval se Kapečka a rumunsky to bylo Capecica. Von to jméno měl furt. To byl K**** soused. Capecica Vasil. Místo Václav Kapečka.“ (Respondent č. 19)*

Jména, příjmení nebo data narození, to všechno a více bylo součástí rodných listů (Obr. 21), podle kterých byly poté vydávány další úřední doklady. To všechno poté mohlo napomoci k přisuzování rumunské národnosti, kterou rumunští Češi tak odmítali. V některých případech docházelo k nepravosti rodných listů. Děti narozené v českých vesnicích v Rumunsku byly většinou zapisovány na úřadech až ve chvíli, kdy měl některý z členů rodiny čas dojít na úřad do vzdáleného města. Z časových důvodů se jezdilo do vzdálených měst pouze tehdy, pokud bylo potřeba zapsat více dětí než pouze jedno. Tím nastala situace, že den narození dítěte byl v rodném listě dnem zápisu, a ne skutečným dnem narození. Respondenti poté dodávali, že skutečná data narození si rodiče zapisovali do svých Biblí, do nichž si ostatně zapisovali všechna důležitá data. Stávalo se tedy, že někteří jedinci neznali nebo si nepamatovali skutečné datum narození, jelikož Bible (Obr. 22), v níž byl datum zapsán, byla ztracena.

*„Takhle pravdivý data narození měli, co měla jeho máma v Bibli. Tam to měla tužkou napsaný a ta Bible se ztratila, tu nemůžeme najít. Ale co takhle říkala, že se narodil kolem Václava, ale je napsaný 20. října.“
(Respondent č. 19)*

Důležitým aspektem v životě banátských Čechů byla identita. Sociální identita jedince je vytvářena skrze interakci, v níž jazyk hraje důležitou roli a samozřejmě nejenom jazyk. Pokud měl imigrant pramálo informací o hostitelské zemi, neznal místní kulturu, lidi a společnost, o to víc si vytvářel vazby převážně na skupiny etnik z původní komunity (Bradatan et. al 2010, s. 174). V případě rumunských reemigrantů s jazykem nebýval problém, až na určité slangové výrazy, způsob vyjadřování, případně přízvuk, jenž se lišil v závislosti na vesnici. Přesto z výpovědí respondentů vyplývá, že situace rumunských Čechů se s emigrací na české území v mnohém nezměnila. Češi na rumunském území po celá dvě staletí drželi svou komunitu pohromadě právě díky své uzavřenosti, přestože se v každodenním životě Češi stýkali s Rumuny, jejich odlišný původ byl více než zřejmý. Banátští Češi proto poté v emigraci viděli možnost zbavení se statusu cizince a jejich asimilace mezi rodilými Čechy. Respondenti uvádí, že se tato situace nijak závažně nezměnila. Přestože v rumunském Banátu si

byli jisti, že jsou Češi, a věděli, kde jsou jejich kořeny, na českém území se ocitli opět na úrovni cizinců, s přirovnáním k rumunským občanům.

„Jo, protože tady nás brali jako Rumuni. My jsme se necítili ani tam jako doma a když jsme přijeli sem, tak jsme se taky necítili ani tady jako doma. To bylo celkově, zase když mluvíš s jedním a s druhým, tak nakonec zjistíš, že vše je to propojené, tak tady na tom západě se jich hrozně moc přistěhovalo.“ (Respondent č. 31)

Docházelo tedy k situaci, kdy se krajané ocitají na rozhraní mezi rumunským Banátem a Čechy. Některými nebylo Rumunsko považováno za domov v pravém slova smyslu a představovali si nalezení toho „pravého“ domova vyloženě na českém území. Některé výzkumy ale ukazují, že jedinec se i tak nadále profiluje skrze svou domovinu a hostitelské území považuje pouze za příležitost k vyššímu životnímu standardu (Bradatan et. al 2010, s. 173). U rumunských Čechů ve valné většině u reemigrantů z 90. let tato teze platí a realitou zůstává, že pro některé zůstal Banát místem narození a stálým domovem, kam se rádi vrací. Odchyly lze pozorovat u reemigrantů z 50. let v prvních reemigračních vlnách, kteří již pojali hostitelskou zemi jako svůj domov.

„Ale pořád jedu domů, jedu domů tam no. To asi zůstane.“ (Respondent č. 31)

U reemigrantů většinou dochází ke střetu očekávání vs realita. Zajímavým poznatkem bylo, že v rámci dvou států zde reemigranti naráželi na střet obdobné dichotomie MY vs. ONI. Definice těchto dvou kategorií se měnil v závislosti na konkrétní poloze krajana. V rumunském Banátu náležela kategorie MY krajanům, a naopak do kategorie ONI spadalo rumunské obyvatelstvo. V představách krajanů se zrcadlila myšlenka, že s příchodem do Čech tyto kategorie vymizí.

„Víš co. To byla taková euforie. Jako malé děti prostě jsme viděli, že se tam naši předci odstěhovali, ale brali jsme to jako domov. Tam jsme se narodili. Čím víc jsme byli starší, tak jsme si uvědomovali, že jsme jako

jiní. At už jsme naráželi třeba jenom na těch pastvinách na Rumuny. Byli jsme trochu jiní a oni nás brali, že tam nepatříme. To jsme si pak začli uvědomovat i to. Už jako děti, já jsem tady byl 2x na návštěvě. Tak jsem si uvědomoval nějaký ten rozdíl a samozřejmě ve chvíli, kdy padl komunismus a otevřely se hranice, tak začli chodit lidé a pak celé rodiny. Takže jsem byl taky semletý tou euforií vrátit se do země svých předků.“
(Respondent č. 18)

Jak jsem již ale nastínila, očekávání nebyla vždy naplněna a rozdíly přetrvávaly i na tomto hostitelském území. Nastává zde paradox, kdy krajané v domněnání, že prostřednictvím emigrace dosáhnou vysněné rovnocennosti a dojde k potření rozdílu, změnili svá bydliště s určitým počátečním nadšením, jež se rozplynulo v tvrdé realitě. Na českém území se dostali do situace, kdy opět kategorie MY byla přisuzována banátským Čechům, ale kategorií ONI byli nálepkovaní Češi v hostitelské zemi. Troufám si říct, že za tu dobu několika let života v rumunském Banátu došlo k vytvoření jakési třetí kategorie, která je krajany personifikovaná pod pojmem MY, ale její primární definicí by byl „komunita“ banátských Čechů. Činím tak proto, že banátští Češi podle svých slov nezapadají ani do jedné z nabízených skupin, sami se cítí být jakýmsi individualisty v rámci nabízených sociálních identit.

„Bydlím tady dýl než tam, ale ani po 28 letech se já necítím jako Češka. Ne že bych se necítěla jako Češka, to jsem, ale pořád nemám pocit, že bych byla stejná. Ať už si to ty ostatní přiznávají nebo ne, tak si myslím, že to mají stejně. Protože já třeba minule v práci, což je docela legrace, protože jsem říkala: „No Vy to máte tak...“ A kluci říkali jako kdo my? A já No Vy v Čechách a oni se ptali a ty seš co? ... Jo takový příklad, když bude fotbalový utkání, budou hrát Němci a Češi a já nikdy, nenapadne mě říct, ať už prohráli nebo vyhráli, tak neřeknu, že jsme vyhráli. Vždycky to budou ONI. Češi vyhráli. Takže ani po těch 28 letech já si tady nepřipadam jako, že jsem... ale ne vědomě nebo tak, ale pořád mám pocit, že jsme někdo jinej. V Rumunsku jsme nebyli Rumuni a tady zase nejsme Češi. My jsme prostě MY. A minule byla legrace, že jsem slyšela bratránka jak říkal, a stoprocentně si to taky neuvědomil a říkal:

Jak říkají Češi... A já jsem si říkala, že mu to pak musím říct, že co si ty všichni Češi myslí, co tam s ním stáli. Jsme pořád taková ta určitá skupina.“ (Respondent č. 22)

6.2.5 „Na táčky“

Jak název napovídá, jedná se o banátský termín, který se na Heleně hojně využíval a konotoval s českým termínem návštěva. Banátští Češi termínem „na táčky“ vyjadřovali jev navštěvování svých známých, příbuzných a přátel.

„Na Heleně bylo to tak, že se chodilo „na táčky“, takže přes ten, většinou se sešli lidé odpoledne, pokud bylo léto, žně, tak na to byl čas, pokud někdo přišel k nám nebo my taky že jo. Jinak v zimě se chodilo různě po večer na návštěvy, ty rodiny se scházely a říkaly si různé věci“ (Respondent č. 27)

Použila jsem jej tedy, abych vyjádřila míru návštěvnosti banátských Čechů a reemigrantů mezi s sebou. Je jasné, že míra v návštěvnosti se lišila v návaznosti na danou politickou situaci daného státu a zároveň finanční situaci jedinců. Návštěvy byly organizovány obousměrně, přesto převládá návštěvnost ze strany reemigrantů, a to převážně těch z 90. let 20. století. Reemigranti 50. let v prvních vlnách reemigrace plánovali návštěvy v rámci možností a v daleko delších intervalech. Reemigranti 90. let, možná i vlivem rozvolnění politické situace, hojně využívali příležitostí k návštěvě Svaté Heleny.

„My jsme tam jezdili skoro každé rok no. Rodiče tam byli ještě, než jsme se brali. 61 – 1x nebo 2x vlakem. A pak už jsme tam byli v 65 autem. Ale to byl zážitek jezdit v Rumunsku vlakem. No my, když jsme už měli auto, tak jsme jezdili autem, pokud to šlo. Ale nešlo vzít vždycky všechny, bylo malý auto.“ (Respondent č. 19)

Návštěvy neprobíhají pouze na transnacionální úrovni Česká republika a Rumunsko, ale i pouze v rámci České republiky. Respondenti jmenovali nejčastěji navštěvované obce Žatec, Lovosice, Cheb, Sokolov, Plesná nebo

Náchod, mezi nimiž se snažili kontakt udržovat. Jak jsem již zmínila, ne vždy, ale z důvodu rozvětvenosti rodiny bylo možné navštívit všechny členy rodiny.

„Ta rodina drží pohromadě, držíme pohromadě no. Ten Vsetín a Opava je teda pro nás vzdálená, ale donedávna jsme tam jezdili i 2x – 3x za rok. Jsme dělali dycky kolečko, Sokolov, Vsetín, Opava.“ (Respondent č. 19)

„Tak jsme se navštěvovali, chodili jsme s nima hrát žolíky. Dycky jednou oni sem, pak zase my k nim.“ (Respondent č. 21)

Udržování kontaktů s rodinou a přáteli probíhalo i v rámci veřejných akcí pořádané například některou z farností. Banátští Češi si zakládají na vztahu k náboženství, které je po generace předáváno. Proto byly pořádány veřejné akce na opětovné shledávání svých členů. A vzhledem k tomu, že členové tvořili zároveň i širší rodinu, můžeme tato shromáždění považovat za nástroje k udržování příbuzenských a přátelských vazeb.

„Částečně jsme v kontaktu, ale ne se všema. To zase např. tady byli k výročí 70. let baptistů v Aši, tak se tu sejdou, třeba z Lovosic, ze Žatce, z Chebu a tak. Anebo jsou pak i setkání. To jsou zase jiný. Oslavy s muzikou a tak. To jsou Češi přijít z rumunského Banátu a ty si slaví svůj svátek. Jednou jsme byli v Lubech [...] „Ale nebejvalo to. To není zas tak dávno, co se začali scházet. Poprví, ten sraz. Asi 3 roky. To už jsme byli my tady. Náš kazatel to nabídl, že by se to mohlo zkusit. A pak viděl, že to funguje.“ (Respondent č. 17)

V rámci těchto shromáždění se i s příchodem nových technologií změnil jejich ráz. Tyto akce měly snahu o co nejširší působnost, což lze odpozorovat nejenom na akcích náboženského charakteru v České republice, ale i v Rumunsku. Takto se snažili udržovat kontakt v rámci náboženské komunity prostřednictvím sdíleného kázání a různých přidružených akcí.

A dávaj to na různý témata. A to se vysílá přes internet. To můžou vidět i na Heleně. Různý vysílání, co se zálohujou na Youtubku. Třeba i pohřby, když s tím lidi souhlasili. I svatby a tak.“ (Respondent č. 17)

Krajané v banátských vesnicích byli zvyklí na pravidelnou sociální interakci mezi příbuznými, přáteli a sousedy. Vlivem emigrace ale došlo k náhlému odříznutí od rodiny a známých, a k zamezení osobního kontaktu mezi sebou. Někteří tuto situaci vyřešili častými osobními návštěvami rodin v jejich domácím prostředí, jiní převzali vzorce sociální interakce praktikované v Banátu. To vyžadovalo začlenění sousedů do komunity reemigrantů a sdílení jejich krajanské identity.

„Nevim, jestli sis toho všimla tady, ale je nějaký barák, rumunská rodina, a dycky ta rumunská rodina se s těma sousedama skamarádí, vtáhnout je do té komunity tak, že s nima potom taky chodí na ty rumunský zábavy a tak. Takže oni je pak vtáhnou do toho života taky no.“ (Respondent č. 30)

6.2.6 Korespondence a komunikace

Reemigranti v prvních vlnách reemigrace neměli na výběr jinou možnost než kontaktovat své rodiny prostřednictvím dopisů. Dopisy docházely minimálně v týdenních intervalech, většina respondentů uváděla minimální dobu 2 týdny, což komunikaci výrazně komplikovalo. Převážně v případech, kdy se reemigranti nebo krajané snažili domluvit na setkání a návštěvě.

„Že došel pohled za 14 dnů a oni za 3 týdny od odeslání měli přijet, takže to bylo takový...“ (Respondent č. 5)

Dopisy psali jak muži, tak ženy. U žen byla typická výřečnost, tudíž byly dopisy dlouhé na několik stran. U mužů byly dopisy kratšího charakteru, obsahovaly pouze jasné a stručné otázky v maximální délce jedné stránky, v některých případech se text vešel na kus utrženého papíru. Setkala jsem se převážně s dopisy, které byly adresovány nukleární rodině, mezi nimiž se objevilo pár adresovaných přátelům. Tento trend se týkal hlavně žen, jež měly jednu konkrétní kamarádku, se kterou si často dopisovaly. U některých byly k dispozici dopisy, jež napsaly v dětství v rámci školní výuky. Podle výpovědí na školách probíhala jakási výměna adres, v jejímž rámci měly banátské děti možnost dopisování si se stejně starými dětmi v Čechách.

Dopisy (Obr. 23) byly psány ručně, obsahovaly mnoho pravopisných chyb, ale kladl se důraz i na úhlednost. Délka byla individuální, záleželo na charakteru dopisu a zároveň i osobního vztahu k adresátovi. Stejně tak jako je víra protkaná v každodenním životě krajanů, ale i reemigrantů, tak se zrcadlila i v obsahu dopisů. Většina dopisů totiž disponovala krátkým citátem nebo úryvkem z Bible na samotném začátku, na konci nebo náhodně v průběhu psaní. Dále následovalo oslovení a zároveň součástí každého dopisu bylo i náležité datum. Obsahově dopisy odkazovaly na každodenní činnosti a život v Banátu, které byly dopodrobna popsány, dále následovalo mnoho otázek na život v Čechách. Každý dopis byl psán s pokorou a úctou, hojně zde byly vyjadřovány různé emoce od radosti po smutek. Některé dopisy byly pouze informační, které nesly informaci o úmrtí nebo jiných setkání či akcích.

Během výzkumu již většina z dotazovaných neměla dopisy fyzicky k dispozici. Důvody byly různé. Někteří necítili potřebu skladovat dopisy, už jen z důvodu jejich početnosti. U jiných byl shledán odlišný fenomén. Vzhledem k širokému příbuzenstvu nebo případně vysokého počtu potomků, bylo složité a zároveň finančně náročné, posílat dopisy každému jednotlivci zvlášť. Praktikoval se tedy koncept sdílených dopisů, kdy jeden z rodičů poslal dopis, který byl určen všem jeho potomkům případně naopak, od sourozenců rodičům.

„A ty dopisy se psali všem jo. Protože tady nás bylo hodně, tak pak dycky říkali. Nadpis „Milí synové“, a pak říkal dejte to přečíst všem. A u toho dopisu bylo důležitý tam napsat ten datum, aby se vědělo. [...] ...nejlepší bylo Jelínkovi, Těšínský, Marešovi. A to bylo tak krásný, jestli to psala tvoje babička nevím a je škoda, pokud to tam někdo vyhodil. A bylo to, že si dali tu práci a dycky to bylo jedno přání od všech. A ty přání se psali a dneska člověk napíše smsku, to pak smažeš a nic nemáš.“
(Respondent č. 31)

„Nemám schovaný dopisy, jenom s kamarádkou nějaký mam, ale od ségry, to se pak předávalo třeba rodičům, tak mi to nezůstalo.“
(Respondent č. 6)

Někteří využívali psaní dopisů k takové osobní terapii. Jak jsem již v předešlých kapitolách nastínila, emigrace do nového prostředí byla velmi náročným procesem i z hlediska psychického stavu.

„No psali. Děda furt psal. Víš co, jim se ze začátku hodně stejskalo. Protože on furt plánoval, že by se vrátili. Víš co, jemu scházelo ty sousedský návštěvy. On říkal, že když přišli večer po práci domů, tak se sešli sousedí, sedělo se u nich, vyprávělo se, povídalo se. A když přišli tady, tak tu nikdo nebyl.“ (Respondent č. 15)

Mnozí v nastalé situaci přemýšleli o návratu do Banátu, jiní zas stesk a nedostatek kontaktu nahrazovali psaním dopisů. Bylo zajímavé, že většina respondentů uvedla, že jedinci, kteří přemýšleli o návratu do Banátu, se po první návštěvě Banátu od reemigrace utvrdili v tom, že jejich rozhodnutí bylo správné. Situace bezprostředně po emigraci byla tak náročná, že si jedinci v tu dobu život v Banátu silně idealizovali, a to mohlo paradoxně vést k tendenci vracet se zpět do Banátu.

„Ze začátku jsme přemýšleli, že bysme se přestěhovali zpátky, ale teď už mi to vůbec nepříde, tady je práce, tady je všechno. Tam už nic není. No, jenom se nám stýskalo hodně.“ (pláč) (Respondent č. 20)

Vzpomínky na Banát vyvolávaly také silné emoce. Asi nejsilnější emoce vyvolaly vzpomínky na nedoručené dopisy, které obsahovaly mnoho osobních a velmi cenných informací. Někdy se stávalo, že dopisy přicházely otevřené nebo nedorazily vůbec. Během doručování totiž některé dopisy byly doručovateli otevírány v domnění, že obsahují i finanční obnosy. Stávalo se tak převážně u dopisů, které obsahovaly fotografie. Fotografie nebyly zasílány často, jelikož banátští Češi neměli dostatek prostředků k fotografování. Těmi disponovali převážně jedinci, kteří Banátu navštěvovali nebo zde pobývali za určitým účelem.

„Když se narodil Tomáš, tak z porodnice, protože jsem tady nikoho neměla, jako tchýni a švagrovou, protože telefon nebyl v té době, tak jsem to mamce všechno poctivě vypsal, že se nám narodil a jak to všechno

*proběhlo, jak jsem to cítila. Poslala jsem to poštou hned z nemocnice. Ted' už byl kluk na světě asi 10 dnů a v tý době Express Hrůza začínal a s osobním autem přijel se strejdou z Ž**** na Helenu a on to teda už věděl. Tak on jí tam začal škádlit mamku, že je bábou a ona nic nevěděla a ten dopis nikdy nepřišel. Tak to bylo, to mě mrzelo. (Pláč). A hodně dopisů se takhle ztrácelo jako do Rumunska a i sem, máma kolikrát nám poslala. Byly třeba tlustý a oni si mysleli, že tam jsou prachy. To, co jsem napsala, tak to už nikdy neřekneš ani už to nebylo to..." (Respondent č. 23)*

Došlo tedy na alternativy v zasílání dopisů, které ale nebyly doručovány prostřednictvím poštovní přepravy. Daleko častěji se využívala solidarita sdílenou formou v rámci komunity. Dopisy se posílaly po členech, kteří zrovna měli cestu do Banátu nebo se využívala také autobusová doprava – Express Hrůza, který dopisy předal adresátovi.

„Třeba moje babička ze Skalný ještě píše dopisy, a když někdo jede, tak jim to dá na předání. Takže to neposílá normálně přes poštu.“ (Respondent č. 30)

Postupem času začala psaná korespondence upadat, a to hlavně s příchodem telefonní dostupnosti. V úplných počátcích telekomunikačních možností bylo velmi složité zachytit signál k uskutečnění hovoru. Většinou se dal zachytit pouze srbský signál, což sice zajišťovalo dostupnost telekomunikace, přesto spadala do kategorie drahé formy komunikace. Nemohl si jí tak dovolit každý. Opět se zde tedy praktikovala forma sdílené komunikace, kdy hovor proběhl pouze mezi dvěma jedinci, kteří pozdravy a informace předávali dál.

„No ze začátku určitě dopisy, potom v podstatě jsme měli i pevnou linku, ale to bylo drahý. Ale potom už hodně lidí cestovali. Jezdili sem a tam. Takže jsme posílali dopisy a vzkazy po těch lidech třeba.“ (Respondent č. 26)

„...chytali tam srbský signál u hřbitova. Popovídala sis s nima a pak si to převyprávěla. (Respondent č. 3)

V dnešní době je situace jiná. Komunikace probíhá jak na úrovni telekomunikační, tak ale i prostřednictvím levnější formy, internetového připojení. Krajané jsou tak v každodenním kontaktu s reemigranty prostřednictvím sociálních sítí, nejčastěji Facebooku, dále Skypu a jiných.

„Přes Facebook vidíš rodiny, jestli někdo přibyl nebo ubyl. Jako smsky si napíšeš nebo voláme přes Skype, Messenger. A pak sem rodiny jezdí, tak ti oni řeknou o jejich příbuzných, co se děje. Třeba jejich děti, co odešli do Čech, tak se povdaly, oženily, a přijedou a nebyl Facebook, tak nevíš, kdo ke komu patří.“ (Respondent č. 6)

6.2.7 Materiální a finanční remittance

Posílány byly nejen dopisy, ale i balíčky obsahující materiální dary. Marcel Mauss (1999) definuje dary jako totální sociální fenomén, vytvářející reciproční systém zabezpečující dobré sousedské a rodinné vztahy a udržující stabilitu sociální struktury. Dary představovaly běžnou součást transnacionálního života banátských Čechů a reemigrantů. Troufám si tvrdit, že nikdo z dané komunity si nedovolil navštívit své příbuzné, přátele nebo známé bez prvotního obdarování. Většina darů se odvíjela od skutečné potřeby a praktičnosti.

„Dycky měla mamka nakoupíno pro všechny. Dělam to do teď, i když už tam příbuzný nejsou. A sousedům, a tak no. Jo přesně tak, ten zvyk zůstal. Vozili jsme hodně různýho, takový praktický dárky. Jakože sladkosti, kafe, prací prášek, ne že by ho tam neměli, ale přišlo to lidem praktický. Potom třeba hodně tam nosí lidi zástěry, tak to se dycky vozilo. Lidi to tam upotřebí v tý domácnosti no.“ (Respondent č. 24)

Tento zvyk se postupně formoval od 50. let 20. století, kdy v Banátu nebyl dostatek jak materiálních prostředků, tak ale i potravin a surovin ke konzumaci. Reemigranti, kteří se vraceli na návštěvy do Banátu, tak s sebou vozili plná auta

vybavení, které mělo posloužit, případně ulehčit životu v Rumunsku. Prostředky tak postupně skladovali do doby, než byl naplánován odjezd. Respondenti se shodují, že výběr dovážených potravin korespondoval s tím, co v Banátu chybělo a bylo považováno za nedostatkové zboží. Postupem času se ale situace v Rumunsku změnila a krajané tak v dnešní době mají dostatek všeho, s výjimkou surovin, které nejsou v Rumunsku k dostání, např. polohrubá mouka.

„Ze začátku to bylo, že jo, teď už to bylo takový, že se tady všechno dostane. Jindá třeba, to bylo tak, že třeba cukr, když byl ve slevě za poloviční cenu, byl levnej, tak když přijeli, tak ho dovezli nebo ho poslali po někom. Nebo třeba taky mouku. Nevim, jaká je tady k dostání mouka, ale nebyl hrubá. Rumuni si nevědí s knedlíkama, to není jakoby rumunský jídelníček no. Když jsme tady jednou měli, nějaký rumunský známý a měli jsme zrovna knedlíky a oni na to čuměli. Není to u nich známý no.“
(Respondent č 13)

V Tabulka 1 níže, jsem vyzdvihla nejčastěji zodpovězené materiální dary, které byly typickou součástí transnacionálního obdarování před rokem 1989. Bez pochyby nejčastěji jmenovanými potravinami, které byly dováženy do Rumunska, byly sladkosti, cukr, mouka nebo káva. Cukr se dovážel také ve variantě cukr prášek, která zde nebyla k dostání. Pokud ale cukr došel a nebylo možné jej nikde sehnat, dokázali jej banátští Češi nahradit pomocí výroby různých sirupů, např. z cukrové řepy.

„Když jsme byli malý, tak nebyl cukr jo, a mamka nám z cukrový řepy vařila takovej sirup. Ale bylo tam nedostatkový zboží.“ (Respondent č. 27)

U většiny respondentů, při položení dotazu týkajícího se dovozu darů, byly jako první bezpodmínečně jmenovány sladkosti. Respondenti většinou vzpomínali na doby svého dětství, kdy se těšili, až přijedou příbuzní z Čech a dovezou sladkosti, které nebyly v Rumunsku běžně dostupné. Z materiálních darů to bylo pak oblečení, hlavně dětské, prací prášek, šátky nebo zástěry. Paradoxní je, že takový nejtypičtější znak, tedy to oblečení odlišující krajany od

zbytku rumunské komunity, z čehož převážně ty krásné, pestré šátky nebo zástěry, byly dováženy a nedaly se sehnat na rumunském území. Bylo by vhodné ještě zmínit kopačky. Ty byly vhodné hlavně na práci na poli, kdy si jedinec díky bodákům udržoval při obdělávání pole na kopcích daleko větší stabilitu. Kopačky byly krajané považovány za velmi užitečný nástroj, který jim usnadňoval pohyb na kopcích. Nebylo výjimkou, že byly z Čech zaslány věci, které krajané neznali a nebyli si vůbec jistí, na co se používají nebo jak se používají. Podle výpovědí mohou být příkladem různé hygienické prostředky jako třeba tělové mýdlo. Krajané vzpomínají i na dovoz Vitacitu neboli tzv. šumáku, který se nevyužíval k výrobě sladkého náboje, nýbrž ke konzumaci samotného prášku. Naopak do Čech si reemigranti odváží převážně domácí výrobky, jako jsou klobásy, povidla různého druhu, škvarky, z mléčných výrobků vynikající sýry nebo máslo, sádlo nebo také med.

„Posílalo se spíš jídlo, aby tam v Čechách neumřeli hlady. Tak si to mysleli.“ (Smích) (Respondent č. 3)

Tabulka 1 Souhrn nejčastějších materiálních darů z Rumunska a z Čech před rokem 1989

Materiální dary	
Do Rumunska	Do Čech
sladkosti	sádlo
pláštěnky	klobásy
zástěry	švestková povidla
oblečení	škvarky
šátky	plechové nádoby
polohrubá mouka	mléčné výrobky
cukr	kořalka
káva	med
prací prášek	
kopačky	
dětské oblečení	

Po proměně politické situace v roce 1989 se dostupnost potravin v Rumunsku začala vyrovnávat. V dnešní době již není nutností dovážet potraviny nebo jiné prostředky do Banátu ve velkém. Samozřejmě se najdou

výjimky. Například polohrubá mouka se dováží na Svatou Helenu do nynějška, jelikož není na rumunském území k sehnání, čímž trpí typicky česká kuchyně s typicky českým, kynutým knedlíkem. V Tabulka 2 je poupraven výčet materiálních darů, které se zachovaly do dnešní doby. Jedná se spíše jen o přežitky, který v reemigrantech přetrval. I my sami jsme měli s sebou plné tašky darů, které jsme měli připravené pro respondenty, ale i pro širší rodinu. Dnes už se jedná pouze o symbolické dary. Jak sami krajané zdůrazňovali, dnes to již není potřeba, jelikož všeho mají dostatek. Z naší strany se jednalo pouze o malou pozornost, kterou jsme chtěli potěšit a zároveň poděkovat za vřelé přijetí. Naopak výčet materiálních darů do Čech se nijak nezměnil. Krajané si zakládají na stravě z kvalitních surovin, tudíž zde převládá výroba domácích výrobků, které se i nadále zasílají potomkům a příbuzným do Čech. Reemigranti oceňují kvalitu výrobků, a zároveň je to jakési připomenutí života v Banátu. Neznamená to ale, že tento zvyk předávání materiálních darů ustal. Respondenti ve výčtu darů, které vozí v nynější době do Banátu, nebyli nijak zvlášť konkrétní. Je to z toho důvodu, že dnes se dováží pouze to, co danému jedinci přijde vhodné a nejedná se o specifické a obecně nedostatkové zboží.

Tabulka 2 Souhrn materiálních darů z Rumunska a z Čech po roce 1989

Materiální dary	
Do Rumunska	Do Čech
sladkosti	sádlo
káva	klobásy
polohrubá mouka	švestková povidla
hygienické potřeby	škvarky
	plechové nádobí
	mléčné výrobky
	kořalka
	med

Mezi reemigranty a krajany tak fungovala určitá solidarita v rámci výměny darů. Stejně tak jako fungoval proces posílání dopisů, fungovalo i zasílání balíčků. Zasílání balíčků přes poštu byla velmi drahá služba, které byla využívána pouze minimálně. Daleko častěji se reemigranti domlouvali se známými, kteří měli zrovna cestu do Banátu nebo opačně, a posílali tak balíčky prostřednictvím

nich. Většina reemigrantů si pak stěžovala, že vzhledem k počtu reemigrantů v Čechách nebylo v jejich silách vyhovět všem a zajistit tak dopravu balíčku pro jejich rodiny. Postupem času se většina z nich snažila tento zvyk odbourat, jelikož s přibýváním balíčků od známých nebylo pak místo pro ně samé.

*„My to prostě dycky měli plný ani pod nohama nebylo místo. Ale to bylo i tam, i zpátky. I zpátky jsme to měli plný. [...] Zpátky to bylo ještě horší, protože každěj věděl, že jsou tam ty H**** a to bylo, někdy až 10-15 lidí přišlo a každěj poslal něco těm svým. Jenom takovej malinkej balíček dycky říkali. Nebo se zeptali, můžeme něco poslat? A my můžeme a oni přišli s krabicí od bot. A když si jich měl 15...“ (Respondent č. 26)*

„Jako oni ti přijdou a moje rodiče už jsou na to taky alergický, hlavně nikomu neříkej, že pojedeš. My zamkneme, řekneme, že pojedeš až v pondělí a odjedeš už o víkendu. Protože by prostě všichni přišli a chtěli něco vzít.“ (Respondent č. 30)

Jiní pak mohli využít službu autobusové dopravy Express Hrůza⁴ za symbolický poplatek.

„Ale oni to nevezli, oni to dali tomu Hrůzovi z Express Hrůza a poslali to tam. On to tam vodveze, co potřebujete.“ (Respondent. č. 25)

V otázce finančních darů se objevovaly odlišné názory. Přesto lze vyzdvihnout jednotnou myšlenku, a to že finance byly zasílány pouze sporadicky, pokud vůbec. V průběhu výzkumu v Čechách jsem se od jedince mimo tuto komunitu setkala s názorem, že banátští Češi odcházejí do Čech, aby si zde mohli vydělat a vrátit se na stáří do Rumunska. Tato myšlenka je už z principu a přístupu krajanů k českému území mylná. Krajané se stěhovali na české území kvůli své identitě a nízkému životnímu standardu. Většina starší generace, která na Heleně zůstala, se dříve či později rozhodla o emigraci za svou rodinou do Čech. Život v Banátu není ani v dnešní době snadný, jak by si člověk představoval. Nikdo z generace potomků krajanů se nerozhodl pro

⁴ Pozn. Express Hrůza je firma zajišťující přímou dopravu osob z ČR do Rumunska a zpět, jejíž majitel pochází z rumunského Banátu.

návrat na Svatou Helenu, už jen z důvodu nedostatku pracovních příležitostí. V návaznosti na náročný život krajanů nebylo možné, aby rodiče finančně vypomáhali nebo zabezpečili své potomky na život na českém území.

„Takhle ještě mimo, to že by jeli sem do Čech, vydělaj si tady peníze a pak se vrátěj. To není pravda jo. Protože všichni do Čech jdou, protože tady chtěj bydlet. [...] Takhle to třeba fungovalo v bývalý Jugoslávii, ale tím, že v Čechách i Rumunsku byl komunismus, tak jsme nikam nemohli. Ale v Jugoslávii s tím neměli problém, tak tam to fungovalo tak, že oni hodně cestovali na západ a tak. A tam to fungovalo tak, že ty mladý pracovali v Německu a v těchlech západních zemích. A ty rodiče tam byli, který tam udržovali ty políčka nebo něco. A ty děti, když měly důchod, tak se vracely, takže to byla zase další generace. [...] Možná, když přijde doba, tak se vrátí do Rumunsku, ale zatím to není případ rumunských Čechů. (Respondent č. 26)

Někteří respondenti zcela odmítali názor, že by se zasílaly finanční dary nebo se finančně vypomáhalo jak na jedné, tak druhé straně. Banátští Češi byli velmi pracovití, tudíž si dokázali na živobytí vydělat sami. Jedním z faktorů byla právě celoživotní snaha o lepší podmínky pro život, tudíž byli odjakživa na těžkou práci zvyklí a nedělalo jim problémy se jí zhostit. Opět se zde proto objevuje názor, že fyzicky peníze nebyly nikdy součástí darů. Převládalo materiální obdarovávání prostřednictvím praktických a užitečných věcí.

„No to mě trošičku pozdvihuje, když to slyším, že rodiče v Rumunsku pracují na děti v Čechách. Já si myslím, že to tak není. Nikdy jsme finančně nepomohli, že by mě rodiče poslali 1000 eur nebo tak, a my obráceně. Ale když jsme jeli na Helenu nebo když jsme viděli, že je potřeba, tak jsem třeba rodičům sehnal nářadí nebo auto jsem jim sehnal, ale oni si to dycky zaplatili.“ (Respondent č. 28)

V některých případech nebyl tento akt nazýván jako finanční dar. Jednalo se pouze vzájemnou výpomoc a ulehčení krátkodobého pobytu na opačném území. Jednalo se o vzájemnou výměnu finančních prostředků s adekvátní měnou pro dané území. Pokud reemigranti dorazili do Banátu, tak se nemuseli

starat o výměnu peněz za místní měnu a naopak, tudíž bylo vše založené opět na recipročním vztahu.

„Jako když jsme přijeli tam, tak nám každé dal peníze. To tenkrát bylo to, že když si tam přijela, tak oni ti takhle dali, a když oni přijeli sem, tak my jsme jim dávali český zase. Když sem přijeli, tak oni si tady nakoupili za to.“ (Respondent č. 15)

Přesto se někteří shodli, že pokud byly nějaké finance zasílány, tak se jednalo o finanční dar rodičů svým potomkům z Rumunska do Čech.

„Spíš se posílaly peníze od rodičů do Čech. Hlavně díky turistům si nějakou tu korunu vydělali tak poslali do Čech. [...] No, to se nějaký cestovky pak vztekaly, že je chtějí podpořit a oni to posílali do Čech. (Respondent č. 1)

„To je takový... se asi budeš smát, ale většinou je to tak, že ty rodiče z tý Heleny dávají dětem do Čech. U mě to tak není, spíš obráceně, já jsem si na všechno vydělal sám. Ale to možná jsem jedinej případ, protože u většiny se ty peníze posílají do Čech, přispívali dětem tady na byty, baráky, na auta.“ (Respondent č. 30)

6.2.8 Solidarita a pomoc

Solidarita a výpomoc je jedním z charakteristických znaků této komunity. V minulosti nebylo na území Banátu výjimkou, že práce související s obděláváním půdy nebo i jiné činnosti, vyžadovaly kolektivní výpomoc. Někteří zmiňovali vršení, draní peří a jiné činnosti, které zabezpečily životní standard krajanů. Tím se udržovala pospolitost společnosti, a zároveň třeba v případě draní peří, se jednalo o příležitost, při které ženy mohly využít chvíle společného vyprávění a diskutování jednotlivých událostí. Tato solidarita se proměnila v přežitek této komunity, která se poté zrcadlila v jiném kontextu. Respondenti se shodují v tom, že určitá výpomoc v rámci rodiny se praktikovala i na českém území. Nejčastější výpomoc byla poskytována v rámci stěhování nebo zařizování budoucího obydlí.

„No a právě ten strejda domluvil jedneho z kluků Klepáčkovéjch, Ti přijeli nákladákem, dodávkou a sebrali jsme všechny věci. A za jeden den to bylo naložený a kompletně vystěhovaný. (Respondent č. 17)

Někteří poskytovali také možnost ubytování, pokud se některý z krajanů ocitl v nouzi. V tu chvíli úplně nezáleželo na rodinných vazbách, stačila pouze příslušnost ke komunitě krajanů.

Bydleli jsme ve shromáždění, starym shromáždění, když jsme sem přijeli. Tam jsme byli asi 8 měsíců.“ (Respondent č. 16)

Objevili se ale i tací, kteří své pole působnosti rozšířili i na jedince, které sami neznali, ale zkušenost se situací, ve které se ocitli i oni sami, je přesvědčila k pomoci založené pouze na minimální znalosti jedince. Reemigranti, kteří zde již pobývali nějakou dobu, tak plnili funkci ručitele, aby si nově přistěhovalí mohli zařídit bydlení prostřednictvím půjčky. Nikdo z reemigrantů zároveň nepochyboval o tom, že by dotyčný jedinec mohl ohrozit majetek jich samých. Obětavost a solidarita byla napříč respondenty tak rozšířená, že nikdo nezapochoval o odpovědnosti ostatních.

„Ono to bylo tak, že si hlavně potřebovala práci a hlavně to bydlení, aby sem mohli přijít. Takže když jsme mohli, tak jsme pomohli. Mojim sourozencům všem i mamce jsme to udělali, a pak cizejm hodně. Kamarádi, nebo tak. Nebo byli cizí lidi, který měli možnost si koupit dům a chtěli si vzít půjčku a neměli nikoho, kdo se jim zaručí. I my jsme to tam měli, že byl potřeba ručitel. Takže jsme se třeba i cizejm lidem zaručili.“ (Respondent č. 22)

6.2.9 Formy diskriminace

Diskriminace je jednou z častých reakcí, respektive forem odezvy na přítomnost cizinců v daném státu. Jedna z mých otázek tedy směřovala k tématu diskriminace, ať už v oblasti zaměstnání nebo oblasti administrativních úkonů. Kromě nespokojenosti s přijetím reemigrantů plynoucí z migrační politiky českého státu, kterou reemigranti popisovali, se málokdo zmiňoval o situacích, které by stavěly reemigranty do nepříjemné pozice. Reemigranti nejčastěji

uváděli, že se s diskriminací setkávali v oblasti zaměstnání a někteří potomci ve školství. V oblasti zaměstnání byli v počátcích považováni za Rumuny, což se reemigranti snažili ihned vyvrátit.

„Tak třeba i řekli ta Rumunka, ale já jsem to rychle vysvětlila. Ale přirozeně to bylo, že řekli ta Rumunka. Ale já jsem dycky řekla já jsem Rumunská nikdy nebyla. Já jsem tam pracovala, žila jsem tam a dycky a jsem byla Češka.“ (Respondent č. 22)

Diskriminace se dotýkala i potomků reemigrantů, kteří na české území dorazili s rodiči v nízkém věku a čekala je zde povinná školní docházka. Potomci měli tu schopnost rychlého přizpůsobení se, přesto se objevily drobné náznaky v podobě narážek na porumunštělá příjmení, která je odlišovala od ostatních.

„Jako se s nima moc děti nebavily. Báli se mluvit, takže byli jako cizinci. A hlavně šok, ta učitelka, co měla mojí sestru, tak rozdali sešity, aby si je podepsali, tak oni napsali M. Hrůza a A. Hrůza. Tak ona je tam ponížila, že řekla podívejte se, oni se neumí ani podepsat. Protože oni nevěděli, tam se podepisovali i ženský Hrůza, Kopřiva a tak, tam se nepoužívalo ova. Takže oni to nevěděli, že to tam mají napsat. Holky pak přišly ze školy ubrečený, ale pak se to nějak srovnalo.“ (Respondent č. 27)

Obecně se jednalo o jedince, kteří neměli vzhled do situace a života krajanů v Banátu a neznali jejich historii. Daleko více zarážející byla forma diskriminace, která vzešla z vlastních řad některých reemigrantů, případně jejich potomků. Přestože se jednalo o výjimky, zarazilo mě, že se našli tací, kteří reemigranty z 90. let stigmatizovali a onálepkovali. Velikou roli zde hrála nevzdělanost a nedostatek zkušeností s technologiemi. Stigmatizace souvisela pravděpodobně s vzhledem do života krajanů, případně s jejich osobní zkušeností v rámci rodiny.

„Ne že nás nebrali mezi rodinu, to jako jo. Protože seš ten chudák z Rumunská... Oni už byli jako někde jinde. Občas jsem měla pocit, že si říkaj, jestli umí vona vůbec číst? Spíš bych řekla, že měli problém v tom,

že to brali podle svých rodičů. Já v to teda doufám, protože jinak bych musela říct, že byli blbí. [...] Ale přišlo mi občas, že to byly takový poznámky jako: Ona chce jít na střední školu? A jako dokážete si to představit? To není žádná legrace... Jo takový to zařazování jako: „Co si vůbec myslíte?“. A to bylo to, co bylo zbytečný a nepříjemný, mě to mrzelo. Místo toho, aby když věděli, že jsme neměli tu možnost, tak nás spíš podpořit, a tak jo. A já vim, že když jsem šla dělat na poštu, tak nebudu jmenovat jo, tak ale ten někdo říkal mojí mamce: „Ale této, dokážete si to představit? Ona tam bude pracovat s penězma?“. Tak jsem říkala mami, to mě teda ani nenapadlo. Jo že ten, kdo se tady narodil a vyrostl, tak si o mě myslel, že jsem totální trotl, jo a nevím... Ale nikdy jsem se nesečkala, že by se takhle nějakým způsobem zachoval někdo, kdo byl fakt místní. Kdo byl fakt jako Čech.“ (Respondent č. 26)

Důvodů a příčin může být několik. Primární příčinou byla ale podle slov reemigrantů závist. Soudě podle života krajanů, kteří v Banátu hospodařili s tím, co měli a k jejich životu jim to stačilo, se najednou reemigranti dostali do prostředí, kde figurovala určitá soutěživost.

„Tenkrát toho měli málo a byli spokojený a teď chce mít každý víc než tamten.“ (Respondent č. 2)

Někteří situaci druhých generací potomků reemigrantů z 50. let popisovali jako zhýčkanost. Život na českém území jim umožňoval větší volnost a daleko více možností. Nemuseli pracovat od rána do večera na polích a už nepoznali tu namáhavou práci, kterou krajané museli vykonávat každý den, aby se užívali. Krajané si tuto pracovitost přinesli s sebou i na české území a využili tuto vlastnost ke svému prospěchu v podobě rychlého nabytí standardu odpovídajícího místním poměrům.

„...ale s čím jsem se setkal, spíš taková závist. Že teďka najednou byli jiné možnosti. Že jsou tady 30–40 roků a měl jsem takovej pocit nebo mam dodnes, že tohle přetrvává, že my jsme přišli a rychle jsme se dostali na nějakou úroveň, kdežto oni na to pracovali jednu celou generaci a nechci říct, že to je pohrdání, ale možná taková nadřazenost, že oni jsou

tady domácí a teď jsme přišli my a děláme si už nárok na stejná práva.“
(Respondent č. 28)

Soběstačnost, ke které byli krajané vedeni, jim byla v mnohém velmi užitečná. Díky tomu se nespolehali na ostatní a snažili se o své vlastní finanční a jiné zabezpečení bez cizí pomoci. Většina rodin v Banátu čítala více než dva potomky, tudíž nebylo v silách rodičů zabezpečit každého potomka zvlášť. Potomci krajanů si tuto skutečnost uvědomovali. To může být jeden z hlavních rozdílů mezi potomky reemigrantů a reemigranty příchozími, kteří se za velmi krátkou dobu a díky vytrvalosti, vypracovali a posunuli na vyšší životní standard.

„Jo trošičku jako závist no byla. Protože říkali, naše děti se tady narodili a jsou tady a jakto, že vy najednou máte tohle a tamto jako oni? Protože tady jsme byli zvyklí pracovat, po práci ještě brigády, člověk se snažil, aby si něco vydělal. Jo my jsme si všechno sami. Protože rodiče měli dál spoustu dětí, tak jsme nic nečekali jo.“ (Respondent č. 31)

6.2.10 Rumunská komunita

Jedním z posledních témat, které mě v rámci banátské komunity zajímalo, bylo téma rumunského obyvatelstva. Je pravdou, že po dobu výzkumu na Svaté Heleně se mluvilo převážně česky, přesto se na ulicích, v sousedských rozhovorech zaslechnout i rumunština. Banátští Češi si i přes 200 let pobytu v rumunských horských oblastech zachovali český jazyk a rumunštinu vyučovanou na základní škole, využívali pouze k nutným úředním či obchodním záležitostem. Stejně tak jako rumunštinu, která jim nepřiřostla k srdci, vnímali i přistěhovalce ve vesnici. V této české komunitě byl zachován také pohled pocházející od předků, kteří vnímali Rumuny jako líné, nespolehlivé a nezručné jedince.

„Ale ta kultura, to bylo špatný, přeci jenom my Češi jsme přemýšleli jinak než oni. Potom my jsme pracovali v zemědělství od rána do večera, byli jsme zvyklý makat. A dyž se řeklo Rumun, tak se ti vybavilo někdo líněj. Ale líněj, to oni teď řeknou o nás. Když vyrůstali v paneláku, tak pochopitelně koukali na nás jako na blbce, že dřeme od rána do večera.“

A oni tam přišli s hezkejma, upravenejma rukama. Tak při představě, že si vezmeš Rumunku, tak co bys tam s ní dělal. Ta by s tebou nepracovala.“ (Respondent č. 18)

V dnešní době, kdy je více jak polovina vesnice vylidněná, je situace a pohled na Rumuny odlišný. Dochází zde k větší toleranci Rumunů. Po odlivu krajanů byly některé domy skoupeny Rumuny, díky jejich nízké ceně. Rumuni je v dnešní době hojně využívají i jako rekreační zařízení.

*„Dřív se to nedělalo, aby se to míchalo s Rumunama, až teď. Ani se ty stavení dřív neprodávaly. Ty B****i naproti, to byl jeden z první, který si přivedl Rumunku, ale on teda dlouho pracoval a žil v Rešicích, a pak přišli jako rodina jo.“ (Respondent č. 8)*

Přestože je tato komunita označována za endogamní skupinu, i zde docházelo k sňatkům mezi Rumuny a Čechy. Tyto sňatky nebyly nijak podporovány ze stran krajanů. Starší generace byla ve většině případů dokonce razantně proti těmto sňatkům. Hlavním důvodem byla jiná kultura, jejíž hodnoty se vzájemně neslučovaly. Pokud by si v rodině některý z potomků našel partnera/ku rumunské národnosti, bylo to bráno jako ponížení rodiny.

„Za mě se nemísili. To bylo Češi – Češi, a to bylo ponížení, když si některá našla Rumuna. (Respondent č. 20)

V některých případech vzešla iniciativa i od samotných rodičů, kteří se snažili zabránit v kontaktu jejich potomků s rumunskou komunitou, pokud chtěli odvrátit nebezpečí ze sňatku.

„Za nás, to bylo výjimečně. Moc se to nepěstovalo, spíš se odrazovalo. Vnímalo se, že udržet si tu čistou identitu, byla až nějaká duchovní záležitost. Osobně jsem kamarádil s Rumunkou, a když jsem se oženil, tak jsem zjistil, že rodiče mi stopli víc jak roční korespondenci, igelitku plnou vzkazů a dopisů mi nechali, a pak mi to předali. Takže i ta tendence, od těch rodičů a prarodičů bylo jenom ne Rumuny.“ (Respondent č. 28)

Většina respondentů uvedla, že sňatky s Rumuny se nepěstovaly, a primárně ani nepodporovaly. Pokud si některý z potomků našel za partnera/ku Rumuna, ve většině případů se tento jedinec odstěhoval z českých vesnic do místa bydliště svého partnera. V dnešní době se tato tendence projevuje hlavně u potomků, kteří odchází z vesnic studovat do okolních měst a nachází si zde i svá budoucí bydlení. Pokud se jedinec rozhodne zůstat mimo rodnou vesnici a najít si partnera mimo svou komunitu, konkrétně partnera rumunské národnosti, krajané o něm hovoří jako o ztraceném jedinci. Jedinci, který už k nim nepatří. Jak už jsem naznačila, většinou se krajané stěhovali za svými partnery mimo české vesnice, pouze u několika párů se partneři přistěhovali za krajany do českých vesnic.

*„Ta V*****, jak se bude vdávat, obrečeli to, je to prostě Rumun. Mamka to moje obrečela. Sice on je prostě hodnej, je to věřící člověk. Ale když už si ho vezme a bude tam někde bydlet, tak už se tam ztratí. Už se to bere tak, že se ten člověk ztratí tam. Kdyby se vrátili a bydleli tady, tak se to taky bere jinak.“ (Respondent č. 31)*

Razantní krok stěhování se do českých vesnic nebyl ani pro Rumuny lehký, mnohdy je čeští krajané popichovali a dělali si z nich legraci. Předsudky týkající se Rumunů, i přes veškerou snahu, zůstávaly v krajanech hluboko zakořeněné.

„Ale víte, že Rumunům říkali Valaši. Vod valachia atd., a já si pamatuju, když jsem byla dítě a nachomýtla jsem se u jednoho rozhovoru. A povídaly si tam tety, jak si nějaká holčina našla Rumuna a bude se vdávat. A nebyla to přímo její mamka nebo tak, ale byla to nějak z příbuzenství, takže se s ním už setkala a věděla, co to je zač, nebo z povídání. A já si pamatuju, že říkala – Je hezkej, je chytrej, ale smrdí na valacha.“ (Respondent č. 26)

7 ZÁVĚR

Cílem této práce byla snaha o komplexní pohled na příbuzenství v transnacionálním kontextu v komunitě banátských Čechů a reemigrantů z Rumunska. Vlivem mnoha faktorů došlo postupem času v této komunitě k odloučení částí rodin, jejichž členové žijí odděleně na dvou nebo více územích, primárně však na území ČR a rumunského Banátu. Tato komunita tvoří „živý organismus“, jež se neustále proměňuje a vyvíjí. V návaznosti na to jsem se zaměřila na nástroje udržování kontaktů mezi členy rodiny, jejich realizaci, pojetí termínu příbuzenství a rodiny na dvou odlišných územích, jeho proměnu a dnešní pohled na komunitu banátských Čechů.

Příbuzenství jak v Rumunsku, tak v Čechách je stále žité a všudypřítomné u krajanů a reemigrantů, přestože prošlo řadou proměn. Pojetí rodiny a příbuzenství se lišilo v závislosti na konkrétním zkoumaném území. Rumunští Češi tyto termíny nekonkretizují. Termíny rodina a příbuzní představují zastřešující koncept širšího příbuzenství, jež je přisuzován všem členům této komunity a jedinci jsou schopni kategorizovat své příbuzné přes několik linií třeba až do třetí generace, čímž se liší od klasického modelu české rodiny zákládající se primárně na nukleární rodině. Ti členové, kteří nejsou přímými pokrevními příbuznými, jsou i tak oslovováni příbuzenskými termíny. Oproti tomu reemigranti získávají nadhled nad pojetím rodiny, uvědomují si distinkce a dochází ke značné individualizaci na úrovni nukleárních rodin. V případě potomků reemigrantů dochází k prohloubení individualizace a jejího ustálení. Přesto i nadále mezi reemigranty a krajany přetrvává přináležitost ke skupině a vzájemná solidarita, díky čemuž dochází k neustálému kontaktu.

Členové komunity udržují kontakt jednak osobního charakteru, dále prostřednictvím korespondence ať už papírové, elektronické nebo pomocí telekomunikačních nástrojů. Obecně je nejčastější formou komunikace papírová korespondence, ať už se jedná o dopis nebo pouhá přání zasílána o svátcích. K častému kontaktu mezi krajany a reemigranty dochází pravděpodobně i díky vyznávanému náboženství, které je prostoupené celou komunitou rumunských Čechů, a na jehož základě dochází k častému

setkávání během shromáždění v kostele. Zároveň víra umocňuje samotnou přináležitost ke komunitě. Probíhá zde výměna převážně praktických darů. Do Rumunska se dovážely sladkosti, dětské oblečení, šátky, káva, cukr nebo mouka. Časem, již v době dostatečného zásobení Rumunska po roce 1989, se z praktických materiálních darů staly přežitky a darování probíhá pouze symbolicky. Na české území se dovážely primárně domácí trvanlivé výrobky. Díky těmto praktikám docházelo, a stále dochází, k udržování příbuzenských sítí a vazeb na dlouhou vzdálenost. Návštěvy rodin a příbuzných se opakovaly v pravidelných intervalech podle typu rodinné příbuznosti. Nejčastější interval návštěvnosti 1x ročně se objevoval u potomků navštěvující rodiče nebo naopak. Tyto návštěvy pak byly doprovázeny ustáleným zvykem přepravy symbolických darů, zasílané i přes prostředníky, které se zakládaly na praktičnosti.

Banátští Češi se jako endogamní skupina razantně stavěli proti uzavírání sňatků s rumunským obyvatelstvem. Na jedné straně je emigrace na české území vnímána jako návrat do země svých předků, do své domoviny. Na straně druhé po emigraci nedošlo k úplnému naplnění této představy. Krajané svou národnost nepřirovnávali k té rumunské, ale zároveň ani jako reemigranti na českém území necítili úplnou sounáležitost k české národnosti. Vytvořili si tak třetí kategorii označovanou MY, jejíž definice odpovídá „komunitě“ banátských Čechů jako jejich vlastní identifikaci.

Z obecného hlediska důraz na příbuzenství a rodinu u krajanů z rumunského Banátu přetrvává a jedinci udržují neustálý kontakt s reemigranty. Zároveň ale kontakt neprobíhá pouze mezinárodně, ale i vnitrostátně na území České republiky, kdy se členové rodiny navštěvují navzájem mezi sebou. Tato varianta je velmi komplikovaná, jelikož rodiny jsou na českém území roztroušené, oproti rumunským vesnicím situovaných na jednom místě. Pro rodiny je tak časově velmi náročné navštívit všechny členy rodiny obývající různé části ČR, proto se spíše uchylují k mnohem jednodušší variantě, setkání všech členů rodiny v místě svého původu v jedné konkrétní rumunské vesnici.

Stálé a uzavřené prostředí vesnice přispívá k udržování vzorců příbuzenství, a dodnes se snaží zachovávat si jeho autentičnost. Důležitá je pro

krajany také znalost jejich původu, jež se zrcadlí ve vytváření genealogií. Vytvářením grafických map rodových linií znázorňuje propojování jednotlivců napříč jednotlivými rodovými liniemi. Lze tak poukázat na prolínání jednotlivých rodin mezi sebou, objasnit a popsat složité příbuzenské vztahy prostřednictvím korektní terminologie. Proměna pohledu na rodinu a příbuzenství přichází až s emigrací na československé a české území, v rámci níž dochází k individualizaci rodin. Potomci reemigrantů se stále dokáží orientovat ve vztazích členů širší rodiny, přesto už vytváří spíše individuální jednotky, nacházející si partnery mimo komunitu.

8 PŘÍLOHY

8.1 Fotografie

Obr. 1 Typický sváteční svatohelenský kroj – výprava do katolického kostela

Obr. 2 Typický svatohelenský kroj

Obr. 3 Kulturní dům – tzv. Kamín

Obr. 4 Celá vesnice na svátečním obědě v kulturním domě

Obr. 5 Vystoupení zajištěné pro pobavení diváků v rámci Posvícení

Obr. 6 Vystoupení zajištěné pro pobavení diváků v rámci Posvícení

Obr. 7 Kostel BJB

Obr. 8 Shromáždění v kostele BJB

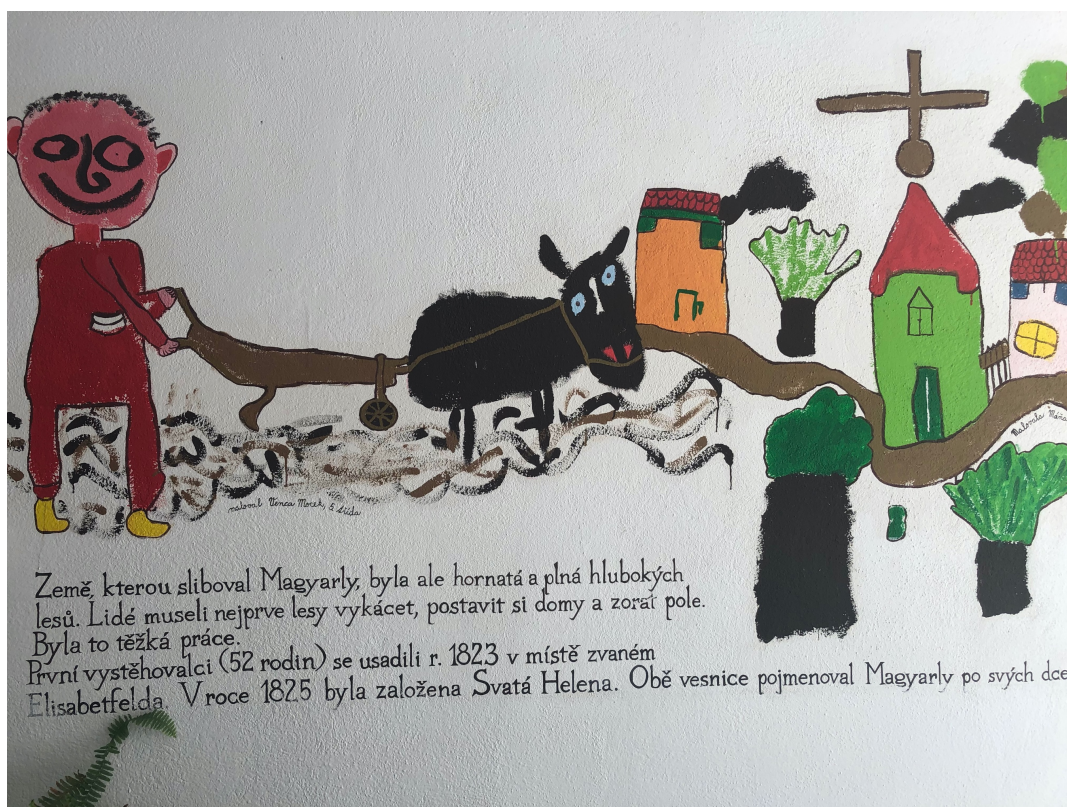
Obr. 9 Sbor BJB na Svaté Heleně

Obr. 10 Příběh příchodu prvních Čechů do Rumunska v místní škole na Svaté Heleně

Obr. 11 Část příběhu příchodu Čechů do Rumunska – kreslený dětmi v místní škole na Svaté Heleně

Obr. 12 Krajina posetá větrnými elektrárnami okolo Svaté Heleny

Obr. 13 Volně se pohybující kráva po hlavní ulici

Obr. 14 Povozy s koňmi

Obr. 15 Ženy svážejí se domů na traktorech po práci na poli

Obr. 16 Společný oběd – domácí klobásy, koleš, domácí obalovaný sýr a míchaná vajíčka

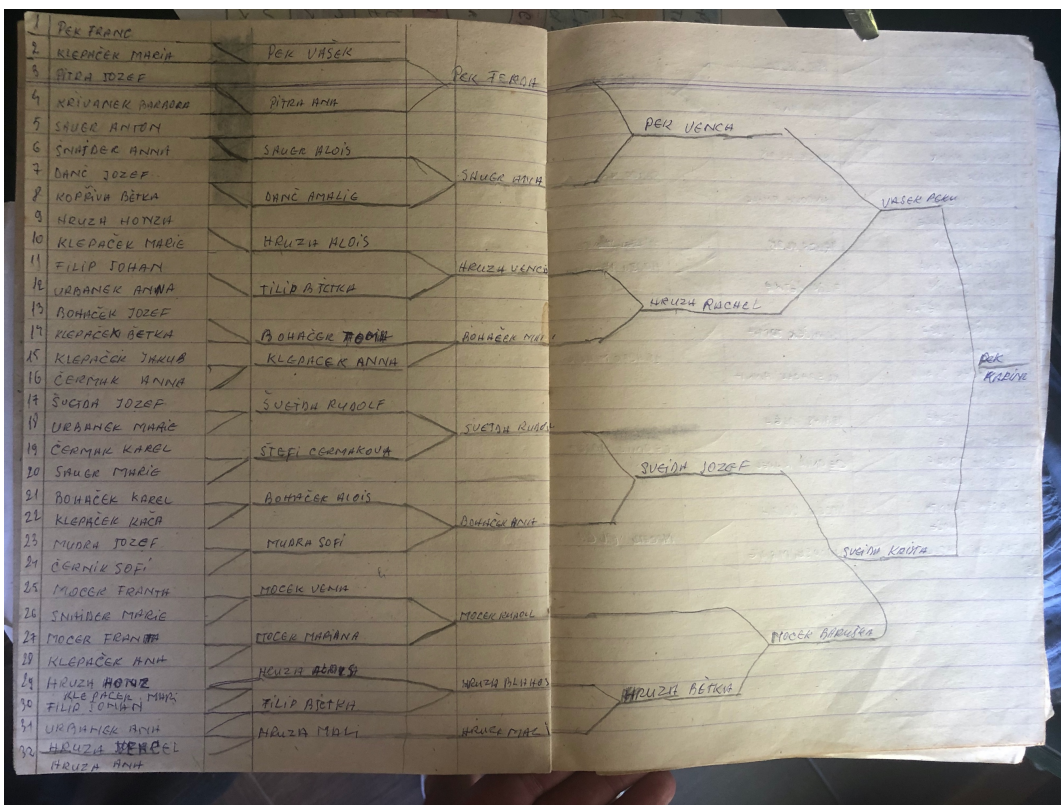
Obr. 17 Zeleninová polévka – Čorba a sarmy

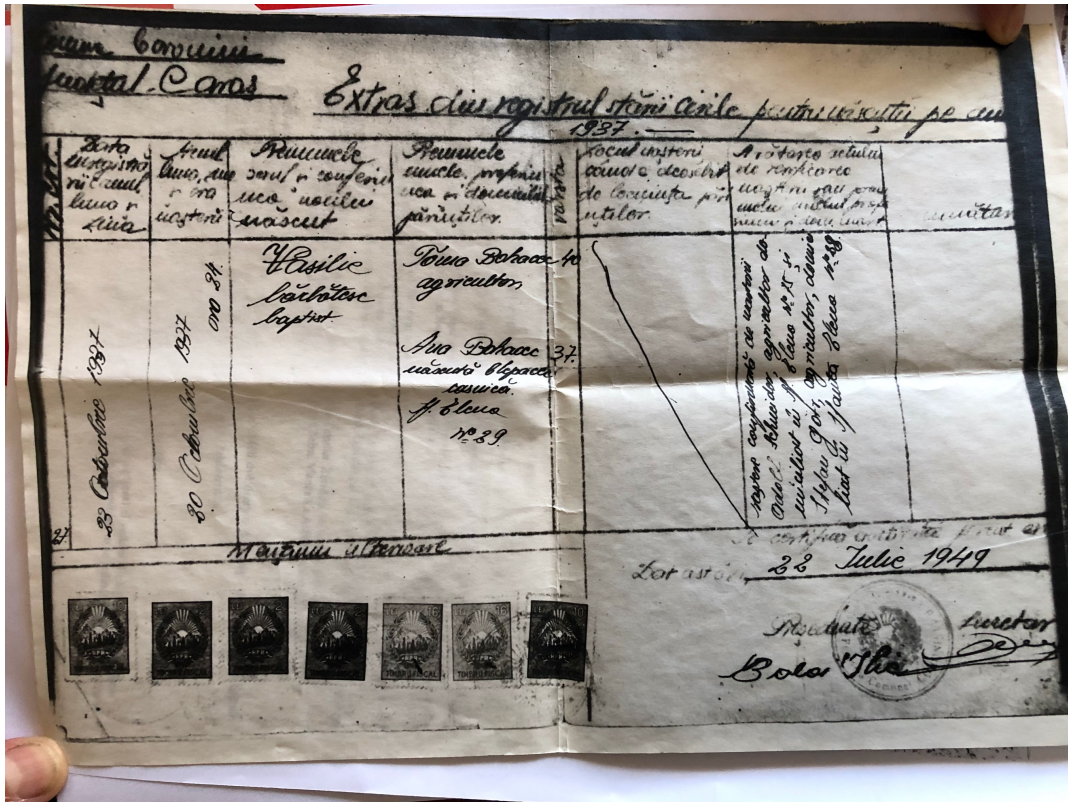
Obr. 18 Helenský rohlíček

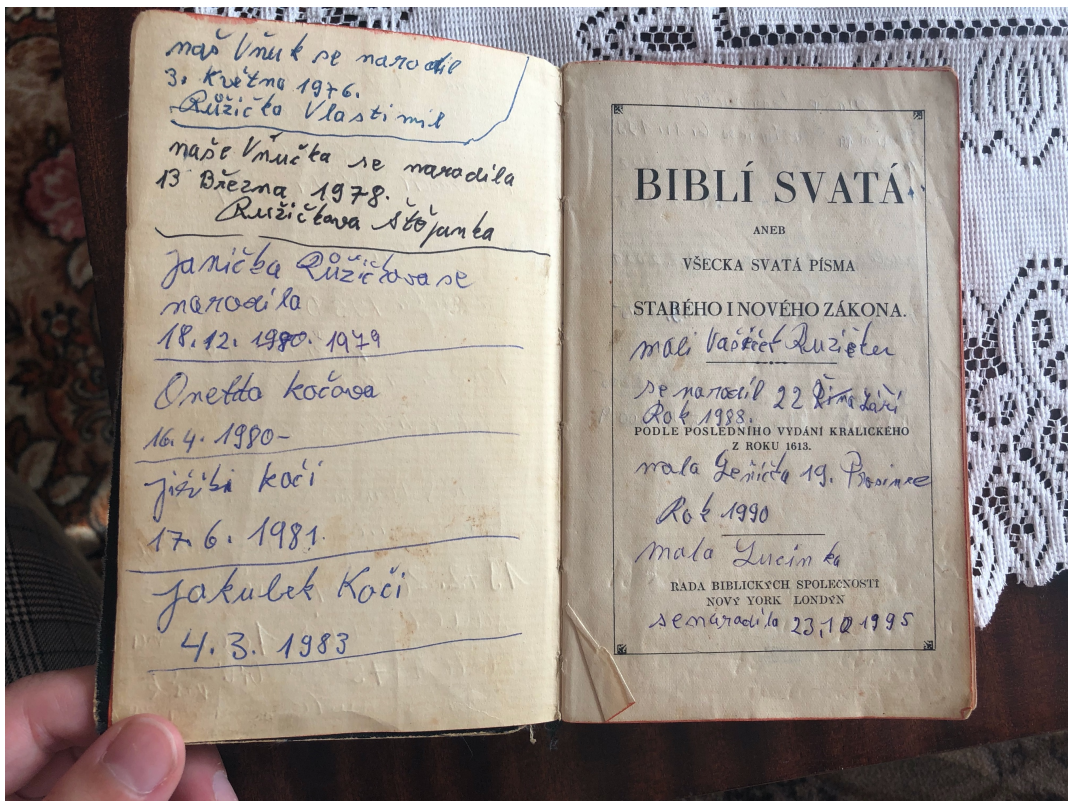
Obr. 19 Genealogie vytvořená členem rodiny odkazující k předkům

Obr. 22 Příklad rodného listu vydaný rumunskými úřady

Obr. 23 Ukázka Bible krajanů se zápisy důležitých dat

Obr. 24 Dopisy od krajanů zasílané do Čech

8.2 Otázky k rozhovorům

8.2.1 Varianta pro Rumunsko

- Koho Vy sám/a považujete za rodinu?
- Kdo všechno se přestěhoval do tehdejšího Československa, případně později?
- Kolik lidí se přibližně stěhovalo z Vašeho okolí?
- Kdo všechno zde v Rumunsku zůstal?
- Z jakých důvodů zůstali?
- Z jakých důvodů jste se Vy sám/a konkrétně nepřestěhoval/a?
- Jak často se navštěvujete? Nebo zda vůbec?
- Za jak dlouhou dobu jste od emigrantů dostali první zprávy o jejich usídlení?
- Přemýšlel někdo z místních o stěhování? Pokud ano, z jakého důvodu?

- Jaké jste používali dorozumívací prostředky? Když byste to srovnala, jak to bylo dříve a nyní?
- Co všechno bylo součástí (dopisů)? fotografie...
- Získávali jste nějaké finanční či materiální obsahy?
- Odstěhoval se někdo z Vašeho okolí vyloženě kvůli finanční situaci, kdy jedinec chtěl zlepšit situaci své rodiny zde v Rumunsku a zasílal remittance?
- Vrátili se někteří emigranti po odchodu zpět do Rumunska?
- Když se část rodiny oddělila, pociťujete nějaké změny v rodinné provázanosti? - číselná škála od 1-7
- Považujete děti narozené až na území Československa za své příbuzné?
- Máte přehled o rozrůstající se rodinných vztazích na území Česka?
- Zaznamenala jste někdy příklady, že by se přestěhovala pouze matka bez dětí, které zůstali v rodném městě?
- Stěhovali se někteří Vaši příbuzní i do jiných zemí než jen do Československa?

8.2.2 Varianta pro ČR

- Koho Vy sám/a považujete za rodinu? Definice rodiny.
- Jak dlouho již nežijete po boku svých příbuzných?
- Kdo všechno se s Vámi odstěhoval zpět do dřívějšího Československa? (případně jinam nebo v pozdějších letech)
- Z jakých důvodů jste se Vy přestěhovala?
- Kolik příbuzných zůstalo v Rumunsku?
- Z jakých důvodů zůstali?
- Kolik lidí se přibližně stěhovalo z Vašeho okolí?
- Jaký byl první impuls ke stěhování?
- Jak dlouho jste přemýšlel/a o stěhování? Byl to rychlý nebo dlouhý proces?

- Jak často se navštěvujete s příbuznými v Rumunsku? Nebo zda vůbec?
- Jak často jste v kontaktu s ostatními členy rodiny?
- Jak Váš život fungoval první roky po přestěhování?
- Jaké jste měl/a pocity z “nového” domova? S odstupem let, jak vidíte svůj život zde? Nelitujete odchodu?
- Jaký si myslíte, že by Váš život byl, kdybyste zůstal/a v Rumunsku?
- Jaké byly Vaše představy o životě v Československu? Případně jinde než ve Vaší rodné zemi? Byly tyto představy naplněny?
- Měli jste již v Československu někoho, kdo by se stěhoval před Vámi, a tudíž zajistil první důležité záležitosti?
- Po Vašem odchodu, dorazil po čase ještě někdo z Vaší rodiny za Vámi?
- Jaké jste používal/a dorozumívací prostředky?
- Co všechno bylo součástí dopisů?
- Jaký obsah se vyskytoval v dopisech?
- Posílal/a jste do Rumunska příbuzným nějaký finanční obnos?
- Zasílali se též nějaké fotografie?
- Jak probíhala adaptace na nové prostředí z Vašeho pohledu?
- Vrátil se někdo zpět do Rumunska po příjezdu do Československa?
- Jaké jste zaznamenala největší rozdíly od prostředí v Rumunsku?
- Vidíte nějaký rozdíl mezi systémem příbuzenství v Rumunsku a Česku? Jiné vzorce? Širší příbuzenstvo?
- Jak situaci zvládaly děti reemigrantů?
- Stěhovali se někteří příbuzní ještě do jiných zemí než jen do Československa? - Udržujete i s nimi kontakt?
- Odstěhoval se někdo z Vašeho okolí vyloženě kvůli finanční situaci, kdy jedinec chtěl zlepšit situaci své rodiny zde v Rumunsku a zasílal remittance?

9 SEZNAM LITERATURY

APPADURAI, Arjun, 1991. Global Ethnoscapes: Notes and Queries for a Transnational Anthropology. In: *Richard Fox (ed.). Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa FE: School of American Reserch Press. s. 192-201

BARTH, Frederik, 1986. Father's Brother's Daughter Marriage in Kurdistan. *Journal of Anthropological Research*, 42(3), 389-396.

BASCH, G. Linda, GLICK-SCHILLER, Nina a SZANTON-BLANC, Cristina, 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial*. Amsterdam: Gordon and Breach.

BARŠOVÁ, Andrea a BARŠA, Pavel, 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Monografie, sv. 15.

BOTT, Elizabeth, 1995. Urban Families: Conjugal Roles and Social Networks. *Human Relations*, 8(4), 345–384

BRADATAN, Cristina, POPAN, Adrian a MELTON, Rachel, 2010. Transnationality as a fluid social identity. *Social Identities* 16(2), 169-178.

BROUČEK, Stanislav, 1985. *Krajané a domov: Nástin dějin Československého ústavu zahraničního (1928-1939)*. Praha

BROUČEK, Stanislav. 2010. Ke specifickým vlastnostem české diaspory. In: *Česko-slovenské vztahy a krajané*. Etnologický ústav AV ČR, s. 41-54

BRUBAKER, Rogers (ed.), 2006. *Nationalist politics and everyday ethnicity in a Transylvanian town*. Princeton University Press,

BRYCESON, F. Deborah a VUORELA, Ulla, 2002. *The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg Press, s. 3–30

BRYCESON, F. Deborah, 2019. Transnational families negotiating migration and care life cycles across nation-state borders, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(16), 3042-3064,

CASTLES, Stephen a MILLER J. Mark, 1998. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.

DRBOHLAV, Dušan, 1994. Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva. In: *Geografie. Sborník ČGS*, 99(3), 151-162.

DRBOHLAV, Dušan a UHEREK, Zdeněk, 2007. Reflexe migračních teorií. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 112(2), 125–141.

DREBY, Joanna, 2010. *Divided by Borders: Mexican Migrants and Their Children*. Berkeley: University of California Press.

DUBOVICKÝ, Ivan, 1993. Právo a vystěhovalectví. (Pokus o historicko-antropologickou interpretaci práva.). In: *Češi v cizině 7*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. s. 67–92.

FESEMYER, Leslie, 2014. „Transnational families.“ In: KEITH, M., ANDERSON, B. (eds.) *Migration: The COMPAS Anthology*, Oxford: COMPAS

GECSE, Desideriu, 2013. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové.

GLICK-SCHILLER, Nina, BASCH, Linda a SZANTON-BLANC, Cristina, 1995. From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological quarterly*, 48-63.

HANNERZ, U. 1996. *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London: Routledge.

HANUS, Lukáš, 2011. Přejít české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu. In: BUDILOVÁ, L. – FATKOVÁ, G. – HANUS, L. – JAKOUBEK, M. – PAVLÁSEK, M. *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha. Antropoweb

HENIG, David, 2007. Transnacionalismus. In: *Antropowebzin* 3 (2–3), Plzeň

HEROLDOVÁ, Iva, 1975. Adaptace a akulturace reemigrantů z Jugoslávie a Bulharska v jihomoravském pohraničí, In: *VI. Mikulovské sympozium: Osvobození a nové osídlení jižní Moravy*, Praha: Teps, s. 112-119.

HEROLDOVÁ, Iva, 1978. Novoosídlenecské pohraničí a etnografie. 146 In: *Etnické procesy. Zpravodaj KSVI ÚEF ČSAV*, příl. č. 6. Praha: ÚEF ČSAV, s. 11–28.

HOLÝ, Ladislav, 1996. *Anthropological Perspectives on Kinship*. London: Pluto Press.

HRUZA, František, 2013. *Vrátili jsme se do vlasti...: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů.

CHO, Eunae a TAMMY D. Allen, 2019. „The transnational family: A typology and implications for work-family balance.“ *Human Resource Management Review*. 29(1), 76–86

JIRKA, Luděk, 2017. Transnacionální rodina: Děti z ukrajinského krajanického spolku Stromovka na českých středních školách a cross-border péče rodičů. *Český lid* 104(1), 81–98

JOPPKE, Christian. 2005. *Selecting by Origin. Ethnic Migration in Liberal State*. Cambridge (Massachusetts), London (England): Harvard University Press.

KOKAISL, Petr. 2009. *Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze.

LAZU, Vlasta. 2011. Pohled z Rumunska. In: *Češi – národ bez hranic. Výběr textů a diskuze ze semináře k problematice národního vědomí Čechů žijících v zahraničí*. Etnologický ústav AV ČR

MAUSS, Marcel, 1999. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 201 s

PARK, E. Robert, 1996. *Human Migration and the Marginal Man*. In *Theories of Ethnicity*, ed. W. Sollors (New York: New York University Press. s. 156–167

PAVLÁSEK, Michal, 2011. Obec Svatá Helena jako vinice Boží misiemi oplocená. Krůčky k přehodnocení chápání české (e)migrace na Balkáně. In: BUDILOVÁ, L. – FATKOVÁ, G. – HANUS, L. – JAKOUBEK, M. – PAVLÁSEK, M. *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Plzeň, s. 111–145.

PAVLÍK, Zdeněk a Kučera, Milan. (eds.). 2002. *Populační vývoj České republiky 1990–2002*. Praha: Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze.

PROCHÁZKOVÁ ILINITCHI, Cristina, 2010. Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik. *Acta Oeconomica Pragensia*. s. 3–26

RAVENSTEIN, G. Ernst, 1889. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.

ROBEK, Antonín, 1982. K některým základním problémům etnických procesů v českém pohraničí. In: *ZPRAVODAJ koordinované sítě vědeckých informací pro etnografii a folkloristiku: Materiály k problematice novoosídleného pohraničí*, sv. 2. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd, s. 1-9.

SAFRAN, William, 1991. „Diasporas in modern societies: myths of homeland and return“. *Diaspora* 1(1): 83–99.

SECKÁ, Olga, 1986. Vývoj kontaktů mezi přesídlenci a Čechy v Rumunsku. In: *Etnické procesy v pohraničí českých zemí po roce 1945. (Společnost a kultura, sv. 3.) Etnické procesy 4*. Praha, s. 22-29

SHIH, Y. Kristy, 2015. Transnational Families. In: *Encyclopedia of Family Studies*, C.L. Shehan (Ed.).

SCHEUFLER, Vladimír a SKALNÍKOVÁ, Olga, 1962. Hmotná a duchovní kultura. *Český lid*. 49(4), 147–160

SCHLÖGL, Jindřich, 1925. Dějiny českých osad v rumunském Banátě. Praha: Nákladem Národní rady československé.

SLEZÁK, Lubomír. 1978. *Zemědělské osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Nakladatelství Blok

SMITH, M. Peter a GUARNIZO, L. Edurado, 1998. *Transnationalism from below*. New Brunswick: Transaction Publishers.

SVOBODA, Jaroslav a DOKOUPIL, Ivo. 2009. *Banát: turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Vyd. 3. Brno: Kudrna.

SZALÓ, Csaba, 2007. *Transnacionální Migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1 ed., Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury).

ŠTICA, Petr, 2014. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a migrační politiky*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress.

TOŠNER, Michal, 2012. Migrace a migrační politiky z hlediska aplikované antropologie. In: T. Hirt et al., *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. s. 293–315.

UHEREK, Zdeněk, 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha: Etnologický ústav AV ČR

VACULÍK, Jaroslav, 1995. Poválečná reemigrace balkánských Čechů. In: *STUDIA BALCANICA BOHEMO-SLOVACA*. Brno: Masarykova univerzita, s. 207–213.

VACULÍK, Jaroslav, 2001. *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. s. 85

VACULÍK, Jaroslav, 2002. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova Univerzita.

VALÁŠKOVÁ, Naďa, 1996. Češi v Rusku. In: *Češi v cizině 9*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. s. 26–47.

VERTOVEC, Steven, 2009. *Transnacionalism*. London and New York: Routledge

WERBNER, Pnina, 2004. *Theorising Complex Diasporas: Purity and Hybridity in the South Asian Public Sphere in Britain*. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30.

ZONTINI, Elisabetta a REYNOLDS, Tracey, 2018. Mapping the Role of „transnational family habitus“. In: *The lives of young people and children. Global Networks* 18(3), s. 418–436

9.1 Internetové zdroje

American Anthropological Association [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>

HABRNÁLOVÁ, Lenka, 2010. Banát, domov Čechů bez mléka a strdí: časopis věnovaný zemím Balkánu a jihovýchodní Evropy. *Porta Balkanica* [online]. 2(2), 4-10 [citováno 28. 3. 2020]. ISSN 1804–2449. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/135287/2_PortaBalkanica_2-2010-2_4.pdf?sequence=1

HENIG, David, 2007. *Migrace*. [Online]. Odborná studie. In: Webzinooriginal, antropologický web. č. 2-3, [10. 3. 2020]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/migrace>

SECKÁ, Milena, 1995. ČEŠI V RUMUNSKÉM BANÁTU. *Češi v cizině* [online]. (8), 92-115 [citováno 10. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/milena_secka_cesi_v_rumunskem_banatu?do=export_pdf&rev=0&id=milena_secka_cesi_v_rumunskem_banatu

Sdružení Čechů z banátských Karpat [online]. [cit. 22. 3. 2020]. Dostupné z: <https://ceskybanat.estranky.cz/clanky/cile-sdruzeni.html>

UHEREK, Z. *Integrace cizinců z hlediska emického a etického*. [online] Praha [cit. 10. 3. 2020]. Dostupný z: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf .

10 RESUMÉ

This diploma thesis is about kinship in the transnational context of Romanian Czechs and reemigrants from Romania. First part of thesis focuses on theoretical basis and on introduction to the history of Romanian Czechs. In the second part I describe field research focusing on groups of Romanian Czechs and reemigrants from Romania and their descendants. The research is consisted of two parts. First part took place on the territory of Romania in Saint Helena, second part took place on the Czech territory with reemigrants from Romania. Due to emigration to the Czech or Czechoslovak territory, so-called long distance kinship has been created, which this work is devoted to. Relationships formed in Romania differ in their structure and are based on a broader family concept, as opposed to a Czech concept based largely on a nuclear family. The aim of this work is to understand the concept of family and kinship in both groups examined, its interpretation, categorization and maintenance of kinship families. I focused on the tools of keeping contacts between family members, their realization, conception of the term kinship and family in two different territories, its transformation and today's view of the Romanian Czech community. I also use other materials such as photographs, genealogy, personal documents or gravestones.